

מחזור

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

חדש בהיכל <<<

מילתא חדתא - דרשות חלק א

דרושים בדרכי עבודת השם המתאימים במיוחד בהתמודדות ובאתגרים של דורנו. הדרושים מתוך דרשות ומאמרים שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, ונכתבו ונערכו בלשון בהירה ונגישה לכל נפש, מתוך מטרה לחזק, לעורר ולרומם את הלבבות לעבודת ה'. כך זה הוא על עניני תלמוד תורה יראת שמים ומדות טובות.

היו דברים מעולם בראשית

חמישים פרקים המפגישים את הקורא עם עולמות שנדמה כי אבדו ואינם, ופותחים שער לאוצרות קדמוניים שנגנוזו בין השיטין של ספרים נדירים וכתבי יד נשכחים. כך נחשף לפני הקורא פסיפס מרהיב של תגליות וחידושים, דמויות חידתיות ומאורעות בלתי ייאמנו, סיפורי מסורת ופולקלור יהודי עוצר נשימה. זהו ספר שאין מסתפקים בקריאה אחת שלו. ככל שחוזרים ומעיינים בתוכו, מוסיפים למצוא בו טעם לשבח ופנים חדשות מתגלות. הספר יעניק עניין וחידוש לשולחן השבת, יעורר דיון וסקרנות בשיעורי תורה ובהרצאות, ויעשיר את שיחותיהם של תלמידי חכמים ושוחררי תבונה המבקשים לדעת כי היו דברים מעולם.

שו"ע מתיבתא או"ח הלכות קריאת שמע (נח-י)

ספר הטור עם הערות וצינונים, עם ספר שולחן ערוך ונושאי כליו, בתוספת מדורי ביאור נרחבים והערות נחוצות, ועוד שלל רב של הוספות לתועלת הלומד. הביאור 'מתיבתא' ערוך בשפה ברורה ונוחה, כשאליו נוספים: 'לקוט ביאורים', ועוד מדורי ליקוט וביאור נרחבים ומגוונים, שהכל ערוך ומוגה על פי דפוסים ישנים, במהדורה מהודרת ומאירת עיניים, לתועלת הלומדים.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

נס

ההצלה מעלילת הדם

עמ' ג'

→ השבוע בגליון: ←

האור החיים הק':

אם ההליכה "לטובתך ולהנאתך" מהו הניסיון?

עמ' ב'

אקטואלי:

לנגב ידיו בבגדיו בשבת

עמ' ח'

פנימי אביר יעקב

עמ' ה'

ראיית המלאך הביאה את הגר לענווה

וַיִּמְצָאָה מֵלֶאָה ה' עַל עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר. וַיֹּאמֶר הָגֵר שְׂפַחַת שְׂרִי (טז ו-ח) איתא בספר קול שמחה, אני שמעתי המאמר מפי קדוש זקני מורי ורבי זצ"ל בשם הרבי רבי בונם זצ"ל, על פסוק שאמר לבן 'יש לאל ידי וגו', ואלוהי אביכם אמש' וגו' (לא ט). למה גילה להם שהזוהר משמים לבן יציק להם, אך איש כזה שזכה פעם אחת למדרגה אי אפשר שיעצור עצמו שלא יספר, עד כאן לשון קודשו. כן יש לומר כאן גבי הגר שראתה מלאכים השיגה התנשאות וחשבה שהיא בעצמה כדאי לזה, על כן הוקלה גבירתה בעיניה. לכן קרא לה המלאך בשם הגר שפחת שרה, בזה האיר עיניה שמעט המדרגות שלה זכתה רק מטעם שהיא שפחת שרה, והכירה האמת שכן הדבר וענתה מפני שרי גברתי, ובזה נתקן טעותה.

(שפתי צדיק, הרה"ק רבי פנחס מנחם מפליץ זיע"א)

אברהם אבינו עשה נ"ב שנים הכנה למצוות מילה

וַאֲבִרְהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעִי שָׁנָה בָּהֶמְלֹו (י)

(כד)

ידוע שאברהם בן שלוש הכיר את בוראו (נדרים לב), ואפילו למאן דאמר במדרש (ב"ר נד טז) בן מ"ח הכיר, מכל מקום יש מזמזן זה עד צ"ט שנים שמל עצמו עוד נ"ב שנה, וידוע שאברהם קיים כל המצוות (יומא כח), ואם כן למה לא קיים גם מצוות מילה מעצמו, אלא שהמתין כל השנים הללו שיהיה מצווה ועושה (ראה של"ה פרשת וירא), ואם כן הכין עצמו נ"ב שנים לקיים מצווה זו. עניין הכנה למילה אצל כל אדם. וכמו כן יש למצוא עניין הכנה בכל אדם, והוא כי יאמר האדם שניתן אילו הייתה מצווה זו של מילה על עצמו ולא על אביו למולו, היה שש ושמוח למול עצמו כמו שמלוהו ביום השמיני, נמצא ששייך עניין הכנה גם במילה, ונחשב זה כאילו הכין עצמו כראוי למצווה זו.

(מדבר קדוש, הרה"ק רבי שר שלום מבעלזא זיע"א)

כוח התפילה מהאבות הקדושים

וַאֲעֻשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֲבָרְכָה וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי

(בב)

דרשו בגמרא (פסחים קי): 'ואעשך לגוי גדול' זהו שאומרים אלוהי אברהם. 'ואברכך' זהו שאומרים אלוהי יצחק. 'ואגדלה שמך' זהו שאומרים אלוהי יעקב. שלכן אומר כל יהודי בתחילת תפילתו שלוש פעמים בכל יום 'אלוהי אברהם' וכו', שכוח הברכה מהאבות נמשך לדורותיהם אחריהם ומסייע לקבל תפילתם ברחמים. והרי תפילות אבות תיקנו אברהם תיקן תפילת שחרית, יצחק תיקן

מעלת גמילות חסדים

וַיֵּלֶךְ אֲבִרְם כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר אֱלֹוֹה' (יב ד)

אברהם אבינו החשיב את הגמילות חסדים כדיבור עם הקב"ה. 'וילך אברם כאשר דיבר אליו ה'.' רצה לומר אברהם אבינו עליו השלום גם בהילוכו כדרכו היה טוב לו לדבר עם אנשים טובות ולגמלם טוב וחסד, והיה חביב לו כאשר דיבר אליו ה' רצה לומר כמו שהיה יקר בעיניו וחביב עליו כאשר דיבר ה' עימו, כי גם הגמילות חסדים הם רצון השם יתברך (תפארת שלמה, הרה"ק רבי שלמה מרדומסק זיע"א לחג הסוכות)

עיקר העבודה בגמילות חסדים

וַאֲעֻשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֲבָרְכָה וְאֶגְדָּלָה שְׁמִי

וְהָיָה בְרִכָּה (יב ב)

בן חותמין - בדורות האחרונים עיקר העבודה בגמילות חסדים. 'ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה'. פירש רש"י ז"ל, ואעשך לגוי גדול - זה שאומרים אלוהי אברהם, ואברכך - זה שאומרים אלוהי יצחק, ואגדלה שמך - זה שאומרים אלוהי יעקב, יכול יהו חותמין בכולן, תלמוד לומר והיה ברכה - כך חותמין ולא בהם, עד כאן לשונו. העניין בן חותמין יש לומר שהוא על דרך מאמרם ז"ל (אבות פ"א מ"ב), על שלושה דברים העולם עומד הקץ שאז יתמעט בתורה ובעבודה נגד דורות הקודמים אזי יתרבה פעולת גמילות חסדים בעולם, וכמאמר הכתוב (ישעיה א כז) 'ציון במשפט תיפדה ושביה בצדקה'. וזהו בן חותמין.

(אהל תורה, הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א)

ביאור על אנשי סדום

וַאֲנִשֵּׁי סֹדֹם רָעִים וְחָטָאִים לָהֶּן מְאֹד (יג י)

הטעם שהיו אנשי סדום מקצצים רגלי האנשים הבאים למחנם. בגמרא סנהדרין (קט): מובא על אנשי סדום, כשהבא אליהם איש זר, היו מניחים אותו על המיטה, ומי שהיה ארוך יותר היו מקצצים את רגליו, והקצר יותר היו מפשיטים את איבריו עד שהיה שווה בשווה למיטה, עד כאן, ותמוה. ויש לומר דהנה נאמר (דברים יא ו) 'ואת כל היקום אשר ברגליהם' וגו', ודרשו חז"ל (סנהדרין קי): זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. וזה היה חוק סדום, שכולם יהיו שווים בממונם, וזה הרמז שהיו מקצצים את רגליו - רצה לומר את כספו, שהיה כולם שווים בדיוק, ודו"ק, (שארית יצחק, הרה"ק רבי יצחק ועליג מסוקולוב זיע"א)

דבר האמונה

תפקיד האמונה לגלות את האלוקות שבטבע העולם

הדרך לקשר עולם הזה הגשמי בעולם העליון הרוחני הוא על ידי קיום המצוות מתוך אמונה, כמו שכתב השפת אמת (פר' חיי שרה תרמ"ט ד"ה במדרש): כי בני ישראל נבראו להעלות כל הטבע ולברר ולהעיד, כי הקדוש ברוך הוא, הוא המנהיג את העולם והטבע והזמן, דכתיב (ישעיה מג יב) 'אתם עדי ואני אל', ואמרו חז"ל (ספרי פר' וזאת הברכה שמו) כשאתם עדי אני אל, פירוש, הקדוש ברוך הוא ברא העולם להיות בחירה לאדם, וכפי מה שבני ישראל מעידים ומבררים כח הנהגתו יתברך, כן מתגלה כח הנהגתו יתברך בעולם.

והמכיר את מקומו, הוא החכם המגלה פנימיות הבריאה בבחינת 'עולם', היינו שמעלה את הטבע של העולם בכך שמעלה את האלוקות הנסתרת בו. ומצינו עוד שהצדיק מחבר במעשיו את הארץ לשמים, שהרי כל הדברים שבעולם יש להם שורש בשמים והעבודה היא לכוון אותם לשורשם העליון, כמו שבית המקדש שלמטה מכוון כנגד בית המקדש שלמעלה, וכן ירושלים של מטה מכוונת כנגד ירושלים של מעלה, וכפי שנזכר לעיל שעל זה כתוב 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

אנו יודעים אי זו חביבה אם השנייה אם הראשונה, ממה דכתיב 'אל ארץ המוריה' הוי השנייה חביבה מן הראשונה. מעתה יש לומר כי רמז מליצדק בזה עוד, כי חילוק יש בין הלחם והיין, שהלחם עיקר שבחו כשהוא טרי וחם, ולאחר מכן שוב אינו טוב למאכל, עד שמתקלקל לגמרי. ואילו היין בתחילתו אינו טוב כל כך, אולם לאחר שמתיישן נעשה יין משובח שדעת זקנים נוחה הימנו.

ובזה רמז לו על שני הנסיונות שנתנסה. כי נסיון 'לך לך מארצך' שנתנסה בו בתחילת דרכו בקודש דומה ללחם המשובח בראשיתו, ועליו מברכין 'המוציא לחם מן הארץ'. אולם מלבד זה הגיש לו מליצדק את היין, ורמז לו על הנסיון העשירי אשר הוא עתיד לעבור - הוא נסיון העקידה, כיין הנשמר ומשתבח לבסוף.

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

תפילת מנחה, יעקב תיקן תפילת ערבית (ברכות כו:), ובמשמעות התיבה 'תיקנו' נכלל גם שעשו מעשה בעצם התפילות, והיינו שנתנו כוח שיתקבלו תפילות עם ישראל בכל הזמנים האלו.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - תורה)

לחם ויין

וּמִלְכֵי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּין (בראשית יד יח)

כאשר שב אברהם אבינו ממלחמת המלכים, בא לקראתו מליצדק מלך שלם ובידו לחם ויין, ואמר לו כי אין בלבו עליו על אף שהרג את צאצאיו.

והביא רש"י שם את דברי חז"ל (ראה בראשית רבה מג, ו) כי בלחם וביין רמז לו על העבודה שעתידים בניו של אברהם לעבוד בבית המקדש במנחות ובנסכים.

ונראה לפרש עוד על פי מה דאיתא במדרש בפרשתנו (בראשית רבה לט, ט): "אמר רבי לוי, שתי פעמים כתיב 'לך לך' ואין

וארט מהאור החיים הק'

אם ההליכה "לטובתך ולהנאתך" מהו הניסיון?

ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך וגו' (יב, א). וברש"י לך לך - להנאתך ולטובתך. הקשו המפרשים דבכך שהבטיח השם יתברך לאברהם אבינו שכר טוב - ואגדלה שמך - לבנים טובים ועוד מעלות טובות, בזה נתמעט קושי הניסיון, כי כשמתן שכרו בצידו נעשה הניסיון קל יותר.

רבינו האור החיים הק' מתייחס לקושיא זו בתוך דבריו, ומבאר בזה את הפסוק (להלן ד') "וילך אברהם כאשר דיבר אליו השם" שנראה כמיותר, וזלה"ק: "עוד ירצה להיות שאמר לו ה' הבטחות תועיליות הרבה כשילך לו מארצו וכו', וא"כ הגם שילך יסבור הרואה כי אין להחזיק לו טובה על זה, שאפילו קל שבקלים כשיראה כל התועיליות ימהר ליסע, לזה הודיע הכתוב צדקתו של אברהם כי מה שהלך לא לצד הבטחות האמורות אלא לעשות דבר השם" עכ"ל.

ולפי זה, הניסיון לאברהם היה, אם ילך לדרכו מחמת ציווי ה' או שמא ילך מחמת ההבטחות.

דברים טובים, ובהו מבאר את הפסוק [כפי שביאר רבינו האור"ח לעיל] "וילך אברהם כאשר דיבר אליו השם", שלא כוון להנאת עצמו כלל אלא עשה הכל לרצון בוראו.

ובדרכם אלו של רבינו האור"ח הק' וה'הפלאה' כתבו עוד רבים, ואין כאן המקום לפרט את כולם כי רבים הם (וראה בערבי נחל' כתב על קושיא זו "ועי' באור החיים, ודרכנו יהיה קרוב לדרכו"), ונחתום בביאור זה בלשונו הזהב של הרה"ק בעל האוהב ישראל שכתב בהאי לישנא:

"אכן שורש הדבר הוא כך, דודאי עיקר עשיית איזה מצוה או איזה עובדא הוא שלא יעשנה האדם לשום איזה פניה לטובת עצמו ח", רק שיהא במחשבה זכה טהורה ונקיה לקיים דבר המלך מלכו של עולם, יהא מה שיהיה ואחר כוונת הלב הן הן הדברים, ועיקר הניסיון של אברהם אבינו ע"ה היה שמחשבתו היתה זכה ונקיה וטהורה בלי שום סג' ופסולת ח"ו לכוון בהליכה זו שום דבר לטובתו ולהנאתו הגם שידע באמת שיצמח לו מזה כל טוב כמו ששמע מפי השי"ת, עכ"ל לא השגיח על זה והסיח דעתו לדבר אחר היינו רק לקיים דבר ה', ולעשות נחת רוח ליוצרו שיתגדל ויתפרסם אלקותו ית' לעיני כל הברואים בכל מקום בואו וזהו עיקר כוונתו בהליכתו זאת" עיי"ש באריכות מש"כ עוד בזה.

ועמד בזה הניסיון כפי שכתב האור החיים הק' שעשה הדבר לצד גזירת מלך עליון ולא לתועלת הנמשך לו.

קיים המצוה לשם שמים ולא לשם הנאה

ביתר ביאור נמצא בתורתו של בעל 'ההפלאה' בספרו פנים יפות (בפרשתנו), כי אותן המצוות שאין בהם הנאות הגוף כתפילין וציצית וכיוצא בהן, בעד עשייתן יזכה האדם לשכר בעוה"ב, ועליהם אמרו (קידושין לט:) "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", אבל המצוות שיש בהם הנאה לגוף כגון עונג ושמחת יום טוב, וכן בזמן המקדש אכילת קדשים דכתיב בהו (דברים יד, כג) "ואכלת לפני ה' אלקיך ושמת", בהם היצר הרע מסית את האדם לכוון בהם להנאת עצמו ולא יכוון לשם מצוה, ולכן אם האדם מוזכר את מחשבתו וכל כוונתו אינה אלא לשם שמים כדי לקיים מצוות בוראו ואינו מערב במצוות אלו שום הנאה ושמחה לגופו אזי יש לו שכר אף בעוה"ז, וכשם שכבש הנאות כך באותה מדה ימדדו לו ויזכה ליהנות מן המצוה בזה העולם.

ועיקר הניסיון של אברהם היה שאף שהבטיח לו השי"ת שכר גדול, היה עליו להתעלות וללכת בכוונה רצויה לקיים רצון הבורא ולא לקיים המצוה מחמת הבטחות של כסף וזהב ושאר

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סניפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולנו 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית משם: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מדינת עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 1 • נתניה: הס' 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי
אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

מחברים
את הידע
האחרון
לחברתנו
newsletters.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה
02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

לא ידוע כמה שעות הוא שכב כך, עד שהתעורר וגילה את עצמו מתחת למפולת. הוא ניסה לחזול החוצה אך לא הצליח... | הסוף המפתיע...

מדבר יהודי מגבעת שאול. אני עדיין נרגש מכל המעשה שארע במוצאי שבת פרשת ראה עם תושב השכונה, יהודי מבוגר שמתגורר לבדו. לקראת צאת השבת אחזה בו סחרחורת, והוא נאחז בארון הספרים בביתו. הוא תפס במדף בחזקה, ולפתע התנתק הארון ממקומו והתמוטט על גבי היהודי. ספרי הקודש נפלו והתפזרו, ובעל הבית בעצמו נשכב על הרצפה מתחת לארון ואיבד את ההכרה.

לא ידוע כמה שעות הוא שכב כך, עד שהתעורר וגילה את עצמו מתחת למפולת. הוא ניסה לחזול החוצה אך לא הצליח. הבית נעול, הוא נמצא כאן לבדו, ואף אחד לא יודע על מה שקורה אתו ברגעים אלו. כמה זמן הוא יחזיק מעמד מתחת לארון? מתי ישימו לב להעדרו ויבואו להציל אותו? והאם כשזה יקרה, יהיה את מי להציל?

זמן רב הוא התענה מתחת לארון שקרס, עד ששמע דפיקות על דלת ביתו. הוא התחיל לצעוק בכל הכוח, אבל קולו החלוש לא עבר את מפתן הדלת. בסופו של דבר, בלי קשר לצעקות נפרצה הדלת, ובפתח הופיעו אנשי הצלה ומכבי אש. הם מיהרו להרים את הארון ולפנות את הפצוע. החדר היה חם וחנוק, ומיד אווררו אותו, הגישו לו שתייה, חיברו לו אינפוזיה של נוזלים ופינו אותו לבית חולים. חייו נצלו.

תוך ימים לא רבים הוא התרפא מהטראומה הקשה ושב לאיתנו. פגשתי אותו ושאלתי לשלומי, וכך הוא סיפר לי על כל מה שעבר עליו. "איך לדעתך ידעו אנשי הצלה לפרוץ אלי הביתה?" הוא שאל אותי.

"איך באמת?"

"אגיד לך. בוא תראה איזו השגחה פרטית יש כאן. יש לי אחות בארצות הברית. בכל יום ראשון בשעה שלוש בצהריים אנחנו מקיימים שיעור. אני מוסר לה דברי השקפה ומוסר, וכך אנחנו מתחזקים ביחד. זה כבר שש עשרה שנה שאנחנו מקיימים את הקביעות הזאת.

לא עבר עלינו יום ראשון בשבוע, מבלי שאתקשר אליה בשעה שלוש בצהריים. גם באותו יום ראשון גורלי, חיכתה אחותי לטלפון שלי. השעה שלוש הגיעה ואני לא התקשרתי אליה. לא יכולתי להתקשר, כי הייתי מתחת להריסות. היא חיכתה וחיכתה, ראתה שהטלפון לא מגיע והתקשרה אלי. שמעתי את הטלפון מצלצל אך לא יכולתי לענות לו. כשראתה שאיני עונה היא התקשרה לכל הבנים שלי. הם התקשרו אלי וגם להם לא עניתי. כיוון שכך הם הבינו שמשוהו חמור קרה אתי, ומיהרו להזמין את 'הצלה'.

הם הגיעו ממש ברגע האחרון. את כל השתלשלות העניינים שמעתי מבעל המעשה, ונדהמתי לשמוע מה גדול כוחו של שיעור קבוע, להציל ממוות לחיים.

(גל' השגחה פרטית)

מה' מצעדי גבר כוננו: השגחה פרטית מופלאה, הלך לבקר את אביו בהוראות רבו וניצל מעלילת דם...

ודיווחה כי בתה נחטפה בידי היהודים. החיפושים אחריה עלו בתוהו. סמיכות הימים לחג הפסח העלתה בקרב האנטישמים את ההנחה כי היהודים שחטוה לצורך אפיית מצות. הללו דאגו לשכור עדי שקר שהעידו כי 'ראו' בעיניהם כיצד הרגו היהודים את הנערה.

מפקד המשטרה, שהיה שונא ישראל מובהק, החליט לנצל את ההזדמנות ולפתוח בחקירה. חשדו של המפקד גבר כששמע כי באותו שבוע הופיעו בטיסאסלר שלושה שוחטים אורחים...

שמעה של עלילת הדם נפוץ בכל העולם. על אף עדותם של מלומדים נוצרים כי היהודים אינם משתמשים בדם בחג הפסח ובכל השנה, פשטה העלילה כאש

בשדה קוצים. צרה גדולה התרגשה על היהודים. רשויות החוק

פרקו מעצמן כל אמת מידה מקצועית, והחלו לבצע מעצרים בלי הבחנה. שלושת

השוחטים שבאו לעיירה - ר' שלמה שוורץ, ר' אברהם בוקסבוים ור' לייב ברון - שולחו

למעצר ממושך, עם עוד יהודים, עשרים במספר.

דבר עלילת הדם בטיסאסלר הגיע גם לאוזנו של דוד

השוחט, שהיה בדרכו אליה. רק אז הבין את פשר

הוראתו התמוהה של רבי שמואל לשנות את מסלול

הנסיעה ולבקר את אביו. בזכות העיכוב ניצל מליפול בידי שונאי ישראל, כפי שקרה לעמיתיו השוחטים.

פרשת עלילת הדם בטיסאסלר נמשכה זמן רב, וזכתה לתהודה נרחבת בעיתונות של אותם ימים. לכל אורך תקופת המשפט שהו 'הנאשמים' היהודים בכלא עיר המחוז נירג'האזה, בהמתנה להשלמת החקירה והגשת כתב אישום. ביניהם היו שלושת השוחטים האורחים, שבאו לאותה שבת שבה נעלמה הנערה הנוצרית.

כעבור ארבעה-עשר חודשי מעצר וארבעים ושניים ימי משפט דרמטיים, זוכו היהודים מכל אשמה ושוחררו. הסנגור שניצח על הזיכוי היה קארוי אטווש, פוליטיקאי וסופר הונגרי. הוא פרסם את זיכרונותיו בספר בן שלושה כרכים, ובו תיאר את מהלך האירועים ואת חוויותיו האישיות.

ישראל בדיוק בזמן. האם פנתה אל השלטונות מודעת ה'דרושים' בכתב העת של קהילת יהודי טיסאסלר שבהונגריה החליפה ידיים במהירות. "דרוש שוחט!", צעקו אותיות גדולות. "לקהילתנו הקדושה דרוש שוחט ירא שמייים", נכתב במודעה. "על המעוניינים להגיש מועמדות להראות בקיאות בהלכות שחיטה ובדיקה ולהיות בעלי ניסיון באומנות השחיטה". בהמשך נכתב כי על המועמדים לבוא להתארח בעיירה שבת אחת, שבמהלכה יתהו רבני המקום על קנקנם. ארבעה שוחטים מערי הסביבה נענו לקריאה. הם נטלו את תיק השחיטה ויצאו לעשות את השבת בעיירה.

ר' דוד השוחט היה אחד מהארבעה. בדרכו לטיסאסלר החליט לעצור בעיר היידודורוג ('דאָאָג' ביידיש) שבהונגריה, שבה התגורר רבי שמואל פרנקל, ששימש רב ואדמו"ר. שמו היה מפורסם כבעל מופתים שרבים נושעו מברכותיו. דוד ביקש לסור למשכנו ולקבל את ברכתו.

"באתי לרבנו בדרכי לטיסאסלר", סיפר ר' דוד. "אני מתכוון להיבחן שם בתקווה להתקבל למשרת שוחט העיירה". ר' דוד ציפה לקבל ברכה להצלחה, ואולם תגובתו של האדמו"ר הייתה מפתיעה.

"מצוות כיבוד אב חשובה ביותר", אמר לו רבי שמואל. ר' דוד נדרר, שכן הוא לא העלה כלל את שמו של אביו בפגישתם. "דומני שכדאי יהיה כי קודם שתמשיך לכיוון טיסאסלר תפנה לעיר היידודונש, שבה אביך מתגורר".

ר' דוד נדהם מההוראה הבלתי-צפויה. "סע לשלום", נפרד ממנו רבי שמואל בפנים מאירות, "שה' יהיה בעוזך תמיד".

כשיצא מהחדר תהה ר' דוד כיצד לנהוג. הוא רצה בכל מאודו להקדים את נסיעתו לטיסאסלר ככל האפשר, כדי שסיכוייו להתקבל לשוחט יהיו גבוהים. אך מאידך גיסא חזקה עליו פקודתו של רבי שמואל, ואותה לא העז להפר.

ר' דוד יצא להיידודונש, לבקר את אביו, כהוראת הרבי. השינוי במסלול עיכב את בואו לטיסאסלר למשך כמה ימים, אך הוא שמח שזכה לקיים את מצוות רבו ומצוות כיבוד אב.

זה היה בשנת תרמ"ב. בעיירה טיסאסלר התגוררה קהילה יהודית קטנה ובה כמה מאות יהודים. ופתאום התחוללה דרמה שחוללה טלטלה בעולם כולו. בשבת קודש, ארבעה ימים לפני חג הפסח, נעלמה אסתר שוימושי, נערה נוצרייה, ששימשה משרתת.

אימה של הנערה יצאה לחפשה ושאלה עוברים ושבים אם מישהו ראה את בתה. לבסוף פגשה את יוסף שארף, שמש בית הכנסת. הוא התחיל לנחמה שלא תדאג יתר על המידה, וכי בקרוב תימצא בתה.

"הבטיי", אמר בחוסר דעת, "גם לפני שנה, סמוך לחג הפסח, נעלם ילד נוצרי. אנשים רעים כבר מיהרו להעליל על היהודים כי הרגו את הילד כדי להשתמש בדמו לאפיית מצות, אך כעבור כמה שעות הופיע הילד בריא ושלם".

יותר מזה לא היה צריך. דבריו באו לשונאי ישראל בדיוק בזמן. האם פנתה אל השלטונות

(גל' שיחת השבוע)

באתי להיות מנקה. יש את המשרה - מצויין, הבה אתחיל. אם המשרה כבר נתפסה - הנח לי ואלך לחפש פרנסה אחרת. לשמש מגיד שיעור? אני?!? כן, אתה. אתה האיש. באת הנה בדיוק בזמן. אל תספר לי סיפורים...

'כן, אתה. אתה האיש. באת הנה בדיוק בזמן. אל תספר לי סיפורים... באת הנה להציע את עצמך לעבודה - כי אתה זקוק לכסף. הנה לך עבודה, ומשכורת בצידה. בוא תשמש כמגיד שיעור! אתה נראה לי מועמד מתאים מאוד!'

אהרן הפך נבון. אכן כן, הוא זקוק לכסף, אך לא התכוון לחזור להיכל הישיבה, לא ללמוד ובטח שלא ללמד! האומנם? הוא ישמש כמגיד שיעור? 'תראה', אמר לו ראש הישיבה, 'אם תתקשה במשהו - אני כאן לעזור לך, להכין שיעורים, להשיב לשאלות, לסייע לך להבין וגם להסביר. כמובן - גם משכורתך תשולם על ידי, מדי חודש בחודשו. הנח לניקיון, אותו יוכלו לעשות אחרים. מגיד שיעור - זה תפקידך, זו משרתך, עלה והצלח!' - אמר ראש הישיבה ולחץ את ידו בחמימות...

תוהו ונבוך, נאלץ אהרן לחפש פינה שקטה, להחליף לבגד רבני הולם, ולשוב תוך שעה קלה להיכל הישיבה - לקבוצת התלמידים הממתינה לו. 'ננסה, נראה...' - הרהר בעגמומיות מה, לא העלה בדעתו שיש סיכוי... ביום שלמחרת, כבר עמד אהרן בבית המדרש, נושא שיעור מרתק. ראש הישיבה עמד לימינו ותמך בו, יישב את מה שמורכב וסייע לו בהסברה. בהתפתחות יוצאת דופן, מהרגע בו הציע את עצמו כמנקה ועד שזכה בקבוצת תלמידים שומעי לקח המחברים אליו והוא להם כדמות מאירה - לא עברו אלא שבועיים ימים...

מאז, חזר אהרן להתענג על מתיקות התורה, עלה ונתעלה בה. בהמשך התחתן, הפך למרביץ תורה נערץ, וכיום משמש הוא כראש כולל חשוב כאן בארץ. נקל לשער את גודל הכאב אם נפשו היתה נאבדת בתהום הניקיון, והיה ממשיך לחיות את חייו כגוי לכל דבר. אך ראש הישיבה זיהה בזמן אמת את הנפש שלפניו, ופעל ברגעי הזדמנות להציל נפש בישראל מכיליון רוחני! סיפור מדהים זה, מאיר אלוהים בזהירות על ההזדמנויות שיש לכולנו. כמה כולנו נתקלים בנפשות תועות ותוהות, כמה לכולנו יש הזדמנויות למכביר לתפוס עוד נשמה יהודית, לזכות עוד אדם, להעניק מימד רוחני לחייו של יהודי מבולבל. זה קרוב אלינו כל כך, צריך רק להיות דרוך, לפקוח עין, לזהות הזדמנויות.

ומי שזוכה - אשרי לו ואשרי חלקו, זהו מזכה הרבים אמיתי. יהודי שתופס יהודי אחר, יהודי שמזהה הזדמנות לפעול כדי לקרב יהודים, יהודי שזוכה לעשות משהו כדי להעניק ליהודי אחר טעם במצוה, רצון להשתפר, חיזוק ביראת שמים או טעם מתוק של דף גמרא - אין לשער ולתאר עד כמה גדולה זכותו, אי אפשר לדמיין לאן הוא יוביל.

ואז - הוא זוכה, בגדול. זיכוי הרבים זו הדרך להידבק באמת בבורא עולם, לפעול להגשמת הייעוד של הפצת קידוש שם שמים בעולם. ולכן, דבר זה מזכה בהבטחה הכבירה לזכות לקרבת ה', ובברכתו הטובה בכל מעשי ידינו! (פניני פרשת השבוע)

אהרן היה בחור צעיר, בעת שנשלח ללמוד בישיבה, בה התקשה מאוד לתפקד. אין לדעת מה הביא לתוצאה העצובה, אך בסופו של דבר, מצא את עצמו מחוץ לכותלי הישיבה.

לא ארך זמן רב עד שמצא את החברים הלא נכונים בשכונת פארקאווי שבניו יורק בה התגורר, ומשם ואילך הידרדרותו היתה בלתי נמנעת, עד ששינה את שמו, את מלבושיו, ואת חזונו החיצוני. נראה כאילו שכח את מקורו, את החינוך שהוענק לו בילדותו, והתנהגותו כאחד הריקים, ה' ישמור.

אלא שבהיותו רחוק מהוריו, עול פרנסתו הוטל עליו, ולפיכך הוא חיפש עבודה. מודעה שהכריזה על ישיבה שמחפשת מנקה צדה את עיניו, והוא פנה לישיבה והציע את עצמו למשרת המנקה. הוא נקרא לראיון עבודה בחדרו של ראש הישיבה, שהבין מהשיחה כי הנער שלפניו אינו עוד אחד מהשכונה, אלא תלמיד ישיבה בעבר שהתרחק מהיהדות, ופנה אליו בנעימות:

'ראה נא, אהרן יקירי! מנקה כבר מצאנו, אך התפנתה דווקא משרה אחרת, שמתאימה לך בדיוק. משרת מגיד שיעור. יש כאן בישיבה קבוצה של יהודים מבוגרים שעושים את דרכם בעולמה של הגמרא לראשונה בחייהם, ואני זקוק למגיד שיעור עבורם.

נראה לי שהתפקיד הזה הולם אותך, הלא כן?'

אהרן התנער מהרעיון, עיוות את פניו לשלילה. הוא? מגיד שיעור? והלא צורת אות לא קרא מזה זמן רב, והלא חזונו אינה לא כשל מגיד שיעור ולא כשל תלמיד, אלא רחוק מכך מאוד! שהוא ישמש מגיד שיעור?!

ראש הישיבה הבין את פשר הסיור, אך לא התכוון לוותר. 'אינני מבין מה הבעיה', סח כמיתמם, 'הלא יש לך היסטוריה בלימוד הגמרא, אתה מבין בתחום. אינני מציב אותך בפני קבוצת גאונים בכירים, אלא מול קבוצת אנשים שזה עתה עושים צעדים ראשונים. בוא ותהפוך למגיד שיעור עבורם!' - כמעט התחנן ראש הישיבה...

'מה פתאום?' - השיב אהרן ומשך בכתפיו, 'נו, באמת. באתי להיות מנקה. יש את המשרה - מצויין, הבה אתחיל. אם המשרה כבר נתפסה - הנח לי ואלך לחפש פרנסה אחרת. לשמש מגיד שיעור? אני?!?'

'כן, אתה. אתה האיש. באת הנה בדיוק בזמן. אל תספר לי סיפורים... באת הנה להציע את עצמך לעבודה - כי אתה זקוק לכסף. הנה לך עבודה, ומשכורת בצידה. בוא תשמש כמגיד שיעור! אתה נראה לי מועמד מתאים מאוד! אהרן הפך נבון. אכן כן, הוא זקוק לכסף, אך לא התכוון לחזור להיכל הישיבה, לא ללמוד ובטח שלא ללמד! האומנם? הוא ישמש כמגיד שיעור?...

עצות וסגולות:

'לתת לך את הארץ' רמז לשב"ק

לתת לך את הארץ הזאת לרשתה וגו' (בראשית טו ז). את הארץ הזאת גימטריא 'שבת קדש' עם התבות וכו', ומה גם אברהם אבינו עליו השלום, שבו בחר ה' מכל העמים וכו', שהוא הוא שהכיר את בוראו מכלם, עד גדר שחזרו כלם או רכב להאמין בה' בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד וכו', שעל זה עליו נאמר (ישעיה מא ח) 'אברהם אהבי וכו', וכל שכן וקל וחומר הוא שעל זאת הוסיף לו בשמו אות ה' הרומזת לשם השכינה כידוע, שעל מנת כן היתה זאת מאתו יתברך, לרמוז לו בה' שהוא הוא הנבחר לרשתה ולדבקה בה, וזהו לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, מצתה ועד עולם וכו'. ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה (שם פסוק ח), דהינו ויאמר בתפלה ובתחנונים, כידוע על לשון אמירה וכו', ה' אלהים שהמה שמומיה כנועד וגם יהודה וכו', במה אדע דהינו באיזה כת אני זוכה למדרגה זאת, מה אני מה חיי, כי בער אני ולא אדע, וזהו במה אדע וכו', כי אירשנה להשכינה, ארץ העלינה וכו'. גם רמז אירשנה גימטריא 'המלכות אדני' וכו'.

(פתיח האוהל פר' לך לך)

האותות בימות החול ובשבת

שמרה נפשי עדתיך ואהבם מאד (תהלים קיט סז). הכונה לפי מה שאנו מדברים עכשיו ביום השבת, והוא דבכל יום צריך הישראלי שיהיו עמו שני עדים, בחל אות ברית קדש ואות תפילין, ובשבת אות ברית קדש ואות שבת, דכל אחד מהם נקרא 'אות'. וכבר כתבנו בסיעתא דשמיא בספר זה בתחלתו (אות א תהלים קיט ו), דהתפילין כפולים אחד ביד ואחד בראש, והטעם שהם כנגד 'זכור' ו'שמור', של ראש כנגד 'זכור' ושל יד כנגד 'שמור'.

ברית ותפילין ושבת הם כנגד נה"

ואכתי צריך לדקדק, כיון שהתפילין הם עד השני עם ברית קדש, סגי באחת כמו ברית קדש שהוא אחד. וכתבנו (מעגלי צדק תהלים קיט יד) דהתפילין הם כנגד הנצח וההוד, של ראש כנגד הנצח ושל יד כנגד ההוד, דלעולם הנצח בדכורא וההוד בנקבא כמבאר בתקונים (תיקון יח לד) ודכורי רבנו זל"ה (שער הכוונות דרושי העמידה דרוש ב), דאיהו הנצח ואיהו ההוד. וכן נמי 'זכור' ו'שמור', 'זכור' לדכורא ו'שמור' לנקבא (והר"א מה), ודכורא הוא נצח ונקבא הוא הוד כאמור. נמצא התפילין והשבת דגמא זה לזה:

והנה כשנתבונן בדבר היטב, בהכרח כך צריך להיות, שיהיו התפילין שתיים נגד נצח והוד, והשבת גם כן שתיים שהם 'זכור' ו'שמור', שהם כנגד נצח והוד. והטעם, שהם מצטרפים עם אות ברית קדש שהוא כנגד היסוד, והיסוד אינו מתפרש מהנצח וההוד לעולם, במוט"ב תלתא כחדא יתבי, שעליהם נאמר (בראשית כט ב) 'שלשה עדרי צאן רבצים עליה', הינו על המלכות, שאלה הם המשפיעים במלכות. ושפיר הוא דחשבינן לתפילין עד אחד אף על גב דתרי נינהו, וכן לשבת, משום דנצח והוד תרי פלגי גופא נינהו, אם כן אחד הם דוקא:

אות של שבת שהיא קבועה עדיפא מאות של תפילין

והנה האות של שבת עדיפא מאות תפילין, דאות דשבת קבועה עם האדם כאות ברית קדש, דמשעת קבלת שבת כל הלילה וכל היום, (השבת עם האדם אינו נפרד ממנו אפילו רגע דומיא דאות ברית קדש, אם כן השבת הי' עד גמור כעד' של אות ברית קדש, דשניהם קבועים ואינם זויים, אך התפילין זמנים אינו בלילה כלל, וגם ביום אין מציחין אותם כל היום, אם כן עד דשבת עדיף מעד תפילין. וזהו שמרה נפשי עדתיך שהם שמור וזכור, שמור לנקבא דהוי בלילה, וזכור לדכורא דהוי ביום. ואהבם מאד, דהינו מאחר שהעדות זו של שבת אינה נפרדת ממני כל הלילה וכל היום, אהבתי עדות זו של שבת יותר משל תפילין כאמור, וזהו ואהבם מאד:

(מעגלי צדק אות ש')

פנינים על הפרשה:

לומד היא תכלין ליצר הרע, דאם פגע באדם ימשכוהו לבית המדרש מקום שבועלי תריסין עומדים, וזהו ומשך ותיקס:

על ידי לימוד התורה זוכה לכמה מעלות

ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה (י א). כאן בא לרמוז התועלויות הנמשכות לאדם מהלמוד, כי הלומד גורם שה' משרה שכינתו עליו. ועוד, הלומד ממתק הדינים ומכניע סטרא אחרא. ועוד, הלומד זוכה לכתר תורה בעולם הזה ובעולם הבא. וזהו ובני גמר, כלומר תועלות הלומד מה הם, אשכנז, קרי בה א' שכן ז', א' שהוא הקדוש ברוך הוא שנקרא אחד, משכן בו שכינתו הנקראת בת שבע הרמוזה בז"ן, וריפת, אותיות ר"ו פ"ת, ר"ו היא מדת הגבורה, על ידי למודו ממתק אותה, ופ"ת גימטריא לילית, על ידי למודו מכניע אותה. ותגרמה אותיות ותג רמה, כלומר, על ידי למודו זוכה לכתר תורה שהוא 'תגא' בעולם הזה ובעולם הבא, ובאמרו 'רמה' רמז לכתר תורה שהוא גדול משאר הכתרים: (פתיחו חורם)

בעל תורה שהוא נאה במעשי דבריו נשמעים

ובני יון אלישה ותרשיש כתיים ודננים (י ט). כבר כתבנו דיון אותיות 'נוי', דיהיה בעל תורה נאה במעשים טובים, ויגרם לו זה שיהיו דבריו נשמעים ומקבלים בעיני בני אדם, כי הדורש ומקיים כשמוכיח בני אדם מטים און לשמע תוכחתו, וכשמוכח להם הוראות מקבלים, וכשמשיל ביניהם שלום שומעים ואינם מסרבים. וזהו ובני יון, האדם הנאה דורש והנאה מקיים, כשדורש לבני אדם ורוצה ללוש אותה כעסה שישמעו לדבריו, ותרשיש, דהינו יהיו דבריו מקבלים עליהם כתרשיש. וזהו כתיים ודננים, פרוש, אף על פי שהיו בני אדם כותות מלתות מחלקים, עכשיו על ידי דבריו ומיסרו יחזרו וידרים ורעים, וזהו ודננים:

התורה והמצוות מכניעים את הקליפות

ואת אומות העולם

ומה שנאמר (י א) מאלה נפרדו איי הגוים בארצותם איש ללשנו למשפחתם בגויהם, ידוע הוא דהעוסק בתורה ומעשים טובים לשם שמים מכניע הקלפה ומפרידה, וכיון שמפריד הקלפה אין כח בידה לעשות רע לא למעלה ולא למטה. ולא זו בלבד, אלא כשנכנסים הקלפות של מעלה, אף האמות שלמטה נכנסים ואינם עושים רע לישאל, כי זה תלוי בזה. וזהו שנאמר מאלה נפרדו איי הגוים וגו', כלומר, מזה הצדיק שעוסק בתורה ומעשים טובים לשם שמים, נפרדו איי הגוים, נפרדו הקלפות מחבורם, כל אחד ביד ישב, וזהו איש ללשנו, ולא למעלה בלבד גרם הכניעה ופרוד, אלא אפילו למטה נכנעו האמות, וזהו למשפחתם בגויהם, דהינו המשפחות שלמטה שהם העמים של הקלפות, גם הם הכנעו ונתפרדו איש מעל אחיו: (פתיחו חורם)

מי שנח לבריות בידוע שהוא נוח לשמים

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח (י ט).

יש לדקדק למה כתב תולדת נח בהאי קרא. ואפשר לפרש בדרך רמז על מה שאמר התנא (אבות פ"ג מ"י) כל שרות הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו. בזה יתפרש הכתוב אלה תולדת נח, כלומר, אם רצית לעמוד על אדם כדי שתדע אם רוח המקום נוחה הימנו, אלה תולדת נח, דהינו שרות הבריות נוחה הימנו, דע שגם את האלהים התהלך נח, דהינו רוח המקום נוחה הימנו: (פתיחו חורם)

שמות נח ובניו רומזים לאדם ולשני יצריו ולנשמה

יהיו בני נח היצאים מן התבה שם וחס ויפת (י יח).

נראה לפי ענינת דעתית לרמוז על כל השמות של בני נח ותולדותיהם ותולדות תולדותיהם, כי לא להנחם נקבעו. הנה ידוע כי האדם יש בו יצר הטוב והנשמה ויצר הרע, ויצר הטוב והנשמה מורים לו כי אם דרך ישרה לעבד את ה', לעסק בתורה ובמעשים טובים, ויצר הרע בהפך כוננו, ופעולתו היא לבטל את האדם בעבודת ה' ולבטלו מקיים מצות עשה ולהעבירו על מצות לא תעשה. והנה כל אדם ראוי להקרא בשם נח, כל אחד לפי דרכו, אם אדם ישר הוא ועוסק בתורה ובמעשים טובים, קרינן בה נוח לו שנברא, ואם בהפך קרינן בה נח לו שלא נברא. ובני נח שהם שם חס ויפת רומזים על הנשמה ויצר הטוב ויצר הרע, שם רומז לנשמה, כי כמו שהשם נעלם כך הנשמה נעלמת, ויפת הוא יצר הטוב כמשמעו, יפה הוא טוב, וחס הוא יצר הרע שמחמם גופו של אדם:

(פתיחו חורם)

יצר הטוב מביא את האדם ללמוד תורה כראוי

בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותיקס (י ט).

תחלה התחיל ביצר הטוב מה הם פעולותיו ותולדותיו, וזהו אומרו בני יפת גמר ומגוג וגו'. פרוש, תולדות יצר הטוב אלה הם, אומר לאדם גמר תורה, ומגוג לרמוז שילמד עד שיחמוגג, כמו שאמר התנא (אבות פ"ה מ"ב) 'יסבי ובלה בה'. ומדי קרי בה 'ומה די', כלומר, אין שעור ללמוד התורה, כי חובה על האדם שלא יתבטל ממנה. ויון אותיות 'נוי', שצריך שיהיה נאה דורש ונאה מקיים, ותבל ומשך ותיקס, כא לרמוז על מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרשין ל) דהתורה היא תכלין ליצר הרע, ואמרו גם כן (שם) אם פגע בך מגול זה משכחו לבית המדרש, וזהו שאמר ותבל, התורה שאדם

הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

אלך, כי על ידם זוכה האדם להגיע אל התכלית הנרצה של חיים-נצחיים, כיון שהתמימות היא הנקודה הפנימית בעבודתו של בר-ישראל אשר על ידה מתהפך הכל לטובה והיא מביאה את המחזיקים בה לחיים מאושרים בעולם-הזה ובעולם-הבא.

כך מצינו אצל אברהם-אבינו ע"ה, שהשי"ת ציוהו: **"התהלך לפני והיה תמים"** (בראשית י"א), וכבר ביארנו במקו"א שמשלשן **"והיה"** משמע שיהתפך אברהם למהות של תמימות. ועל-אף שזכה לגילויים של הארת-פנים אשר לא היו אצל הצדיקים אשר לפניו, עכ"ז למדו השי"ת לאחוז תמיד בדרכי התמימות.

ומצינו סימוכין אל הדבר, ע"פ הכתוב (בראשית י"ח לג) **"וילך ה' כאשר כילה לדבר אל אברהם"**, שעניינו, הסתלקות השכינה מאברהם-אבינו [כפי ערך ההתגלות שהיתה לו בעת שדבר אליו ה'], ואעפ"י ממשיך הכתוב לומר (שם): **"ואברהם שב למקומו"**, היינו, ששב למקומו וביתו לפרסם אלקות לכל באי עולם, כמו שאמר הכתוב (בראשית כ"א לג) **"ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם"**, וזה הוא שאמר **"למקומו"**, דהיינו שאע"פ שהיה בבחינה של הסתלקות-המוחין [כפום דרגתו], עכ"ז המשיך לעבוד את בוראו על דרך התמימות אשר היא **"מקומו"**, כאשר ציוה אותו אלקים **"והיה תמים"**.

(כדת נפש משיבת - מאמר ואני בתומי אלך)

כלומר דמי היה אבי שאר הנביאים, כי הרי לאבי הנביאים לא היה חלק בנבואה ולבניהם כן, וללמדך דאין קשר בין האב לבנו לגבי חלק הנבואה, ואם כך הרי שהקושיא **"הגם שמואל בנביאים"** עומדת, שמהיכן באמת קיבל שאל את כח הנביאות שאינה משורש נשמתו כלל, הוי אומר שקיבל משמואל דאחר שאמר לו שמואל להתנבאות הרי שבכח הצדיק שבו להמשיך לשאל הארה חדשה וכח להתנבאות הגם שמצד שורשו לא היה לו את כח הנביאות כלל, והרי לך דביכולת הצדיק להשפיע נשמה והארה חדשה לגמרי אצל האדם.

ובדומה לזה כתיב במדרש (בראשית רבה פרשה פ"ד) עה"פ **"ואת הנפש אשר עשו בחרן"** (בראשית י"ב ה') דמיון הלשון **"עשו"**, והרי אין בכח בני אדם **"לעשות"** נפשות ולברוא נשמות, ומיישב המדרש דאברהם ושרה הכניסו בני אדם תחת כנפי השכינה, והביאור בזה, דהיה ביד אברהם צדיק הדור הכוח והיכולת לתת לבני האדם הארה ונשמה של חלק אלוקי ממעל, ואפילו לגוי לתת לו היכולת להתהפך ליהודי, זהו כוחו של צדיק להשפיע נשמה והארה חדשה גם למי שמצד שורש נשמתו לא זכה לזה.

(יומם - מאמר בזכות וכן הצדיק זוכים לאמונה טהורה)

והיה תמים

על ידי ההליכה בדרכי האמונה בתמימות-ופשיטות, נמצא האדם על מקומו הנכון, והולך בדרך האמיתית כמ"ש (תהלים כ"ו י"א): **"ואני בתומי"**

ארכיון 'עוז והדר'

ואת הנפש אשר עשו בחרן

בהזמר הנורא של האר"י הק' **"אזמר בשבחין"** של הזמירות לליל שבת קודש, מבאר רבינו את הקטע **"למעבד נשמתין ברוחין חדתין בתרתין ובתלתין"**, דביכולת צדיק האמת לתת חיות בנשמתו הקיימת של האדם, וגם

נותן לו נשמה חדשה לגמרי ואז ביכולת האדם לעובדו יתברך ומתוך התחדשות שלימה (וולה"ק בתורה ל"ו: ויכול הצדיק להוריש בתורתו שנחדש נשמתין חדתין (נשמות חדשות) לכל אחד מאנשי מקורביו וכו' כמובא בהזמר **"למעבד נשמתין חדתין"** וכו' ע"ש).

וכן מצינו גבי שאל המלך שם נאמר: (שמואל-א י, י"ב) פסוק י"א: **"ויהי כל יודעו מאתמול שלשום ויראו והנה עם נביאים ניבא ויאמר העם איש אל רעהו מה זה היה לבן קיש הגם שאל בנביאים"**. פסוק י"ב: **"ויען איש משם ויאמר ומי אביהם על כן היתה למשל הגם שאל בנביאים"**.

וביאר הפסוקים הללו הוא כך, דהכלל ידוע דלכל אדם יש יחוד מיוחד לשורש נשמתו, שמשם גדולתו ומדריגתו, ויתכן שיש צדיק גדול מאד, שהוא אפילו גדול יותר מנביא, ואעפ"כ לא יהיה לו חלק בידיעת הנביאות, וזאת היות ושורש נשמתו אינה מחלק הנביאות, ולזה תמהו האיק נתנבא שאל והרי אין שורשו מן הנביאות, וחשבו דאולי זכה לכך מכח אביו דאב מזכה ברא (אביו קיש נזכר בשמואל א' י"ט), וע"כ השיב האיש **"ומי אביהם"**,

הגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א

בעניין המלחמות, וגם כשגיבור מנצח אין זה בדרך נס, ולכן היתה **"טענה"** על בר כוכבא, מדוע חשב שיפול הנצחון בחלקו אם לא יעשה הקב"ה נס לרומיים,

אלא היה צריך להאמין שגם בשעה שהוא מנצח הרי זה רק ביד ה' ובדרך נס, וממילא היה עליו להתפלל שהקב"ה ישלח לו עזרו מקודש. וזאת האמונה שהכל הוא מיד אבינו שבשמים - היא היא ה'חרב והחנית' כנגד כל אויביו הקמים עלינו, וכדבריו המלהיבים של הרה"ק הקדושת לוי' זי"ע על הפסוק **"אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה"** ואתה על במותימו תדרוך', **"זה הגאון שאתה יודע שהשי"ת מגן עורך הוא לך חרב שעי"ז תהרוג אותם"**, ובוזה מבאר המשך הלשון ואתה על במותי תדרוך, כי כוחות הרע מכונים בשם **"במה"** מלשון גאוה וגבהות הלב, ואתה, על ידי שאתה מתנאה **"יש לך פטרון אבינו שבשמים"** עי"ז תדרוך ותהרוג אותם, כי הם מתגאים בעצם, ואנחנו מתגאים בהשי"ת שהוא אבינו מלכנו. וכך נאמר בפרשתנו, **"אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שורך הרבה מאד"**, וכתב רש"י ששכר הרבה מאוד על צדקותיך, ופירשו רבים מצדיקי הדורות בדרך הרמז, שהנה **"אנכי"** מרמז על **"אנכי ה' אלוקיך"** שהוא יסוד ועיקר מצוות האמונה, וכך

ענייני העולם, שעלינו להתחזק באמונה פשוטה, תמימה ושלימה, שרק הקב"ה הוא שעשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ואין ביד' האדם וביכולתו לעשות מאומה, אך ביותר נוגעים הם לעניינא דיומא' - לעסק המלחמה, שבהם אין טבע בעולם כלל, אין הגיבור מנצח מחמת כוחו ולא מחמת חכמתו ותחבולותיו, ואין החלש מפסיד מחמת אזלת ידו או בי אינו

בקי בטיב עריכת מלחמה, אלא **"לא בחיל ולא בכח"**, כי אם ה' הוא איש מלחמה לבדו, והוא **"מלמד ידי לקרב ואצבעותי למלחמה"**, וכלשון ה'מצודת דוד' - כל נצחון שאני עושה במלחמה לא באה מכח ידי, כי ה' הוא המלמד ידי למלחמה. והוכיח זאת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מהא דאיתא בירושלמי ש'בר כוכבא' נענש על שביקש מהשי"ת שלא יעזור לרומי במלחמתם כנגד היהודים ולא ביקש שהקב"ה יעזרוהו במלחמה, ולכאורה יש להקשות, שהלא בר כוכבא ואנשיו היו גיבורי חיל יתר מן הרומיים, ובדרך הטבע היו אמורים לנצח, אלא שחשש בר כוכבא שמא יעשה הקב"ה נס עם בני רומי לתת בידם את הנצחון בכדי להעניש את בני ישראל, על כן ביקש שלא יעזור הקב"ה לרומיים ולא יעניש את ישראל, וממילא יאה הנצחון ביד בר כוכבא בדרך הטבע, ומה חסרון יש בתפילתו, אלא מכאן ראייה כי אין שום הנהגה טבעית

ארכיון 'עוז והדר'

מלחמות אני עשיתי - להאמין שה' הוא איש מלחמה

בפרשתנו, ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש והרכוש קח לך, ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' א-ל-עליון קונה שמים וארץ, אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם, ולכאורה יש לתמוה, שהלא כן הוא דרך המלחמות שהמנצח בקרב בוזז את שלל הארץ, ואם

כן מאחר שאברהם ניצח את ארבעת המלכים אם כן כל הרכוש שלו **"מן הדין"**, ואינו שייך כלל למלך סדום, ואין שום טענה וזכות למלך סדום לומר **"אני העשרתי את אברם"**, ואף אם אמור יאמר כן לא יהא בדבריו כלום, ומדוע חשש אברהם שמא יאמר מלך סדום שהוא העשיר את אברהם. ומבאר המלבי"ם, שאברהם אבינו אמר, אותו נצחון בשדה הקרב לא היה בכוחי ועוצם ידי ולא בגבורת ידי אלא השי"ת הוא עושה מלחמות והוא המנצח בהם, ו'הרימותי ידי אל ה' א-ל-עליון' - שיד' לא היתה אלא כחרב ביד השי"ת, וממילא אין השלל והביזה שלי כי לא אני הוא המנצח... והוסיף אברהם לאמור ולא תאמר אני העשרתי את אברם, והיינו, שאם יקח מן השלל כדרך המנצחים אזי תאמר היד על עצמה אני העשרתי, שבכוחי ועוצם ידי עשיתי את החיל הזה, ובאמת הרי רק ה' פעל כל זאת ולא ידי - יד כהה. ואם כי הדברים שייכים בכל

אמר לו הקב"ה לאברהם אבינו, אל תירא כי גדולה כוחה של האמונה להגן עליך מכל צרה וצוקה שלא תבוא, ולדחות ולהרחיק את הפורענות, ושכרך הרבה מאוד. ודבר ה' יקום לעולם כ'נבואה הנצרכת לדורות' - לכל אחד ואחד מ'ישראל מזרעו של אברהם אבינו, ש'אנכי ה' אלוהיך', ואמונה זו, תגן עליך אל תירא ואל תחת, אלא התחזק בידיעה ותוסיף בשכרך הרבה מאוד. וכמו שפירש ה'הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע במה שמצינו בדבר ה' אל אברהם ב'מחזה', שבתחילה אמר לו ה' שיזכה לבן - 'כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך וכו', כה יהיה זרעך', ועל כך 'האמין בה', עוד ב'ישיר' שיזכה לרשת את ארץ ישראל - 'לתת לך את הארץ הזאת לרשתה', ועל זה שאל אברהם ה' אלוהים במה אדע כי אירשנה, ופירש רש"י שעל בשורת הזרע לא שאל לו אות, כי אם על ירושת הארץ שאל במה אדע כי אירשנה. ולכאורה צריך ביאור מאי שנא בשורת הזרע מבשורת הארץ, מדוע האמין אברהם שיזכה לבנים ולא ביקש אות ואילו על ירושת הארץ ביקש אות. ומבאר ה'חתם סופר', כי הגם שלפי 'מזלו' של אברהם לא היה שייך שיזכה לבנים, ומבאר בתוס' שצריך 'זכות גדול' לשנות את המזל, אך על ידי אמונה ניתן לבטל כל המזלות ולהפך הכל לטובה, והאמונה הטהורה היא היא 'זכות גדול', על כן לא פקפק אברהם כלל בבשורת הזרע, כי ידע שאם יאמין בה' אכן יזכה לבנים, ורק על ירושת הארץ שאל במה אדע כי אירשנה, מאחר שלגרש את בני כנען תלוי רק אם המה מחזיקים בחטא, ואז שורת הדין נותנת לגרשם, נמצא שבשהבטיחו הקב"ה על ארץ ישראל נכלל בזה שבוודאי לא ישובו הכנענים מדרכם הרעה והוא 'יותר קשה וממש נמנע שיסגור דלתי תשובה ויעשה כנגד בחירתם', על כן היה קשה לו להאמין, כי שמא יחזרו בתשובה ושוב לא יוכלו לגרשם מן הארץ, על בן שאל במה אדע.

קמנו ונתעודד - אין שום יאוש בעולם כלל

בפרשתנו, וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות, ולכאורה קשה מה בא הכתוב ללמדנו שהיו לו ש"ח עבדים, והרי היה די בעצם הדבר ש'הריק את חניכיו', ומה נפקא לן בידיעת מניין העבדים. ומבאר ה'הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע כשהוא מקדים בזה"ל, אין ליהודי להתייאש משום דבר, בין בעניני הגוף כמו שאמרו אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מהרחמים, בין בעניני הנפש אפילו נשתקע למקום שנשתקע וחטא בדבר שאמרו ז"ל שאין תשובה מועלת ח"ו, או שתשובתו קשה. או שרואה עצמו משתקע והולך בעניני עולם הזה, אל יתייאש בעצמו לומר שלא יוכל לפרוש עוד, כי אין יאוש כלל אצל איש יהודי, והשי"ת יכול לעזור בכל ענין. ואברהם אבינו ע"ה ראש האומה הוא שפתח דבר זה שלא להתייאש משום דבר, כשנשבה לוט וכבר נתיאשו כולם מלהציל, דעל כן אמר מלך סדום 'הרכוש קח לך', דכבר נתייאש בידי

המלכים, וקנייה אחר כך אברהם אבינו בשינוי רשות, ואברהם אבינו אזר עצמו עם שלוש מאות שמונה עשרה ילידי ביתו לרדוף אחר ארבעה מלכים, ובנדרים דהוא בגימטריא 'אליעזר' (318), ומשמעות השם מפורש בתורה אצל משה רבינו ע"ה 'כי אלוהי אבי בעזרי ויצילני' וגו', שכבר היה חרב פרעה על צוארו, והשי"ת יכול לעזור גם אחר היאוש, שאין להתייאש משום דבר, וזהו רמז מספר שלוש מאות שמונה עשרה (318) בגימטריא 'יאוש' עם הכולל (כלומר מספר אחד יותר מיאוש העולה בגימטריא רק 317), כי מספר זה הוא המוציא מידי יאוש, ומורה שהשי"ת עוזר מכל דבר שהאדם חושב להתייאש, עכ"ל. וכל בנין אומה הישראלית היה אחר היאוש הגמור ד'אברהם ושרה זקנים וגו', ומי מלל לאברהם, שלא עלה על דעת אדם עוד להאמין זה, ואפילו אחר הבטחת המלאך ושרה הצדקת ידעה והאמינה דהשי"ת כל יכול, ועם כל זה צחקה בקרבה, שהיה רחוק אצלה להאמין זה בידעה זקנת אברהם... וכן זקנתה, ואם היה רצון השי"ת לפקדם, היה פוקדם מקודם, דלמעט בנס עדיף, ולא עביד ניסא במקום שאין צריך, אבל באמת מאת ה' היתה זאת שיהיה בנין האומה דווקא אחר היאוש הגמור שלא האמין שום אדם ואפילו שרה שתיפקד עוד, כי זה כל האדם הישראלי להאמין שאין להתייאש כלל, דלעולם השי"ת יכול לעזור והיפלא מה' דבר, ואין לחקור בחקירות למה עשה ה' ככה. וכן הישועה דלעתיד נאמר 'מי האמין לשמועתינו'... וכן אמרו ד'אין בן דוד בא עד שיתייאשו מן הגאולה', ועל כן אמר 'הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם', דגם התחלת בניכם היה כן אחר היאוש, ושוב מצאתי בתנחומא על פסוק 'וה' פקד' דבר זה עיי"ש. בפרשתנו, 'ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן', ומפרש ה'הרה"ק ה'בת עין' ז"ע שבוודאי הוקשה לו לאברהם לעזוב את ארצו ומולדתו ובית אביו בהם הורגל כל ימי חייו, ללכת לארץ נכריה כאשר עדיין אינו יודע אפילו אנה ילך, ומאין היה לו כוח כביר כל כך - לעזוב הכל, למקום הלא נודע... אלא שהאמין ובטח בהקב"ה שבוודאי יעשה עמו 'אך טוב וחסד', השליך עצמו ואת יתבו על ה', ובזאת היה בכוחו לקיים רצונו ית' אפילו בדבר שקשה לו, וזהו שאמר הכתוב ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה, כי תיבת 'בטחון' עולה בגימטריא 'חמש ושבעים', וכלומר שהשיג מדרגת הבטחון בצאתו מחרן, שרק על ידי שבטח בהם היה בכוחו לצאת יצא מארץ מולדתו ומבית אביו וממשפחתו. ואכן, בכח האמונה והבטחון בבורא כל העולמים דכל מאי דעביד לטב עביד יש בכוחו לקיים מצוות ה' ולעמוד בנסינות הקשים ביותר. ומכאן נלמד, כל חד וחד ב'עשרה נסינות' העוברות עליו, או בכל צרה וצוקה המתרחשת ובאה לעולם, וכן בכל 'פרשת דרכים' בשאינו יודע כיצד יוכל עמוד בעת הילוך ב'חרן' - חרונו של עולם, כי בשיראה את ה' בכל דבר וענין אז יצליח, כי האמונה והבטחון הם המשענת שעל ידם יצליח את כל 'משבר' וגליך שעלי עברו', ואם יבטח בהשי"ת יוכל לעמוד בנקל מבלי שברון רוח ונפש.

אשר ראית את עני - קרוב ה' לנשברי לב בפרשתנו, ותקרא שם ה' הדובר אליה אתה א-ל-ראי וגו', על כן קרא לבאר באר לחי רואי, דבר בעיתו מה טוב להביא מה שכתב ה'הרה"ק ה'באר מים חיים' ז"ע לבאר במתק לשונו - קראה שם זה להיות לעד אמת לדורות הבאים שאין כה' אלוהינו השומע ויציב אשר הקב"ה רואה בצרת הנאנחים והנאנקים ומשגיח ומרחם על השפלים ונבזים, ויהיה הבאר הזה לסימן ולאות הבאר הזאת הוא

האות והסימן שחי רואי תפילת כל פה ורואה בצרות כל אחד מבריותיו, וזה באר לחי רואי, כלומר הבאר הזה עדות אמת שהקב"ה רואה צרתי והוא המושיע וכו'. כדברים הללו ביאר ה'הרה"ק ה'אמרי אמת' ז"ע בלשון הכתוב 'וימצאה מלאך ה', ולכאורה צריך ביאור מהו וימצאה, וכי חיפש אותה מקודם לכן, היה לו לומר 'ויראה מלאך ה''. אלא, מאחר שהגר הייתה 'נרדפת' משרה אמנו, הרי 'אלוקים' יבקש את נרדף, ואף שהנרדפת היא הגר הבורחת משרה אמנו, אך כבר אמרו חז"ל שאלוקים 'יבקש את הנרדף אפילו צדיק רודף רשע, על כן 'חיפש' המלאך אחר הגר עד שמצאה... וז"ל ה'הרה"ק ה'שם משמאל' ז"ע,

הנה ודאי שכן הוא בכל פרט שהוא נרדף מכוחות חיצונים הרודפים אחר האדם להממו ולאבדו, ובשביל זה עצמו נתוסף השמירה והבחיירה [דהיינו, שמחמת שהוא 'נרדף' הקב"ה שומר ומגין עליו בשמירה יתירה ובוחר בו לחלקו] כדכתיב ואלוקים 'יבקש את הנרדף. ובכן אל יפול לב האדם עליו כשמוצא את עצמו נרדף הן בגשמיות והן ברוחניות, כי רבים אשר אתו מאשר איתם. עכ"ל.

אבל באמת מאת ה' היתה זאת שיהיה בנין האומה דווקא אחר היאוש הגמור שלא האמין שום אדם ואפילו שרה שתיפקד עוד, כי זה כל האדם הישראלי להאמין שאין להתייאש כלל, דלעולם השי"ת יכול לעזור והיפלא מה' דבר, ואין לחקור בחקירות למה עשה ה' ככה. וכן הישועה דלעתיד נאמר 'מי האמין לשמועתינו'... וכן אמרו ד'אין בן דוד בא עד שיתייאשו מן הגאולה', ועל כן אמר 'הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם', דגם התחלת בניכם היה כן אחר היאוש

הגאון הגדול רבי מאיר סירוטה שליט"א

או בטישיו שאינו מקפיד על מימיו - לכל הדעות והשיטות [וכן מבואר ג"כ בשש"כ מהדו"ח פכ"ז הע' נו].

להביט במראה בשבת

שאלה. האם מותר בזמנינו להביט במראה בשבת.

תשובה. מותר, וכן מצד

הלכות יורה דעה (סי' קנ"ו סעי' ב) מותר כהיום לגברים להביט במראה, ואין בזה החשש משום "לא ילבש גבר". ועי' עוד בהערה.

הרחבת הדברים. בשו"ע סעי' י"ג מבואר דאסור להסתכל במראה של מתכת בשבת שהיא חריפה בשפתו כאיזמל, דחיישין שמא ישיר בה נימין המדולדל, ולפיכך במראה של זמנינו שאין חשש זה כלל, מותר. וכבר כתב בערוך השולחן (סעי' ד) בזמנינו מותר להסתכל בשבת בכל סוגי המראות. וכן פסק מו"ר. ולענין האיסור המבואר בשו"ע יו"ד (סי' קנו סעי' ב) דאסור לאיש להסתכל במראה משום "לא ילבש גבר שמלת אשה", אלא א"כ משום רפואה וכו', כבר כתב בהגהות הרמ"א שם, דבזמנינו שהדרך הוא שגם האנשים דרכם להסתכל במראה מותר. ולפיכך מותר מעיקר הדין גם לאנשים להסתכל במראה בין בחול ובין בשבת. אמנם עיי"ש בהגהות הגר"א בשו"ע יו"ד שם, שכתב דהחסידיים נוהרים בזה גם בזמנינו.

ארכיון 'עוז והדר'

בחול ויבוא לכבסה. וביאר מו"ר, דבזמנינו אין הדרך לכבס מיד המגבות שהתלכלכו אלא לוקחים מגבת אחרת נקיה [וב"ה שיש שפע גדול כ"כ], ולכן אין חשש הנ"ל והוא כסמרטוט שאין מקפידין עליו אם יתלכלך - דמבואר במשנ"ב (סקנ"ז) דמותר להתקנח בזה, והוא הדין בנידון דידן.

ניגוב כוסות וקערות בשבת

שאלה. האם מותר לנגב כוסות וקערות בשבת.

תשובה. מותר לנגב את הקערות שהם רחבים, וכן בזמנינו, מותר לנגב את הכוסות מפני שהם רחבים דיו, ומותר לנגבם. אך יגב במטלית שאינו מקפיד על מימיו אם יהיה רטוב, או על ידי טישיו ונייר מגבת. ובאופן כזה מותר לכל הדעות. הרחבת הדברים. בשו"ע סעי' י"ב מבואר דאסור לנגב כוס צר, וביאר במג"א (סקנ"ז) בתירוץ הראשון דמיירי שמקנח בדבר שהוא מקפיד על מימיו, אמנם אם יקנח בדבר שאינו מקפיד על מימיו מותר אפי' בכוס צר, כיון דלא הוי פ"ר שיסחטנו. ובתירוץ השני ביאר במג"א דכאן בשו"ע מיירי בכוס צר שהוא פ"ר שיסחטנו, ולפיכך אסור אף בבגד שאינו מקפיד על מימיו. וביאר מו"ר, דבזמנינו שהכוסות הם רחבות ואינו פ"ר כלל שיבוא לסחוט, מותר לנגבם במטלית

לנגב ידיו בבגדיו בשבת

שאלה. רחץ או נטל ידיו במקום שאין בו מגבת או טישיו לנגב ידיו בו, האם מותר לנגב ידיו בבגדיו בשבת.

תשובה. מצד הלכות שבת מותר, אמנם הרי הוא קשה לשכחה.

הרחבת הדברים. עי' במשנ"ב (סקנ"א) שהביא מדברי הפוסקים, דאפי' כשהוא דרך לכלוך מותר לנגב ידיו רק בדבר שאין הדרך להקפיד על מימיו, אמנם בבגד שהדרך להקפיד על מימיו משום דחיישין שמא יבוא לידי סחיטה, היה בדין לאסור. אמנם עיי"ש במשנ"ב עוד שהביא למש"כ הפרי מגדים (א"א סקנ"ב) דדוקא במים מרובים אסור, אבל במים מועטים מותר כמו שמצוי על ידי סיפוג הידים, לא חיישין לסחיטה כלל. וכן הוא בנידון דידן. אמנם מצד שקשה לשכחה צריך לזהר בזה, כמבואר בספר תשב"ץ קטן (סימן רפ"ו).

לנגב לכלוך בוך במגבת בשבת

שאלה. נתלכלכה ידו בטיט [ברפש ובוצ], האם מותר לנגבו במגבת שכולם מנגבים בו ידיהם.

תשובה. מותר כיון שנחשב כסמרטוט שאין הדרך להקפיד עליו אם יתלכלך, ועי' עוד בהערה. הרחבת הדברים. הנה מבואר בשו"ע (סעי' יא) דמי שנתלכלכה ידו בטיט מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה, אבל לא במפה שמקנחים בה ידים, מפני שיש לחשוש שיעשה כדרך שהוא עושה

הגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א

שמירת הגוף והנפש, וכך מורה הג"ר מאיר סירוטה שליט"א, והוסיף, שהמחמיר בגילוי לענין שתיה, יצטרך להחמיר גם בגילוי לענין נטילת ידים, ולא ראינו שנהגו להחמיר בזה.

ב. כתב הכף החיים [שם סק"ט]: אפילו אי לא חיישין לגילוי, מכל מקום צריך להזהר הרבה, ולכסות התבשיל בלילה, משום דמצויים שם נמלים ותולעים, ויתערבו בתבשיל... ולא דוקא תבשיל, אלא כל דבר שיש לחוש שיתדבק בו יתושים או פרעושים וכדו', צריך לזהר לכסותם בטוב.

ג. כתב השו"ע [או"ח סימן ערב ס"א], אין מקדשים בשבת ויום טוב על יין שעמד מגולה. וכתב המגן אברהם [שם], דאפילו בזמנינו שאין נחשים מצויים, אין לקדש עליו, לפי שאינו מהכבוד לקדש ביין כזה לפני מלכו של עולם, ואם עמד מגולה רק זמן מועט, מותר לקדש עליו, אלא אם כן נמר [פג] טעמו וריחו. וכתב בשו"ת דברי מלכאל [ח"ד ס"א], שהזמן שיפוג טעמו וריחו הוא לערך ה - ו שעות. אמנם אם עמד היין מגולה בתוך ארון או במקרר, אינו נפסל לקידוש. [כף החיים שם סק"ט].

ארכיון 'עוז והדר'

זה אחר זה, אינו מצד הדין אלא דרך חומרא. [שו"ת שבט הלוי שם].

יח. הניח חלה על מכסה סיר טשולנט בשרי כדי לחממו, לא יאכל את החלה עם דגים. [פסקי הוראה סימן צה אות יז והע' לג, וכ"כ שם שלא לאכול חלה זו עם חלב, אלא אם כן הניח החלה בתבנית אלומניום על מכסה הסיר, ע"ש, ובפסקים ותשובות סימן קטז אות ז, כתב דמותר לאכול החלה עם דגים,

על פי מה שכתב הרעק"א בשם הפמ"ג, והגם שדעת רעק"א להחמיר בנ"ט בר נ"ט בשעת בישול כשיטת החו"ר, בענין סכנת דגים סובר דכל שבא הטעם דרך כלי, אין סכנה, אמנם ע"ש בהע' 80 שמביא מהגרי"י פישר שהחמיר בזה].

ב. שתיית משקים שנתגלו.

א. חכמינו זכרונם לברכה אסרו לשתות משקים שנתגלו, דחששו שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס, אמנם בזמנינו שאין נחשים מצויים בינינו, מותר לשתות משקים שהיו מגולים. [שו"ע יו"ד סימן קטז ס"א, ובפתחי תשובה שם סק"א, הביא מהשל"ה ומהגר"א שחששו לזה גם בזמנינו, אמנם ההוראה למעשה להקל בזה, כפי שהורה בעל שבט הלוי, הו"ד בקובץ מבית לוי עניני יו"ד הל'

המשך שמירת הגוף והנפש

יג. יש להזהר שלא לטגן מאכלים בשרים, כגון קציצות בשר או שניצל, בשמן שטיגנו בו לפני כן דגים, וכן להיפך, ולכן השופך את השמן לתוך בקבוק כדי לשמרו לשימוש נוסף, יש לציין על הבקבוק אם השמן בשרי או מדגים, כדי שלא ייאסרו התבשילים שיטגנו בהם אחר כך. [משנת הכשרות שם].

יד. לחם שאפה עם דגים, כיון שיש בלחם רק ריח הדג, מותר לאכול עם בשר. [ט"ז שם סק"ג]. טו. אולם אם אפה תפוחי אדמה עם דגים בתנור אחד, הרי זה נחשב כנתבשלו יחד, ואסור לאכול את התפוחי אדמה עם בשר. [הגר"ר מאיר סירוטה].

טז. מנהג העולם לאכול דגים לפני בשר, ואין זה רק מנהג בלבד, דמותר לאכול בשר ואחר כך דגים. [לכאורה מנהג העולם נובע ממה שכתב הרמב"ם בהל' דעות פ"ד ה"ז, שיש לאכול קודם הקל ואחר כך הכבד, אמנם מלשון השו"ע שם ס"ג שכתב: "ירחץ ידיו בין בשר לדג", משמע דמותר לאכול דג אחר בשר. מבית לוי שם].

יז. יש אומרים שאסור להעלות בשר על שולחן שיש עליו דגים, או להיפך. [דרכי תשובה יו"ד סימן קטז סק"ג בשם ספר קהל יהודה]. ויש אומרים שאין בזה צד איסור, ומה שנהגו להביאם

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק ובעמח"ס 'חשוקי חמד'

ארכיון 'עוז והדר'

הסוברים שאם שכח ונזכר לאחר שאמר רצה חוזר לכי אתה שומע. ואמנם השו"ע פסק לכתחילה שלא כמותם. מאחר והרמב"ם והרא"ש סוברים שחוזר לברך עלינו. אולם בדיעבד כשעשה מעשה כשיטות הנ"ל, קשה לחייבו לחזור שנית על תפילתו, וספק ברכות להקל. ומה טוב אלו היה יכול לשמוע תפילת שמונה עשרה מהש"ץ כשחוזר על תפילתו או מחבר שמתפלל ויוציאו ידי חובה.

מסופק אם התפלל ברכה אחת משמו"ע היאמר הבינו

שאלה. נאמר בשו"ע (סימן קי"א) בשעת הדחק, כגון שהוא בדרך או שהיה עומד במקום שהוא טרוד, וירא שיפסקוהו, או שלא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה, מתפלל אחר ג' ראשונות הבינו, ואומר אחריה ג' אחרונות... ואינו מתפלל הבינו בימות הגשמים, ולא במו"ש ויו"ט. וכתב המשנ"ב (סק"ה) הטעם שאינו אומר הבינו בימות הגשמים מפני שצ"ל ותן טל ומטר בברכת השנים, ובמוצ"ש ויו"ט צ"ל הבדלה, ואפילו אם ירצה לכלול בברכת הבינו ג"כ אינו רשאי, והוסיף שבפמ"ג מסתפק לומר דאפילו בדיעבד אם התפלל הבינו באלו הימים וכלל בתוכן אפשר דלא יצא דעבר על תקנת חז"ל.

ויש להסתפק מהי ההלכה כשבאמצע התפילה במוצאי שבת, שכח אם אמר את ברכת 'את צמח דוד', וכעת הוא לפני כי אתה שומע. דהנה בקהלות יעקב (ברכות סימן יז) הביא מהחיי אדם שימשיך הלאה כי ספיקא דרבנן לקולא, והקהלות יעקב חולק וסובר שיחזור על מה שמסופק, דאם ימשיך חיישינן שדילג על הברכה, וממילא כל מה שימשיך ויתפלל גם יהיה ברכה לבטלה, ובכה"ג לא אמרינן סב"ל. ויש לדון בנידוננו שאולי יאמר הבינו ויצא ממנו, דאפילו אם טעה קודם ולא אמר את צמח דוד עבדך יצא, יד"ח ע"י הבינו. ויעוין מסכת יומא דף פז ע"א מתפלל שבע מתוך שמונה עשרה ופרש"י הבינו, ובמוצאי יום הכיפורים התיירו לצאת בה מפני הטרור.

תשובה. מו"ח מרן הגר"ש אלישיב שליט"א השיב דאי אפשר להרכיב תפילה רגילה עם הבינו, כשם שאי אפשר להתפלל חצי בתור חיוב וחצי בתור נדבה כמבואר בשו"ע (או"ח סימן ק"א). ועוד אמר מו"ח שליט"א דאם יתפלל כעת הבינו יהפכו כל הברכות שאמר מתחילה, דהיינו מאתה חונן עד כי אתה שומע לברכות לבטלה.

שמה מאחר ולשיטת הכהן לא יצא הציבור ידי חובתם לא יעלה לדוכן? והדעת נוטה שיעלה, וצ"ע. ש"ץ שלא כיוון באבות או שאין תשעה המכוונים לברכות הש"ץ והנה מי שלא כיוון באבות נפסק במשנ"ב (סימן ק"א סק"ד ובבה"ל ד"ה והאידנא) שלא יצא ידי חובת שמו"ע. ויש להסתפק מה יהא הדין: א. כאשר הש"ץ לא כיוון באבות האם אפשר לישא כפים בתפילה זו? ב. כאשר אין תשעה שמכוונים לתפילת הש"ץ, דמבואר במשנ"ב (סימן קכ"ד ס"ק יט) שצריך הש"ץ לכוון שאם אין עשרה שמכוונים לתפילתו תהיה תפילתו נדבה, וא"כ יש לעיין אם אין תשעה שמכוונים ותפילתו היא תפילת נדבה, האם אפשר לישא כפים?

ונראה שגם אם לא כיוון באבות וגם אין עשרה שמכוונים יש לתפילתו שם של חזרת הש"ץ, ולכן דקדק המשנ"ב (סימן קכ"ד ס"ק) וכתב "שם אין תשעה מכוונים קרוב להיות לברכה לבטלה" אך לא כתב שהיו ממש ברכות לבטלה, ונראה להוסיף שאם היו ממש ברכות לבטלה לא מצינו מה יעשה הש"ץ בשבת קודש שא"א להתפלל בנדבה. והסברא בזה שסוף סוף עשה את מה שחז"ל תיקנו ויש לזה שם של חזרת הש"ץ. ומעשה בגה"ר ר' משה אהרן שטרן זצ"ל שהלך לגר"י זצ"ל ושאלו שלפי דברי הגר"ח מבריסק שאם לא כיוון בכל השמו"ע שהוא כעומד לפני מלך לא יצא ידי חובתו, נמצא שאם אין עשרה שמכוונים כך חסר לו בתפילה בציבור. והשיבו שתפילה בלי כוונה כגוף בלי נשמה, אבל גוף יש כאן ולתפילה בציבור סגי בגוף. א"כ גם בענייננו, אם לא אמר בחורף טל ומטר, או שאמר בקיץ טו"מ, חסר בגוף עצמו ואין לזה שם של תפילה, משא"כ אם הגוף כתיקונו וחסר בנשמה אפשר שפיר לשאת כפים.

שכח "טל ומטר" ונזכר ב"מודים" וחזר ל"כי אתה שומע"

שאלה. כידוע השוכח לבקש ותן "טל ומטר" ונזכר לפני שומע תפילה אומרה שם, אבל אם נזכר לאחר שכבר אמר "רצה", חוזר לברך עלינו. מהי ההלכה כששכח לחזור ולהתחיל מברך עלינו, אלא אמר ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה כי אתה שומע תפילת כל פה... ברוך אתה שומע תפילה ושוב המשיך עד סוף התפילה וסיים, האם חוזר לראש?

תשובה. בדיעבד אי אפשר לחייבו לחזור שנית על התפילה, שהרי הביא הבית יוסף (סימן ק"י) את שיטת רבנו יונה והרשב"א ורב האי גאון

ש"ץ שאמר בקיץ "טל ומטר", האם יעלו כהנים לדוכן

שאלה. חזן שטעה, ואמר בחזרת הש"ץ בקיץ "ותן טל ומטר", הציבור ניסה לתקן אותו שיחזור ל"ברך עלינו" ויאמר "ותן ברכה", אולם אצה לו הדרך, לכן מיהר והמשיך את תפלתו, וכשהגיע לברכת כהנים, נסתפקו אם יעלו לדוכן?

תשובה. אסור לכהנים לעלות לדוכן מאחר ונאמר בירושלמי (תענית פ"ד): "לא מצאנו נשיאת כפים בלי תפילה", והכוונה לחזרת הש"ץ כמבואר שם בגליון הש"ס, ולכן אין נשיאת כפים בליה מאחר ואין בו חזרת הש"ץ. והקשה "שיירי קרבן" הא כתיב וישא אהרן את ידיו ויברכם, והיינו נשיאת כפים, ולא היתה שם תפילה? וי"ל דתניא בתורת כהנים ומביאו רש"י: "ויצאו ויברכו העם", אמרו והי נועם ה' אלוקינו עלינו, הי רצון שתשרה שכינה במעשה ידינו, והיינו תפילה. ואדרבה איכא למימר דמכאן יליף הש"ס דבעינן תפילה לנשיאת כפים, עכ"ל. גם הביאור הלכה (סימן קכ"ח ס"א ד"ה דור) כתב וז"ל: כיון דתקנו רבנן שלא ישא כפים בלא תפילה, שוב מי שאומר פסוקים אלו של ברכת כהנים בלא תפילה הוי כמכוין שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים, עכ"ל.

לאור זאת מאחר וחזן זה מברך ברכות לבטלה ותפלתו קללה, כי ביקש גשמים בקיץ (וכמבואר בסימן קיד משנ"ב ס"ק יח), אין זה חזרת הש"ץ אלא קללת הש"ץ, ובזה לא נושאים כפים. ויעויין במסכת תענית (דף יב ע"ב) "יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה".

והעיר הרה"ג ר' עזרא יצחייק שליט"א מדברי כף החיים (סימן קכ"ד ס"ק) שכתב: "כל שיש בבית הכנסת עשרה, אעפ"י שאין מתפללים בחזרה, אלא הציבור וש"ץ יחד בקול רם, והכהנים השלימו תפלתם קודם שייגיע ציבור לרצה, יכולין לעלות לדוכן לישא את כפיהם". הרי שגם בלי חזרת הש"ץ הכהנים נושאים כפיהם? יש להשיב על כך שדברי כף החיים אמורים כשכל הצבור מתפלל יחד, והכהנים נושאים כפים תוך התפילה. וגם יש בזה קצת מעלת חזרת הש"ץ כי אמרו יחד קדושה, משא"כ בשאלתנו שהציבור לא התפללו כעת, רק החזן, ותפילתו אינה תפילה, ולכן אין לכהנים לשאת כפים באופן זה.

ש"ץ בן אשכנז שאמר מלך אוהב צדקה ומשפט והכהן בן ספרד וצ"ע מה הדין בעשיית כשהחזן והציבור בני אשכנז, והחזן טעה ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט, דבדיעבד יצא כמבואר ברמ"א (סימן ק"ח), ואילו הכהן בן ספרד שלשיטתו מי שלא אמר המלך המשפט חייב לחזור, האם ישא כפיו, כיון שהציבור יוצא בזה מצות חזרת הש"ץ, או

להבנם בשערי בית המקדש

פסוקי הנביא על בתי המקדש
מהראשון ועד השלישי,
מבוארים בביאור משולב,
בתוספת איורים מקוריים
ומדויקים, מראה בית המקדש
מתגלה בכל יפיו.

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

אח"כ השיחים

ממשנתו של כ"ק מרן אדמו"ר
רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

פרשת לך לך תשפ"ז | גיליון ג'

מזהב ומפז

פנינים מלוקטים מספרי
אדמו"רי שושילתא קדישא

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ

(יב, א)

יש לקשר את סיומה של הפרשה הקודמת 'וימת תרח בחרן' עם התחלת פרשתנו 'ויאמר', שבא לרמז שבזמן 'חרן' דהיינו חרון אף, יש להרבות ב'ויאמר', שאמירה היא מלשון רכה (בשונה מ'וידבר' שהוא לשון קשה, ראה רש"י להלן יט, ג), והיינו תפילה ותחנונים, שתשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה.

(רישא וסיפא)

לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלֶדְתְּךָ וּמִבֵּית

אַבְרָם (יב, א)

הנה ידוע שכאשר אנו מקיימים את מצוות סוכה, באים האבות הקדושים אל הסוכה כ'אושפזין'. ויש לבאר שעל ידי מצוות הסוכה אנו מתקשרים בקדושת האבות הקדושים אשר גם הם יצאו מביתם חוצה על פי מצוות ה' אליהם, ונמצא שכשאנו יוצאים מביתנו חוצה אנו מקבלים גניעה כלשהיא בקדושתם. וזה הרמז בציווי של הקב"ה לאברהם אבינו לצאת מביתו בלשון 'לך-לך' שהוא בגימטריא 'סכך', היינו לומר שיציאה זו פעלה את קדושת הסוכה.

(אורי וישעי, אקדמות מילין)

וַאֲבִרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָמֵן (יב, ג)

יש להקשות, מדוע בברכה הקדים את שכר הברכה לברכה עצמה, ואילו בקללה הקדים את מעשה הקללה לעונשה, שאמר 'ומקללך אאור' ולא 'אאור מקללך'? ויש לתרץ שקיומה של ברכת ההדיוט נזקקת לעזר ממעל, ועל כן הקב"ה הקדים לברך את מברכי אברהם, כדי שיהיה כח בברכתם ותתקיים, ואילו המקלל, אין ספק שלקללתו אין תוכן ואין צורך למנוע

הכתב והמכתב

דברי מוסר ויראה מכת"ק
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

"אתה סימן לבניך"

(בראשית רבה מ, ז)

מהרצ"ו ע"ה בשערי קדושה (חלק א' שער ב') כתב, שאין המדות מכלל תרי"ג מצוות, כי הן הכנות עיקריות אל תרי"ג מצוות בקיומן או בביטולם. ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העבירות עצמם מאוד מאוד. ולהיותם עיקרים ויסודות, לא נמנו בכלל תרי"ג המצוות. ונמצא כי צריך להזהר ממדות רעות יותר מקיום המצוות, עיי"ש.

אמנם קשה אם דורשים מהאדם שיתקן את מדותיו עוד קודם שיבוא להיכל התורה, מאין יקח וילמד איך לתקן את מדותיו אם לא מהתורה, כמו שכתוב בפרקי אבות (פ"ב מ"ה) ולא עם הארץ חסיד. ואפילו אדם שרוצה לתקן את מידותיו בלי התורה איך יצליח, שכן כל דבר שאינו בא מכח התורה אין לו קיום. וכל ספרי המידות והמוסר מבוססים על התורה הנביאים והכתובים.

נראה לי בס"ד לבאר לענ"ד, הלא התורה ניתנה על ידי משה רבינו ע"ה בשנת דור הכ"ו לבריאת העולם. שכן העולם עמד בחסד כ"ו דורות עד שניתנה התורה, מתחילת ספר בראשית עד פרשת יתרו שניתנה התורה, וכל אותם הדורות מאדם הראשון עד דורו של משה רבינו ע"ה. אמנם תורה טרם ניתנה אבל היה שם בן אדם הראשון, נח, חנוך, מתושלח, והאבות הקדושים ע"ה, וכל הפרשיות שמלמדים אותנו איך האדם יתקן את מידותיו.

רבינו בחיי ע"ה כל השבח שהתורה מספרת על גדולי האומה זה רק במדות, כמו נח, איש צדיק תמים ה'ה בדרתיו, "צדיק" - בין אדם לחבירו, "תמים" - בין אדם למקום, "אֵת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ". וכן אברהם אבינו ע"ה במעשה החסד שלו שעשה לכל העולם, הכל בא ממדות הטובות שלהם.

וזה הכוונה לפני שלומד תורה יש לו ללמוד תיקון המדות, שהיו גדולי האומה עוד טרם נתנה התורה ע"י משה רבינו ע"ה, ומהאבות הקדושים ע"ה אפשר ללמוד כל המדות הטובות, והן מעשה אבות סימן לבנים.

צידה לדרך

המאמין בה', צועד לבטח
גם במקום בו הדרך נסתרת

ארצך, מולדתך, בית אביך

המאבקים הנכונים לדרכו של מבקש השם, המנסה להתרומם מעל טבעו העכור וסביבתו הרדודה, וכיצד יוכל לגבור על עצת יצרו שמנסה לרפות את ידיו ולייאשו

אל מול טענות היצר, נתבונן מעט בעומק הרמוז בין הקפלים בדבריו של רבינו: לכאורה, הקושי שבעבודת ה', הוא הבעיה הקבועה הטורדת כל אדם שמעוניין להשליט סדר בחייו ולהגיע להישגים כל-שהם, שהוא המתח והמאבק בין ה'כאן-ועכשיו', לבין תועלת רחוקה.

לדוגמאות בעלמא: אדם המעוניין להחזיק עסק מצליח, יזדקק למשך תקופה לקמץ בהוצאותיו, לעבוד שעות רבות ומתישות, ולהתמודד עם דחיות וכישלונות. רק לאחר שנים רבות, אם בכלל, יזכה ליהנות מפירות עמלו. המעוניין להתפרנס ולהתפרסם כמוזיקאי מצליח, יאלץ להתאמן אלפי שעות ללא תמורה מיידית, להיות שוליה של מוסיקאים גדולים שלעיתים יתנהגו אליו בגסות, ושוב, רק לאחר שנים רבות - אם בכלל, יזכה להגיע לשאיפתו.

ולמרות זאת, אנשים בעלי מבנה אישיות מתאים, מוכנים, ואף מצליחים לעמוד במטלות הקשות בדרך אל הכסף והתהילה. ולכאורה בדומה לכך, גם אדם המעוניין להשתלם בעבודת ה', יאלץ לעבור את המסלול המפרך הנדרש בעדה, והאיש הירא ורך הלבב, או חלש האופי, יתיאש באמצע הדרך, והחזק שאינו מרפה יעלה יבוא ויגיע לשאיפת נפשו הטהורה.

טבעו של עולם

ברם אם כנים הדברים, אין כאן טענה ניצחת מצד היצר, ואף אין צורך במענה מחוכם מצידו של הקב"ה, שכן זה טבעו של עולם, שכל הישג ראוי לשמו אינו זמין עבור כל אחד מבלי מאמץ. לא זו בלבד אלא שהדברים מוכרחים מצד עצמם, שכן דבר הזמין לכל אחד, אינו שונה במאומה מהאוויר לנשימה, אור השמש, ציוץ הציפורים או המים הזכים, שעם כל מעלותיהם אינם נחשקים ולא נחשבים כהישג, שהרי הם מובנים מאליהם.

דומה שהחילוק בין עבודת ה' לאותם הישגים שהודגמו לעיל, רמוז במילותיו הקצרות של רבינו: "לא כן יצר הטוב, כל מה שאומר לאדם רחוק רחוק מי ימצאו". לאמור, היצר הטוב דורש מהאדם דבר 'רחוק', כלומר דבר שייך לעולמות אחרים ומנוגד לעצם טבעו ומהותו של העולם.

לצורך ביאור הדברים נביא את לשונו של האדמו"ר מסוכוטשוב בעל שם משמאל (פרשת תרומה שנת תרע"ח), ואלו דבריו: "לגודל רוממות התורה עד דאורייתא וקוב"ה כולא חד, אי אפשר לאדם שבזכות מעשיו הטובים יזכה בתורה, ואף דיגעתו ומצאתי תאמין, זהו רק לבוש התורה וחכמתה, אבל האלקות שבה רחוקה מן האדם מאד מאד".

לאמור, עיקר עבודת ה' היא להתחבר אל האלקות. ודבר זה אינו דורש רק יגיעה, שכן שאיפות ונכונות לעמל הן תכונות

בתחילת פרשתנו, פרשת לך לך, מלמדנו בינה מרן בעל אביר יעקב זי"ע אודות המאבקים הנכונים לדרכו של מבקש השם, המנסה להתרומם מעל טבעו העכור וסביבתו הרדודה, וכיצד יוכל לגבור על עצת יצרו שמנסה לרפות את ידיו ולייאשו. דבריו הנפלאים כמעט ואינם זוקקים ביאור ונקראים בצוואת אחד:

"ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ואעשך לגוי גדול וגו' (יב א-ג). אפשר לרמוז, דהנה יצר הרע בני אדם שומעים לעצתו משום דמקרבא הנייתא, שכל מועצותיו הם כדי להשיג אדם את תאוות העולם הזה, וכששומע אדם לעצתו, הנה כל תאוותיו מוכנים ומזומנים לפניו לעשות כחפצו ורצונו מיד ולאחר, בלי הרחקת זמן ובלי מניעת שום דבר, כי הנה העולם מוכן לפניו והגוף נאה לו כל מה שאומר היצר, ואין מעכב".

"לא כן יצר הטוב, כל מה שאומר לאדם רחוק רחוק מי ימצאו, כי הוא אומר לאדם שיעסק בתורה ובמצוות כדי שיזכה לעולם הבא, וזה אחר מיתת האדם, והנאה זו לנשמה ולא לגוף, מפני סיבה זו שומעים בני אדם לעצת יצר הרע, מאחר שקרובה הנאות והגוף יש לו הנאה גדולה בזה. וזה דרכם של בני אדם כסיל למו, כשרוצים להניח הבלי עולם הזה ולהתעסק בתורה ומצוות, היצר מתגרה בהם ואומר להם: דעו שאתם מאבדים הטובה האמיתית שאתם רואים ומוכנת לפניכם, ורודפים אחר טובה שהיא רחוקה, וספק תשיגו אותה או לא, שהרי אתם רואים בעיניכם הארץ רחבת ידיים לפניכם, וכל הנאות הגוף מצויין בה ואין מונע ואין מעכב".

כעת מלמד מרן שתי מניעות נוספות העומדות בפני אדם הבא מסביבה רדודה: "והנה מחמת שלושה סיבות אדם שומע לעצת יצר הרע: אחד, כיון שהארץ הלזו שאנו יושבים בה, כל תאוות שמפתה יצר הרע לאדם מצויין בה. זאת ועוד, גוף האדם שמחומר קורץ מתאוה וחומד לכל תאוות העולם הזה, דמצא מין את מינו וניעור. השלישית, אדם היו אבותיו של אדם נוהגים שלא כשורה, אומר לו היצר: אחוז מעשי אבותיך בידך. וכיון שהם שלושה דברים מוחזקים, קשה לאדם לפרוש מהם".

ארץ החיים

בהמשך הדברים מלמד מרן ששלושה מניעות אלו רמוזות בציווי של הקב"ה לאברהם "לך לך מארצך", כלומר הארץ הגשמית שכל תענוגותיה מצויים 'כאן-ועכשיו', "ממולדתך", היינו מגופו של האדם שקורץ מחומר ומתאוה לתענוגותיו, "ומבית אביך" - כשאינם נוהגים כשורה, "אל הארץ אשר אראך", היא ארץ החיים העליונה, כלומר עבודת ה' ודביקות השכינה. בטרם נבוא אל התשובות אותן משיב הקב"ה עבור עובדיו

מזהב ומפז

פנינים מלוקטים מספרי
אדמו"רי שושילתא קדישא

המשך מעמ' א'

ולעצור בעדה, שכן מי זה שוטה לחשוב שהוא מסוגל להפוך את ברכת הקב"ה, ורק שלאחר מכן הוא ראוי לעונש על קללת אברהם, כדי שיתפרסם ויוודע שעבור קללת אברהם באה אליו הרעה מאיתו יתברך, וידעו הכל את שבח אברהם אבינו ע"ה.

(פתח האוהל)

שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת כְּדָרְלֵעוֹמֶר וְשִׁלֵּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּמָרְדּוֹ (יד, ד.)

יש לרמוז בפסוק על מלחמת היצר וחילוטיו, שכן כדרלעומר בגימטריא 'יצר רע', חושבנא דדין כחושבנא דדין. והנה בשנים עשרה שנותיו הראשונות של אדם אין לו יצר טוב, וכל יצר מחשבות ליבו רק רע כל היום, והוא 'שנים עשרה שנה עבדו' כוחות נפשו 'את כדרלעומר', הוא היצר הרע, שאין מי שמוחה בידו, ורק ב'שלוש עשרה שנה', שנעשה בר מצוה ונכנס בו יצר הטוב, 'מרדו', שבאה עצת יצר הטוב וממרידה את כוחות הנפש נגד היצר הרע.

(פיתוחי חותם)

וְאֵתָה תְּבֹאֵה אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה (טו, טו)

תאריך פטירתו של מרנא בעל אביר יעקב היה בכ' טבת. ובספר קבלה קדמון בשם 'קרניים' (עליו חיבר רבי שמשון אוסטרופולי את פירושו דין ידן) מובא שפטירתו של אברהם אבינו הייתה בטבת, ורמזו לכך בפסוק ת'קבר ב'שיבה טובה, שהם ראשי תיבות טב"ת (ובכר דנו האחרונים על כך מדברי הגמרא במסכת ראש השנה דף י"ג, שמוצאת מחלוקת תהנאים האם האבות נפטרו בתשרי או בניסן ואב"ל). ועוד הוסיף בספר הנ"ל כתב שהנפטר בחודש הנ"ל אשריו ואשרי חלקו, שזוכה ויושב עם אברהם אבינו ע"ה.

(הקדמת רבי אהרן אביחצירא לדורש טוב)

גשמיות, בדרך למעלות והישגים גשמיים, ואילו כאן נדרש מהאדם להפוך לבעל מהות אחרת. דבר שלכאורה אינו כלל בהישג ידו.

והדרך היחידה להגיע למעלה זו היא רק באופן של 'לך-לך', כלומר שלילתם של הדחפים החומריים ומלחמה בהם, וכלשוננו של רבינו בהמשך דבריו: "התרחק מ'ממולדתך', ממה שאתה רואה עיקר לידתך ובנייך הוא בנוי על תאוות העולם", ורק על ידי כך, זוכה האדם בעזר ממעל 'לחיות דקדושה', כלומר להרגיש את פעולתה של הנשמה, שהיא מהעליונים, וחפצה ורצונה לשרת את קונה וליאור באורו.

או בלשוננו של בעל השם משמואל בהמשך דבריו שם: "אלא על פי דאיתא בזוהר הקדוש, דלעומת שאדם בורח מן החיצוניות בא לעומתו בקדושה... על כן לעומת שאדם בורח מאהבות ותשוקות חיצוניות בא לעומתו לזכות בתורה, ואם בורח מחיצוניות ביותר הוא זוכה ביותר לאלקות שבה".

חיילות של קדושה

ובזה יאירו דברי מרן בעל אביר יעקב, שמבאר את מענהו של הקב"ה עבור עובד ה' מול יצרו הרע: "אל תאמר המתעסק בעסקי ארץ הלזו מרבה רעים ואוהבים, אל ידמה לך כן, כי אדרבה אם תלך בדרך טובים דרך ישרה "אעשך לגוי גדול", כי כל מצוה ומצוה שתעשה נברא ממנה מלאך, ונמצא אתה מרבה אוכלוסין - חיילות של קדושה. ואל תתמה גם כן ממה שאתה רואה לידתך ובנייך הוא מחומר ובניין יצר הרע, ותאמר איך אוכל להיפרד מהטבע המושרש ותקוע בבניין חזק, כי הלוא אני "ואברכך", ובברכתי ייהפך הטבע להתקדש".

כלומר, אף שלכאורה אינך מוצא כל קשר בינך לבין הקדושה, עם כל זאת, כשתברח מהגשמיות ותידבק בעבודתך, הקדושה העליונה תגיע אליך בעזר ממעל, ושכינת עוזו תשכון עליך כאן בעולם הזה. ונסיים בדברי הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו 'פרי צדיק' (פרשת מקץ אות ז), שמבאר את עבודת האבות הקדושים כדברי רבינו, שבימיהם הייתה הקדושה כמעט חסרת יכולת השגה, ורק על ידי עבודתם ירדה שכינה למטה, והיא זמינה עבור כל מבקשי ה', שיכולים להידבק בדרכי אבותיהם הקדושים וללכת בדרכיהם.

ובכך מבאר רבי צדוק הכהן זי"ע את דברי רז"ל המפורסמים (פסחים פח.) שאברהם אבינו קרא לבית המקדש 'הר', יצחק קראו 'שדה', ויעקב אבינו עליו קרא לו 'בית'. ובלשוננו: "כי מידת אברהם אבינו עליו השלום, שהיה ראשית התפשטות הקדושה בעולם, שהיה תחילה לגרים, והוא כהר שהוא גבוה ורחוק מן האדם בריחוק מקום כעין מה שנאמר (בראשית נ, א) וירא את המקום מרחוק". כלומר בימיו של אברהם אבינו הייתה עבודת ה' נעלמת ורחוק כהר שפסגתו אינה ברת השגה.

"אמנם ביצחק נעשה יחוד וצמצום הקדושה לזרעו, כמו שנאמר (שם כא, יב) 'כי ביצחק יקרא לך זרע', וזה הענין שקראו שדה, שנאמר (שם כד, טג) ו'יצא יצחק לשוח בשדה', כענין התועודות שני רעים, על דרך מה שנאמר (שיר השירים ז, יב) 'לכה דודי נצא השדה'... ועיקר שלימות היחוד נשלם ביעקב שקראו בית, שהוא שלימות היחוד בקביעות לעולמי עד, כמו שנאמר (משלי יב, יט) שפת אמת תכון לעד".

נמצינו למדים, שעבודת ה' איננה רק 'דחיית סיפוקים' מיידים, על מנת להגיע לסיפוקים גדולים יותר בהמשך, אלא היא התחברות למהות נעלית, מהות אלוקית, ומשמעותה היא הפיכת האדם הגשמי למשרתו של קונו, כמלאך מיכאל העומד לשרת, עד שימאס בעולם ועסקיו, וימצא לו לחברה את מלאכי השרת, וכלשון רבינו: "אעשך לגוי גדול, כי כל מצוה ומצוה שתעשה נברא ממנה מלאך, ונמצא אתה מרבה אוכלוסין - חיילות של קדושה". בבחינת: 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה' (זכריה ג, ז).

פרק ג'

דרך עקלתון

בגליון הקודם התייחסנו למיקומה המיוחד של מרוקו, המצויה בנקודת החיבור שבין האוקיינוס האטלנטי והים התיכון, כשהיא שוכנת מצידו הדרומי של נקודת התפר שביניהם, ואילו מיצרי גיברלטר מצויים בצד הצפוני.

למיקום זה ישנה חשיבות מיוחדת בהלכות ברכות, שכן כידוע קיימת ברכה מיוחדת על ראיית הים הגדול 'ברוך אתה וכו' שעשה את הים הגדול', אלא שנחלקו הפוסקים האם מדובר על הים התיכון או שמא דווקא על ים האוקיינוס שמקיף את כל העולם (ראה שו"ע א"ח סימן רכה ומשנה ברורה שם). עולה מכך, שאדם הנמצא בנקודת המפגש שבין שני הימים יכול לברך ברכה זו בשופי לדעת הכל. כפי שכבר הזכרנו, קיימות רק שתי נקודות כאלו, מצרי גיברלטר מצפון, וחופה המערבי של מרוקו מדרום.

גם לעובדה שהזכרנו בגליון הקודם בשם המדרש, שחופים אלו אינם קיימים מבריאת העולם אלא הם הצפה מאוחרת, ישנו קשר להלכה זו, שכן בספר משך חכמה (דברים פרק לד) מבאר בטעמו של רבי יהודה שחידש את ברכת 'הים הגדול' (שלא כדעת חכמים במסכת ברכות דף נד, שסוברים שמברכים עליו 'עושה מעשה בראשית'), שהוא מכיוון שהים התיכון לא נוצר בימי בראשית אלא רק לאחר מכן, ועל כן לא ניתן לברך עליו ברכה זו (כמובן שטעם זה מתאים רק לפי הדעות שמברכים ברכה זו על הים התיכון, ואילו לדעות שמדובר על האוקיינוס, יש לומר שמפני חשיבותו קבעו לו ברכה מיוחדת בפני עצמו).

מעניין להזכיר את דבריו הפלאיים של הרד"ל על מדרש רבה (ברכות פרשה כג) לפיהם עד לימינו ניכר זרם חזק השוצף בנקודת החיבור שבין הים התיכון לאוקיינוס. לדבריו, זרם זה אינו אלא זכר למאורע עליית האוקיינוס בדורות הקדומים, וכלשון המדרש (ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרנ"ו): "שעשה הקדוש ברוך הוא זכרון בעולם שידעו דורות העולם שבא מבול לעולם, שכן כתיב זכר עשה לנפלאותיו". ואכן, זרמי הים החזקים באזור המפגש, גורמים לכך ששחינים ידועים שמבקשים לחצות את המיצר בשחייה (דבר המהווה כמה וכמה דורות אתגר ידוע עבור חובבי 'ספורט', המתהללים בנבחרת זרוע בשר) אינם עוברים אותו בקו ישר, אלא מאריכים את דרכם ועוברים בדרך עקלתון, במקום בו זרמי הים נוחים יותר למעבר.

השגחה פרטית

האם מחובת האמונה גם להאמין בהשגחה פרטית, או שזה סלסול בעלמא? נענה תחילה בקוצר אמרים לגודל חשיבות וחומרת העניין: זוהי חובה גמורה וזהו חלק בל יינתק מחלקי האמונה. אין אמונה בבורא עולם בלי אמונה בהשגחה פרטית על כל חלק וחלק וכל דבר הכי קטן מחלקי הבריאה – מהמדברים ועד החלקים הכי קטנים של הדומם.

ידוע שאחד החידושים הכי גדולים של אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זי"ע א"ה היה בכך שהחדיר וחזר על כך שיש השגחה פרטית ממש על כל פרט ופרט מחלקי הבריאה, ואין שום דבר שקורה חס וחלילה בדרך מקרה, ואין שום דבר שקורה שלא בכוננת מכון מעם הקב"ה.

וכך מובא בספר 'תפארת למשה' (פרשת בלק) כי בעת שבא הר"ק מפולנא - בעל 'תולדות יעקב יוסף' זי"ע - לפני הבעל שם טוב בפעם הראשונה, הייתה אחת משיחותיהם בעניין השגחה פרטית. אמר הבעל שם טוב זי"ע שבכל דבר שאדם רואה או שומע וכל דבר שקורה לו - הכול הוא בהשגחה פרטית משמיים כדי ללמוד מזה, וממילא על האדם להתבונן במה שראה או שמע, או כשקרה לו דבר מסוים, מה עליו ללמוד מזה. שכן מאחר שהקב"ה שלח זאת במכוון אליו שיראה וישמע דבר זה, הרי זה בבחינת בת קול מאת הקב"ה שמדבר אליו.

עודם מדברים, ועבר שם גוי שהייתה אומנתו לתקן תיקוני בית בעיר. והנה הוא דופק על הדלת ושואל את הבעש"ט זי"ע א"ה אם יש לו בבית מה לתקן. ענה לו הבעש"ט שאין אצלו מה לתקן. שאל הגוי עוד פעם: "אולי בכל זאת יש לך משהו לתקן?" חזר ופנה הבעש"ט לבעל ה'תולדות' ואמר "ראה, הגוי הזה הוא שליח משמיים לעורר אותי שעדיין יש לי ברוחניות מה לתקן, כי מה שהגוי בא לשאול זאת - הוא גם כן השגחה פרטית".

אבל הרב מפולנא לא רצה לקבל דברים אלו, כי היה רחוק בעיניו לומר שדיבורים היוצאים מגוי יש בהם השגחה פרטית והוראה מן השמיים מהקב"ה לאדם. חזר הבעש"ט והסביר עוד את העניין, אך ה'תולדות' נשאר בעמדתו. אז אמר לו הבעל שם טוב: "אתה יכול להבין את הדברים, אלא שאינך רוצה".

במילים אלו נפרדו, והרב מפולנא חזר לאכסניה שלו. בדרך חזרתו עבר שם גוי עם עגלה, וזו התהפכה. חיפש הגוי אנשים שיעזרו לו להרימה, וכשראה את ה'תולדות' פנה אליו וביקש ממנו עזרה. אמנם בהיותו טרוד במחשבותיו ענה לו שאינו יכול, או אז אמר לו הגוי: "יכול אתה, אלא שאינך רוצה".

כששמע בעל ה'תולדות' מילים אלו, נזכר בדברי הבעל שם טוב, ואז הבין שהגוי הזה אכן היה שליח אליו משמיים - ומני אז נעשה תלמידו המובהק של הבעל שם טוב.

הרי לנו שאין כאן שום "סלסול בעלמא", אלא ראיית עולם שלמה. הקב"ה מדבר איתנו ללא הרף דרך כל מאורע, קול ומראה בעולמו, וכל בר דעת נתבע לפקוח עיניים, להקשיב ולהבין שאין מקרה בעולם כלל.

ספרי 'מילתא חדתא' מתורת כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

מילתא חדתא — על התורה
שיחות ודברי חיזוק על סדר פרישית התורה, המאירים את עבודת ה' ואת ההתמודדות עם אתגרי הדור, ערוכים בלשון בהירה ונגישה.
לשה"ק / אנגלית

מילתא חדתא — על מסכת אבות
מאמרים על סדר מסכת אבות בענייני עבודת ה' והליכות חיים, המשלבים דברי התעוררות לעבודת ה' בדרך המוסר וההסידות.
לשה"ק / אנגלית

אהבת התורה
פרקי חיזוק באהבת התורה, ביגיעת ובעסק לימודה, המעוררים את הלב להתמסרות לתורה ולהתחזקות בעבודת ה'.
לשה"ק

אמונה ובטחון חלק א
מאמרים להעמקת האמונה והבטחון בהש"ת, המעניקים חיזוק בהתמודדות ובנסיגות החיים, ובפרט באתגרי דורנו. חלק א.
לשה"ק / אידיש

אמונה ובטחון חלק ב'
מאמרים להעמקת האמונה והבטחון בהש"ת, המעניקים חיזוק בהתמודדות ובנסיגות החיים, ובפרט באתגרי דורנו. חלק ב'.
לשה"ק

יראת שמים
מאמרי התעוררות לקנין יראת שמים, יראת ה' וירוממות ודבקות בה', המשלבים את דרכי הפשט והדרש עם פנימיות התורה.
לשה"ק

שערי תפילה
שיחות ודברי התעוררות בענייני תפילה, לחיזוק הלב בעבודת ה' ובהתמודדות עם אתגרי החיים, ערוכים בלשון בהירה הקרובה לכל נפש.
לשה"ק / אידיש

שבת קודש
מאמרים על קדושת השבת ועל סדר יומה, המאירים את עבודת השבת. בצירוף פיוטי קודש מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
לשה"ק / אנגלית.

ירח האיתנים
מאמרי התעוררות לעבודת ימי אלול ותשרי: ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים וחג הסוכות, לאור פנימיות התורה.
לשה"ק

חנוכה וט"ו בשבט
שיחות ומאמרי חיזוק בענייני חנוכה וט"ו בשבט, המאירים את עבודת הימים ומעוררים להתחזקות בתורה ואמונה.
לשה"ק

פורים
מאמרים על ענייני הפורים ופנימיות החג, ובהם דברי חיזוק והתעוררות לעבודת ה' ולהליכות החיים.
לשה"ק

הגדה של פסח — מילתא חדתא
ביאורים על סדר ההגדה חג הפסח ושיה"ש, המעמיקים בענייני יציאת מצרים ובעבודת ליל הסדר לאור פנימיות התורה.
לשה"ק (ספרד / ע"מ) / אנגלית

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שמיני: תהפוכות שמח ביסורין

אמנם כן, למרות כל הסבל אותו חווה רבינו, שהגיע מאנשים קרובים אליו; לא נגרע דבר משמחתו התמידית. הוא קיים בעצמו מה שכתב בספרו חפץ ה':

"מדרכי האהבה השלמה בהאדון ברוך הוא, שישמח [-ביסורין] ויאמר די לי שנעשה רצונו יתברך בי, וקיים בי האדון מאמרו. ונתרצה ב"ה בהיות הדבר כן".
"השומעין חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכותב אומר כצאת השמש בגבורתו. הכוונה היא, הגם שישמעו חירוף וגידוף בהם ואפילו הכי אינן משיבין, פירוש לומר למה תאמר לי כדבר הזה, מה שאמרי לך, הגם שאינו משיבו בחירוף גם הוא, אלא אומרו למה תדבר כדברים האלה, ולא ישיבו כלל".

"אני יוסף אחיכם"

הוא גם לא נטר להם טינה. מה נאוו לרבינו הדברים אותם כתב בפירושו לפסוק "אני יוסף אחיכם".

"אני יוסף אחיכם וגו'. טעם שחזר פעם ב' אני יוסף, לצד שראה שלא ענוהו חשש לב' דברים. האחד שפחדו ממנו ולא יכלו להשיב כבושת גנב כי ימצא, והב' שלא האמינוהו שהוא יוסף, לזה אמר כנגד צד היראה שאתם יראים ונבהלתם לא תחושו לדבר כי אני יוסף אחיכם פירוש מתנהג עמכם במדת האחוה וכאלו לא היה הדבר ההוא, גם סמך לומר אחיכם אשר מכרתם לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני..."

אמרו צדיקים, כי וודאי וברור הדבר שגם לרבינו היתה מידה גבוהה זו, כי לולא זאת לא היה יכול לומר פירוש זה.

התקוממויות ומלחמות אחים

והי אחרי הבצרות שבין שנת תפ"א לתפ"ד, כאשר מכל הקהילות המפוארות במרוקו נותרו שרידים עמוסי תלאות עשרות השנים, מוכים וחבולים, שבורים ורצוצים, עניים ואביונים שציפו להפוגה כלשהי בצרותיהם הנוראות - התרגשה ובאה עליהם שוב צרה קשה וממושכת.

בשנת תפ"ז נפל מלכה העריץ של מרוקו, מולאי איסמעאיל, למשכב אשר ממנו לא קם. מחלתו של המלך האכזר שעד עתה החזיק את מרוקו כולה באגרוף ברזל, ובעטיה התרופפה עתה אחיזתו במוסרות השלטון, הביאה עמה גל של התקוממויות מצידם של שבטים שונים, שציפו מזה שנים לפרוק את עולו של מולאי איסמעאיל הנורא, ולזכות לקצת חופש ועצמאות.

ברכתו לאברהם חשובה ומתקיימת יותר.

מידה טובה ממהרת לבוא: עוד בטרם בירך - כבר בירך אותו השם!

כל הארץ במבט אחד

'שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם, צפונה ונגבה וקדמה וימה'.

לכאורה, המילים 'מן המקום אשר אתה שם' מיותרות. וכי מאיזה מקום יראה אברהם, אם לא מן המקום שבו הוא עומד?

אומר האור החיים הקדוש, נס עצום נעשה לו. אברהם ראה צפונה ונגבה, קדמה וימה, את כל ארץ ישראל - ממקום אחד.

הוא לא היה צריך להסתובב מצד לצד, ולא לעלות ממקום למקום כדי לראות כל חלק. הקב"ה נתן בו כוח לראות את כולה, כאילו כל קצות הארץ התקרבו ובאו לפניו.

ולכן נאמר מיד: 'כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתגנה'. הראייה הזו לא היתה רק כדי להראות לו מה יקבל. בכך עשה אברהם חזקה בארץ: הארץ כולה באה לפני בעלילה.

לא אברהם הקיף את הארץ; הארץ כולה כביכול התקרבה אל אברהם!

הצדיק נותן גם בלי שחייב

'ויצא מלך סדום לקראתו... ומלכי צדק מלך שלם הוציא להם ויין'.

שואל האור החיים הקדוש, מדוע התורה מפסיקה באמצע עניינו של מלך סדום, ומספרת תחילה על מלכי צדק?

התורה מבקשת להראות לנו את ההבדל שבין הצדיק לרשע.

מלך סדום היה חייב לאברהם הכרת הטוב עצומה. אברהם מסר את נפשו, הציל אותו, את עמו ואת כל רבושו. והנה הוא יוצא לקראת אברהם - בידים ריקות.

לעומתו מלכי צדק אינו חייב לאברהם דבר. ואף על פי כן הוא חושב: אברהם ואנשיו חוזרים מן המלחמה,

המשך בעמוד ג'

פניני אור החיים

שכר על כל צעד

'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך'.

לכאורה, לאחר שאמר הקב"ה לאברהם לצאת 'מארצך', הרי ממילא הוא יוצא גם ממולדתו ומבית אביו. לשם מה מפרט הכתוב את כל שלושת המקומות?

אומר האור החיים הקדוש, צער הפרידה אינו שווה בכל מקום. קל יותר לעזוב את הארץ, קשה יותר להיפרד מן המולדת, והקשה מכולם הוא לעזוב את בית האב.

לכן סידר הקב"ה את הציווי מן הקל אל הכבד: מארצך. ממולדתך. ומבית אביך.

מדוע? כדי ליתן לאברהם שכר על כל פרט ופרט. אילו היה הקב"ה אומר לו תחילה 'מבית אביך', וכבר היה מקבל עליו את הצער הגדול, לא היה מקום לצוותו אחר כך על הצער הקטן.

כך מצאנו גם בעקדת יצחק: 'את בן, את יחידך, אשר אהבת, את יצחק' - שלב אחר שלב, כדי להרבות שכר.

הקב"ה חפץ להטיב לאוהביו, ונותן להם שכר על כל צעד וצעד!

הברכה מקדימה לבוא

'ואברכה מברכך ומקללך אאור'.

שואל האור החיים הקדוש, מדוע בברכה נאמר תחילה 'ואברכה' ואחר כך 'מברכך', ואילו בקללה נאמר תחילה 'מקללך' ורק אחר כך 'אאור'?

אומר הקב"ה לאברהם: מי שעתיד לברך אותך, אני מקדים ומברך אותו עוד קודם שיברך. אבל מי שיבקש לקלל אותך, אני מקללו קודם מעשהו; רק לאחר שיקלל - אאור אותו.

ולמה ההבדל?

העונש למקלל נועד גם לשמור על כבודו של אברהם. לכן צריך שכולם יראו שהקללה באה עליו מפני שזלזל באברהם. אילו היה נענש קודם שקילל, לא היו יודעים מה גרם למפלאתו, ולא היו נוהרים.

ובדרך נוספת אומר האור החיים הקדוש: הקב"ה מקדים לברך את המברך, כדי שכאשר יוציא את ברכתו מפיו כבר יהיה הוא עצמו מבורך מאת ה', ואז

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

הולך מפני שנצטווה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמְלַחְתְּךָ וּמִבְּרִית אֲבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרָאךָ (בראשית יב א)
כאשר ציווה הקדוש ברוך הוא על אברהם אבינו לעזוב את ארצו ומולדתו ובית אביו ולצאת לדרך, הוא הרגיע אותו ותיכף ומיד והבטיח לו: 'ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה'. וכמו שפירש רש"י הקדוש שהדרך ממעטת שלושה דברים, ועל כך הבטיח לו שלוש ברכות אלו.
שאלה מתבקשת היא, **מדוע נחשבת ההליכה לניסיון כה גדול?** הרי אברהם שהיה עקר ללא ילדים, נצטווה לעזוב מקום של עבודה זרה וללכת לעתיד מובטח מפי הבורא עצמו בזרע של קיימא, בגדולה ובכבוד.

הדברים נתבארו בידי רבינו האור החיים הקדוש שדייק בפסוק הבא 'וילך אברהם כאשר דבר אליו ה''. התורה אינה מספרת רק שאברהם ציית, אלא מגלה מה הניע אותו. **הוא לא הלך מפני שחישב את הרווח הצפוי, אלא מפני שכך נצטווה.**
גם אילו לא הובטחו לו בנים, עושר וגדולה, היה אברהם הולך באותה זריזות, מפני שכך ציווהו הבורא. ולכן נאמר 'כאשר דבר' ולא 'כאשר אמר', משום שקיבל אברהם אבינו את הדברים כגזירת מלך המחייבת אותו, ולא כהצעה נאה שכדאי לו לקבלה.

והדברים מעמידים את הניסיון במקום אחר לגמרי: לא רק היכולת לעזוב בית ומולדת, אלא היכולת לברר בתוך הלב **לשם מה הולכים.**
הוסיף האור החיים הקדוש שתי נקודות המשלימות זו את זו:

ראשית, אברהם לא התעכב אפילו שעה אחת ותיכף ומיד יצא לדרך. שנית, הוא יצא קודם שנמסר לו שם המקום, שהרי נאמר רק 'אל הארץ אשר אראך'.

אדם היוצא לדרך, הרי הוא מתכנן את צעדיו ומתכנן את המסלול בו ייסע והיכן יעבור, אך כאן נדרש אברהם לסמוך על המדריך העליון ולצטוו בעיניים עצומות.

זריזותו לא נבעה מפזיזות, אלא מאמונה מוחלטת בבורא יתברך המוביל בדרך יד ביד.

מכך נלמד, כי יכול אדם לנהוג כראוי ולצטוו בדרך הנכונה, ובכל זאת לעשות זאת אך ורק לטובת עצמו מתוך חשיבה על עצמו ותו לא.

יכול אדם לגלות למקום תורה לפעול במסירות נפש למען הכלל, ולגמול חסד עם אחרים בצורה יוצאת דופן, אך כל מחשבתו על הכבוד או על השכר שיקבל.

אלו הם מעשים טובים וראויים, אך אינם בגדר **'כאשר דבר אליו ה' בשלמות'.**

שתי פעמים "לך לך"

אמרו **חכמינו ז"ל** (ב"ר לט ט) כי שתי פעמים נאמר לאברהם 'לך לך', האחת בראשית דרכו, כאשר נצטווה לצאת מחרן, והאחרת בניסיון האחרון, כאשר נצטווה 'לך לך אל ארץ המוריה' לעקוד את יצחק.

איזו משתי ההליכות חביבה יותר לפנינו?

תשובתם של חכמינו היא כי השנייה חביבה מן הראשונה, לפי שבהליכה הראשונה נדרש אברהם להיפרד מארצו ומולדתו ומבית אביו, אך עדיין הובטח לו עתיד גדול, אך בניסיון העקדה, נדרש ממנו דבר עמוק יותר: לא רק לעזוב את אשר

סביבו, אלא למסור את העתיד כולו ולבטל את רצונו מול רצון הבורא.

לכך ההליכה השנייה חביבה יותר, לפי שבראשונה יצא ממקומו ואילו בשנייה יצא מן הבעלות על עצמו.

אין פירוש הדבר שהאדם המבטל רצונו לרצון הבורא נעשה חסר רצון וחסר אישיות. אדרבה, אברהם פעל בעולם בעוצמה שאין לה שיעור.

ביטול לרצון ה' אינו חולשה, אלא חירות. מי שאינו משועבד לכבודו ולהרגליו, יכול לעשות את המעשה הנכון גם כשהוא אינו מתאים לשיקולים חיצוניים או קטנוניים.

הוא יכול לקבל שליחות שאינה לפי כישוריו המדומים, והוא יכול להיפרד מהצלחה שאהב כאשר נקרא למקום אחר.

לפני שהתפרסם שמו של הרב הקדוש **רבי משה מפשעווארסק זי"ע**, היה עני מרוד, נע ונד מעיר לעיר ומאכסניה לאכסניה, ומבקש לו פת לחם ומקום להניח בו את ראשו.

באחת מנסיעותיו נקלע לפונדק של יהודי מכנים אורחים, שהעניק לו מאכל ומשקה ביד רחבה. אלא שרבי משה הבחין כי עגנת דאגה רובצת על פניו של בעל הבית.

פנה רבי משה לבעל האכסניה, ואמר לו: 'הן אמר שלמה המלך **'דאגה בלב איש ישחנה'**, ופירשו בגמרא יסחנה מדעתו או יסחנה לאחרים. מאחר שניכר שאינך מצליח להסירה מלבך, ספר לי מה מציק לך, אולי תמצא עצה'.

פתח בעל האכסניה את סגור לבו וסיפר כי את עיקר פרנסתו הוא מפיק ממשפחת י"ש הסמוכה לביתו, ובה עובדים פועלים מיומנים, ובראשם מנהל מומחה הבקי ברזי הכנת המשקה.

והנה, לפני ימים אחדים עזב המנהל את תפקידו, בתחילה היה המחסן מלא חביות, ובעל הבית סבר שעד שיתרוקנו כבר ימצא מחליף, אך אדם מתאים לא נמצא, החביות האחרונה עמדה להסתיים, וכל מקור פרנסתו היה נתון בסכנה.

בתוך כדי הדברים הביט בעל האכסניה ברבי משה והציע הצעה מפתיעה: אולי יקבל הוא את ניהול המפעל, הוא יזכה למשכורת, למקום מגורים ולמזון, והעסק ייזל מסגירה.

רבי משה מעולם לא עסק במלאכה זו, אפילו משקה פשוט הוא לא ידע כיצד להכין.

אף על פי כן לא דחה את הדברים. הוא הבין כי משמים גלגלו לידיו את הדבר, והסכים לקבל את התפקיד.

בעל הבית הציג אותו בפני הפועלים, והודיע להם כי מעתה ואילך הוא הממונה עליהם.

כשנעמדו הפועלים סביבו והמתינו להוראות, לא העמיד רבי משה פנים כאלו הוא יודע את המלאכה, אלא אמר להם בשלווה: 'כל אחד ימשיך לעשות בדיוק את המלאכה שעשה תחת המנהל הקודם, אני אפקח על העבודה ואם יהיה צורך בשינוי אודיע לכם'.

הפועלים שבו למקומותיהם, ורבי משה נכנס לחדר הקטן שהוקצה לו, הוציא את ספריו וישב ללמוד.

מדי פעם יצא לסובב בין העובדים, וכשראה שהם עושים את מלאכתם כראוי, ושב לתורתו.

לעת ערב יצאו מהמבטח חביות ראשונות. בעל הבית טעם מן המשקה ונדחה: טעמו היה משובח

יותר משהיה בימי המנהל המנוסה. בתוך זמן קצר יצא שמו של המשקה בכל האזור, ההזמנות התרבו, והאכסנאי התעשר. הוא היה בטוח כי למנהל החדש יש סוד מקצועי שאינו מגלה לאיש. אבל רבי משה ידע שאין לו שום סוד, הוא רק מילא את התפקיד שהועמד לפניו, והברכה באה מאת ה'.

מנהג קבוע היה לרבי משה לסעוד בכל מוצאי שבת **סעודת מלוה מלכה** עם בעל האכסניה.

באחד השבועות הגיעו סוחרים רבים, ובעל הבית היה שקוע בחשבונותיו. רבי משה המתין זמן מה, וכשראה שהשעה מתאחרת חזר לחדרו.

לאחר כמה שעות נזכר בעל הבית בסעודה ויצא להזמין. בהתקרב לחדר, ראה לפתע אור גדול בוקע מן החדר.

הוא הציץ בחלון וראה את רבי משה יושב ליד שולחן ערוך עם זקן נשוא פנים, שמראהו כמלאך ה'.

נרתע בעל הבית לאחריו והלך לו.

בבוקר אמר בעל האכסניה לרבי משה כי שוב אינו יכול להתייחס אליו כאל אדם פשוט. הוא סיפר מה ראה ושאל מי היה האורח. השיב לו רבי משה כי היה זה אליהו הנביא זכור לטוב, שבא לסעוד עמו ובישר לו כי **תם זמנו במקום הזה**: עליו לקום וללכת לפשעווארסק, לשמש שם מגיד משרים ולחזק את לב ישראל.

תמה רבי משה באוני אליהו: "מדוע שיקבלו אדם אלמוני למגיד משרים?"

אמר לו אליהו כי כאשר יגיע לעיר, הילדים יכריזו כי בא המגיד החדש, ודבריהם ייכנסו בלב אבותיהם.

אכן כך היה, ומאז גדול וקדוש שמו של רבי משה מפשעווארסק בישראל.

בעיון בסיפור מופלא זה, יש להבחין בנקודה נפלאה הנסתר מעיני הקורא במבט ראשון:

שתי שליחויות הוטלו על רבי משה מפשעווארסק מן השמים, השליחות הראשונה, הייתה כאשר היה עני נודד בלא מאום, והוצעה לו קורת גג ומזון.

כאשר הצליח והחל להתבסס בתפקידו הוטלה עליו שליחות חדשה. כעת היה עליו לעזוב את הכל ולצאת לדרך.

כעת מדובר בניסיון קשה יותר. אין זו חכמה להיענות לשליחות כאשר אין לאדם 'מה להפסיד' כביכול.

אילו היה רבי משה רואה את ההצלחה כקניינו הפרטי, היה נאחז בתפקיד ואומר לעצמו: כאן אני מועיל וכאן ניכרת ברכתי, אך רבי משה **ראה את עצמו כשליח בלבד**, ותיכף ברגע שנסתיימה השליחות פנה לשליחות החדשה.

כזו היתה שליחותו של אברהם אבינו, בביטול רצונו מפני רצון הבורא.

לראות את הארץ כולה

וְהָאֵם אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הַפָּדֹת לוֹט מֵעֵמֹם שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְרָאָה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲתָה שָׂם צִפְנָה וְנִגְבְּהָ וְקָדְמָה וְיָמָה' (ג' יד)

רבינו האור החיים הקדוש זי"ע א"מדייק במילים שנראות במבט ראשון מיותרות 'מן המקום אשר אתה שם'. הרי מובן שאברהם רואה מן המקום

המשך מעמוד א'

צריכים הם לאכול ולשתות. מיד 'הוציא לחם ויין והקביל את פניו בנדיבות.

זהו שבחם של הצדיקים: הם אינם ממתנים עד שתהיה עליהם חובה. לבם נדיב, והם מחפשים במה יוכלו להטיב.

הרשע שואל: מה אני חייב? הצדיק שואל: מה עוד אני יכול לתת!

על כבוד שמים לא מוותרים

'אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך, ולא תאמר אני העשרתי את אברם.'

לכאורה, מה היה החשש? הרי אברהם ניצח במלחמה, והרכוש שכבש שייך לו מן הדין. מלך סדום לא נתן לו מאומה.

אומר האור החיים הקדוש, אכן, אברהם ידע שהרכוש שלו. לכן הקדים ונתן 'מעשר מכל'; אין אדם מפרש מעשר מדבר שאינו שלו.

אבל מלך סדום חשב אחרת. הוא דימה בנפשו שהרכוש עדיין שלו, ורק הוא מסכים לתת אותו לאברהם. ואם יישאר משהו בידי אברהם, יוכל המלך לומר ברבים: 'אני העשרתי את אברם'.

אברהם אינו מוכן שיישמע משפט כזה, אפילו שהוא שקר. בני אדם עלולים לחשוב שעושרו בא לו ממלך סדום ולא מברכת ה', ויהיה בכך מיעוט בכבוד שמים.

לכן הוא מוותר על כל חלקו. רק את המעשר, שהוא חלקו של נבון, כבר הפריש: על שלו הוא רשאי לוותר, אך לא על מה שהוא חייב להשם.

על ממון שלו אברהם מוותר: על כבוד שמים - לעולם לא!

טובה שאינה מנכה מן השכר

'ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. תקבר בשיבה טובה.'

שואל האור החיים הקדוש, מדוע כפל הכתוב: 'בשלום' ו'בשיבה טובה'? ועוד, למה נאמרה הבטחה זו דווקא מיד לאחר שהבטיח הקב"ה כי בני ישראל יצאו ממצרים ברכוש גדול?

אברהם אבינו חשש תמיד שמא הניסים והחסדים שהקב"ה עושה עמו ינבו מן השכר השמור לו לעולם הבא. לאחר שהובטח לו כי יעשו לבניו ניסים גדולים ויצאו ברכוש רב, היה יכול לחשוש: אולי הטובה הזו תבוא על חשבון שכר.

לכן אמר לו הקב"ה: 'ואתה תבוא אל אבותיך בשלום'. תבוא לעולם הבא בשלמות, בלי שיחסר מאומה משכרך. כל הטובה לבניך היא מתנת אלוהים, ולא ניכור מן השכר.

ואחר כך הוסיף: 'תקבר בשיבה טובה' - גם בעולם הזה תהיה אחריתך טובה: לא תראה את שעבוד בניך, וישמעאל יעשה תשובה בימך.

'בשלום' - שלם בשכרו לעולם הבא: 'בשיבה טובה' - טוב בעולם הזה.

לגלות לי במה אתה מהרהר? עניתי לו: 'כבר זמן רב שחושב אני על כך שנמצא אני במחנה ללא כל אפשרות לקיים את מצוות אלקי, וכמה קשה עלי הדבר.

היום בבוקר, כאשר אמרתי את התפילה אותה אנו אומרים בעת הקימה - 'מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמותי', הרהרתי לעצמי: על מה מודה אני לבוורא?

על כך שהחזיר את נשמותי כדי שאוכל להמשיך לחטוב עצים?!

הלא אין לי כל אפשרות לקיים את מצוותי כאן במחנה, ואיזו תועלת יש לו מהחזרת נשמותי? 'שאלה טובה', הפטיר הגוי בעודו מנסה להבין את המחשבות המשונות המטרידות את מוחו של הרב היהודי הנתון במאסר ובעבודות פרך בשלג הסיבירי, רחוק מאחיו היהודים ומבני משפחתו.

ואז - המשיך רבי יחזקאל - האירה בי ההבנה. התשובה טמונה במילות אותה התפילה - 'בחמלה רבה אמונתך'.

על כך מודה אני לבוורא, על שזכיתי להאמין בו... מצווה זו יכול אני לקיים גם כאן! בכל מקום בו אני נמצא יכול אני להאמין בבוורא בלב שלם, ולשם כך בלבד כדאי לחיות ולהודות לבוורא על שהחזיר את נשמותי...'

לשמע הדברים נענה הריי"צ בהתפעלות: היתבשביל 'דערהער' (הבנה) כזה לבד, הייתה שווה כל תקופת המאסר!'

אין פירוש הדברים שהצער והייסורים חדלים להיות קשים. רבי יחזקאל לא הכחיש את המחנה ולא הפך את עבודת הכפייה לדבר נעים, אלא שבתוך תמונת חיים שנראתה בתחילה כולה כחטיבת עצים, הוא גילה חלק נוסף שהיה אמיתי לא פחות: גם כאן יש לו קשר עם הקדוש ברוך הוא.

כאשר ראה רק את הקטע שבו הוא נמצא, היה מקום לשאלה 'על מה אני מודה'; **כאשר המבט התרחב, התברר שגם ביום הזה יש שליחות ועבודת ה'.**

כך גם אנתנו עלולים לעיתים לשפוט מציאות שלמה מתוך צד אחד בלבד. ילד נכשל במבחן ומרגיש שכל התקופה שלו כישלון, אדם עבר יום קשה ומסיק שכל השבוע אבוד. אפילו בעבודת ה' אדם יכול להביט רק במה שלא הצליח לעשות ולשכוח את התפילה שכן התפלל, את המאמץ שכן השקיע ואת המצווה שכן קיים.

הראייה השלמה אינה באה לטשטש את החלק הכואב. להפך, היא נותנת לכל חלק את מקומו המדויק. טעות נשארת טעות, קושי נשאר קושי, וחסרון דורש תיקון. אבל הם אינם מקבלים רשות להכריז שהם המציאות כולה.

ולפי ביאורו של רבינו האור החיים הקדוש, עשה הבוורא יתברך לאברהם נס כדי שלא יצטרך לעבור מצד לצד ולבנות את תמונת הארץ מחלקים נפרדים. **הוא ראה אותה בבת אחת, כשלמות אחת.** זו הייתה הדרך הראויה להראות לו את המתנה.

ומכאן הוראה גם לנו. לפעמים צריך לקיים בעצמנו 'שא נא עיניך': להגביה מעט את המבט מן הפרט שתפס כרגע את כל תשומת הלב, ולראות מה עוד נמצא בתמונה.

מי שמצליח לראות את החלק בתוך השלם אינו נעשה אדיש לפרטים, הוא דווקא יודע לשפוט אותם נכון יותר. הוא יכול לתקן מה שצריך תיקון, להודות על מה שיש, ולא לתת לרגע אחד להסתיר ממנו חיים שלמים.

יהי רצון שנוכח ללמוד מאברהם אבינו לראות את אשר לפנינו בעין ישרה ורחבה, ומתורת רבינו האור החיים הקדוש לזכור שהשלמות גדולה מסך חלקיה: **לראות כל פרט באמת, אך לא לאבד בגללו את התמונה כולה.**

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

שבו הוא עומד. לשם מה מדגישה התורה פרט זה? כתשובה על כך כתב חידוש נפלא: אברהם אבינו עמד על מקומו באותה תנוחה, ומשם ראה לכל ארבעת הצדדים, מזרח ומערב צפון ודרום, מבלי שהיה צריך לסבב את גופו או את פניו לארבעת הכיוונים.

איזה צורך היה שיעשה לו לאברהם אבינו נס גדול ועצום שכזה, שהגם שגופו ופניו היו מפנים לצד אחד הוא יראה גם את הצדדים האחרים מבלי לפנות אנה ואנה, והרי קיימא לן שאין הקדוש ברוך הוא עושה ניסים לחינם.

היה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר, מפרש בדברי האור החיים הק', שיש לדעת כי אינו דומה דבר שלם לדבר שמפורד לכמה חלקים, ולכן הייתה מעלה מיוחדת לאברהם אבינו לראות את ארץ ישראל כמקשה אחת, מאשר לראותה בחלק אחר חלק, צד אחר צד.

וזו הסיבה שעשה הקדוש ברוך הוא נס שלא יצטרך לסובב את גופו, כי המכוון היה להראות לו את ארץ ישראל בתוך ראייה אחת הכוללת את כל הארץ.

נקודה זו חשובה להבנה גם בחיי היום יום. אפשר להסתכל על ספר דף אחר דף, ובכל דף לראות מילים נכונות וחשובות; ורק לאחר שמבינים את הספר כולו יודעים מה כל דף עושה בתוך המהלך השלם.

אפשר לראות חדרים נפרדים בבית, ורק כאשר מכירים את הבית כולו מבינים כיצד כל חדר משלים את האחר. **חלק יכול להיות אמיתי לגמרי, ובכל זאת אם הוא עומד לבדו הוא עדיין אינו מספר את כל הסיפור.**

זהו העומק שמאיר בדברי רבינו. התורה אינה אומרת רק שאברהם ראה הרבה. היא מלמדת שהקדוש ברוך הוא נתן לו **שאייה של שלמות**. הארץ שהובטחה לו איננה צפון לחוד, דרום לחוד, מזרח לחוד ומערב לחוד. כל החלקים מצטרפים למציאות אחת. כדי למסור לאברהם את התמונה הזאת, היה צורך שיראה אותה בלי לפרק אותה במבטו.

שנים קשות ומרות עברו על הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל בגלות סיביר - אליה הוגלה על ידי השלטונות הקומוניסטיים ב'עוון' הפצת תורה ויהדות ברוסיה הסובייטית.

מגדולי הרבנים ברוסיה היה רבי יחזקאל שכיחן פאר כרבה של סלוצק המעטייה, ומהרבנים האחרונים שנותרו בה לחזק את רוחם של היהודים הנדכאים ולא נמלטו על נפשם עם פרוץ המהפכה הבולשביקית.

ידוע ידעו אנשי 'המחלקה היהודית' - היבסקציה, את מעמדו של רבי יחזקאל ביהדות ברית המועצות, ושמרו את צעדי, עד שהצליחו להאשימו בהתנגדות לשלטון ולגזר עליו גזר דין מוות שהומר בעבודות פרך.

למעלה משנה היה רבי יחזקאל כלוא במחנה עבודה בסיביר ונאלץ לעבוד עבודת פרך עד ששוחרר בחסדי שמים.

לימים ביקר אצל ידידו ועמיתו לעמידה על משמר היהדות בכפור הקומוניסטי - הרב הקדוש רבי יוסף יצחק מליובאוויטש זיע"א. במהלך הביקור ביקש הרבי הריי"צ לשמוע מקורותיו של רבי יחזקאל בעת מאסרו, ורבי יחזקאל סיפר:

היתהבעת שהייתי במחנה בסיביר הוטלה עלי עבודת פרך של חטיבת עצים כל היום כולו, מבוקר עד ערב. הממונה עלי היה אסיר פוליטי בעצמו, ומשום כך הייתה בו מידה של אנושיות, ולא התעמר בי כרבים מהממונים האחרים אלא נהג עמי בחסד.

יום אחד התיישבתי באמצע העבודה על אחד הגזעים והרהרתי על רוע מצבי, שאני נמצא כאן במחנה ללא תפליץ וללא ציצית, אין ביכולתי לשמור שבת כראוי ואף להתפלל אין מניחים לי.

ראני הממונה ושאל בסקרנות: 'כבוד הרב, התואיל

מתיבתא אור החיים

ענינך, הלא הראיה היתה בדרך נס, וגם מדוע הוצרך לבקש זאת ממנו בלשון 'נא'.

ובטעם שהוצרך ה' להראות לאברהם את הארץ על ידי נס, ולא הוליכו בכל הארץ על מנת שיראה את כולה, מצינו כמה ביאורים:

א. הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ביאר (שיחות מוסר תשל"א מאמר ל), שאינו דומה דבר שלם לשני חצאי דברים, ויש מעלה גדולה בעשיית דבר שלם בבת אחת דוקא, וכדאי היה לעשות נס עצום זה כדי להראות לו את כל הארץ בבת אחת.

ב. עוד ביאר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (פרקי הגות ומוסר חנוכה עמ' קמד), שמצינו בתורה הרבה ניסים שנעשו אף שלא היו מוכרחים כל כך, ובכך מראה ה' את אהבתו לצדיקים, שעושה להם גם ניסים שאינם מוכרחים, כדי למנוע מהם טרחא מועט.

ג. בדברי שמואל (ראטה, ד"ה שא נא) ביאר, שה' נתן בזה סימן לבניו של אברהם, שיהיה להם נוח לכבוש את הארץ בכל מקום שיפנו, בלי להתאמץ ולבקש תחבולות. וכעין מה שאמר (חולין צא). שקיפל ה' את כל הארץ תחת יעקב אבינו, לסימן שתהיה נוחה ליכבש לבניו.

ד. הגר"ח יצחק מתתיהו לוריא (בסו"ס שערי לימוד ח"ב קונט' טעמי תורה אות ו) כתב ליישב, שבשעה שדיבר ה' עם אברהם נפלה עליו יראה גדולה עד שלא יכול היה להזיז שום אבר, ולכן הוצרך ה' לעשות עמו נס שיוכל לראות את כל הארץ בלי שיצטרך להסתובב. עוד יש בזה הרחבת הענינים בספר בע"ה.

אמרו (ספרי פנחס פקל"ו), 'רבי עקיבא אומר הראה לו הקב"ה למשה את כל חדרי ארץ ישראל כשולחן ערוך' וכו', ולגבי אברהם אמרו (מכילתא בשלח מס' דעמלק פ"ב), 'חביבה היא ראייתו של אברהם אבינו יותר מראייתו של משה', אם כן כשם שהראה למשה את כל הארץ כשולחן ערוך, ודאי גם לאברהם הראה כן. וביאר על פי זה מה שאמר (במדרש ילקוט שמעוני תהלים רמז תרצו, וכע"ז בב"ר נט ה) על הפסוק (תהלים כד ג) 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו' זה אברהם, והיינו מפני שאין עוד מי שראה את כל חלקי ארץ ישראל כמו אברהם, שהראה לו ה' את כל חלקיה בבת אחת.

אמנם באילת השחר (ד"ה שא נא) הקשה לפירוש רבינו, מדוע הוצרך ה' לומר לאברהם 'שא נא

וה' אמר אל אברהם אחרי הפך לוט מעמו שא נא ענינך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה (בראשית יג יד):

וכתב רבינו 'וראה מן המקום', טעם שהוצרך לומר 'מן המקום אשר אתה שם', כאן עשה לו נס עצום שיוכל לראות מצפון לדרום וממערב למזרח ממקום אחד מבלי שיוצרך לסובב.

ולהלן (פסוק טו) ביאר רבינו כיצד ארע הנס. וכן כתב רבינו לעיל (יב א) בביאור הפסוק 'לך לך וגו' אל הארץ אשר אראך', 'עוד רמזו שיראנה לו כולה, דכתיב 'שא נא ענינך וראה צפונה ונגבה' וגו', ונתן לו כח הראיה לראות כולה'.

וכעין זה ביאר רבינו בפרשת פנחס (במדבר כו יג) את הבטחת ה' למשה רבינו 'וראית אתה', שהכוונה למה שאמר חז"ל (ספרי פנחס פקל"ו) שהראה ה' את כל הארץ בדרך נס, אף שאין כח בעין טבעית לראות כן. וכן ביאר בפרשת ואתחנן (דברים ג כז) מה שאמר ה' למשה 'וראה בעיניך', שעשה עמו ה' נס, וראה בעיניו בלבד בלא הליכה, והוא דבר שאין עין טבעית יכולה לראות. ובפרשת וזאת הברכה על הפסוק (שם לד א) 'וראיהו ה' את כל הארץ' כתב רבינו, 'פירוש הפעיל ה' בו ראות מה שאין גבול בעין לראות, באחד מב' דרכים, או יאיר עיניו מאוד זרוע לצדיק שהוא אור ששת ימי בראשית הגנוז לצדיק, שאמר רז"ל (חגיגה יב), שבו ביט האדם מסוף העולם, או הקריב הארץ למול עיניו והראה אותה לו לפניו'.

בדברי יואל (מועדים, ר"ה אות יג) כתב, שכן מבואר לכאורה מדברי חז"ל, שהנה אצל משה כבר

"אור של ישועה:

כשתורת האור החיים הקדוש פתחה שערי שמים"

בעולמנו, לעיתים מתגלים סיפורים מופלאים המעידים כאלף עדים על כוחה העצום של תורת רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, אשר אורו הבהיר מאיר נתיבות ופותח שערי ישועה. הנה לפניכם מעשה נפלא שהתרחש בימינו אנו, המלמד על כוחה המופלא של הכרת הטוב, המשתלבת עם סגולת לימוד תורתו הקדושה.

בשכונה שקטה בריכוז חרדי, חי יהודי יקר, איש חסד במלוא מובן המילה. ליבו הרחב היה פתוח תמיד לכל דבר שבקדושה, ובפרט לבניית בית המקדש מעט - בית הכנסת השכונת. בממונו ובמרוצו, סייע להקים את בית ה' לתפארת, מקום תורה ותפילה לרבים.

אותו יהודי נשא בליבו דאגה כבדה - בתו, שהתקרבה לגיל שלושים, טרם מצאה את זיווגה. גבאי בית הכנסת, שהכירו בטובו הרב, החליטו להשיב לו כגמולו בדרך מיוחדת במינה. הם ידעו את אשר ידוע בשער בת רבים - כוחו העצום של לימוד בספר האור החיים הקדוש, אשר אורו מבקיע רקיעים ופותח שערי ישועה.

בליל ט"ו בשבט, כאשר האילנות נידונים והשפע יורד לעולם, כינסו הגבאים שישים אברכים - כנגד שישים רבוא נשמות ישראל - בבית הכנסת שנבנה בזכותו. בדממה מיוחדת, לאור הנרות, שקעו האברכים בתורתו המאירה של רבינו הקדוש, כשליבם מכון לישועתה של הבת. הלימוד נעשה בצנעה, מבלי שאבי הבת ידע כלל מהמתרחש.

והנה, כוחה המופלא של תורת האור החיים הקדוש לא איחר להתגלות. כמו אור בוקע מבעד לעננים, תוך שבועיים בלבד - פרק זמן מפליא בקצרות - מצאה הבת את זיווגה המיועד. כאילו נפתחו שערי שמים, וברכת רבינו הקדוש האירה את דרכה. תוך חודשיים וכתה להקים בית נאמן בישראל, להפליא כל רואיה. סיפור מופלא זה מלמדנו שני יסודות חשובים: האחד - כוחה העצום של הכרת הטוב, והשני - סגולתה המופלאה של תורת רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, אשר כל העוסק בה זוכה לראות ישועות למעלה מדרך הטבע. כפי שאורו מאיר עד היום בספריו הקדושים, כך ממשיך הוא להאיר דרכם של ישראל ולפתוח עבורם שערי ישועה ורחמים.

ספרי "אור החיים" בהוצאת המכון

פני אור החיים פנינים נבחרות מתורת האור החיים, עיונות לפי שאלות וענינים.	חיים כולכם חיים דרכי חיים ותהוות ממשנת האור החיים, מסודרות לפי ימות השנה והמזמרים.	מוסרי אור החיים לקט מדברי האור החיים הקדוש על דרך המוסר עם ביאור דבריו.	פרי תואר המבואר חיבורו הרהיב את האור החיים על דרך דעה, עם ביאורים, ציונים ומדור מסכם של פסקיו והלכותיו.	סט חוברות אור החיים משולב ביאור משולב בשפת חברה, בתוספת מדור 'תורת חיים' מחולק ל-48 חוברות נוחות לנשיא וללימוד.	סט חומשי אור החיים המבואר דברי האור החיים מנוחים ומבוארים בהרחבה במדור 'מאורי אור' ומאורי החיים, להבנת עומק דבריו וטובות.
ספרי ויהלום אור החיים מחנך שיעורי ושיחות התנא רבי מנחם מענדל פומרנץ על פ"שית השבוע והמזמרים, בשילוב משלים סיפורי צדיקים הרעננים והפנים.	אוצרות אור החיים מתיבתא אוצר ביאורים ודיושים על ספר אור החיים הקדוש.	חפץ ה' המבואר חיבורו של האור החיים על מסכת שבת, מונה על פי דפוס ראשון ומלווה בביאור, ציונים ומראי מקומות.	שולחן שבת עם אור החיים מאמרים לפרשיות ולמועדים על פי תורת האור החיים, מעובדים בשפה פשוטה ובניקוד מלא.	אור החיים לוח יומי ספר האור החיים בחלוקה יומית לכל ימות השנה.	אור החיים עם ביאור משולב ביאור קצר ובחרי המשולב ברצף דברי האור החיים, לצד ליקוטים משלימים מביאור ספרי.
הגדה של פסח אור החיים ליקוט מסכת האור החיים על הגדה, עם ביאורים הערות וציונים, בתוספת 'ראשון לציון' המבואר על שיר השירים.	באור החיים פרקי חיי ותולדות האור החיים הקדוש, מלווים בתמונות ומסמכים נדירים מתקופתו.	פרק שירה אור החיים פרק שירה עם ביאור המלוך מתורת האור החיים, בתוספת נוסח בעל השל"ה.	ראשון לציון המבואר ספר 'ראשון לציון' לרבינו חיים בן עמר, בתוספת ביאורים.	מגילת אסתר - אור החיים מגילת אסתר עם 'ראשון לציון' המבואר וליקוטים מספרי האור החיים על סדר המגילה.	מפתח של חיים עשרות אלפי פנינים מספר אור החיים מסודרות לפי ענינים, אישים ומאורעות, בתוספת תולדות רבני.

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

ניתן להשיג בנדרים פלוס

זכיתם לישועה בזכות הלימוד בספר 'אור החיים' הקדוש? נשמח שתשתפו אותנו! שלחו את סיפורכם אלינו למייל: m028039999@gmail.com או לפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזנרין שליט"א
(פר' לך לך
תשפ"ו - ביהמ"ד
באר ישראל)

גיליון נ"ב
פרשת לך לך
תשפ"ז

סעודתא דדוד מלכא משיחא

סוד מזינת היין על ידי רבא ♦ נשמת רבא בסדום ♦ מזינת היין לסנהדרין
ומזינת סעודת מלוה מלכה ♦ לך טל ילדוהך ♦ ביאור אנגריא בתלמידי הכמים

ארבע סעודות לשבת

שבת מלכתא, נועם הנשמות ועונג הרוחות ועדן הנפשות. ומלבד תענוגים רוחניים אלו, נצטוו ישראל לענג בשבת גם את גופם, לקדש את החומר ולעשותו צורה. שלוש סעודות עורכים ישראל בשבת, וסודות גדולים ועצומים גנוזים בכל אחת מהן. כנגד האבות הקדושים הן מכוונות, וכנגד העולמות העליונים, ובשורשן העליון אין לנו כל השגה כלל. אך מלבד שלוש סעודות אלו, עוד עורכים ישראל סעודה רביעית בצאת השבת, ללוות את המלכה ולקדש בקדושתה גם את ימי החול הממששים ובאים, ולבוא אל השבת הבאה מקדושים ועומדים, כדי להוסיף קדושה על קדושה מדי שבת בשבתו.

מצאתי דוד עבדי

על אודות הרה"ק רבי משה מפשעווארסק זיע"א מסופר, כי פעם אחת ישב בסעודת מלוה מלכה, והתגלה אליו אליהו הנביא זכור לטוב. ושאלו רבי משה: "למדנו רבינו, הן בספר תהלים (פס כא) נאמר 'מִצְאֵתִי דָּוִד עַבְדִּי בְשֵׂמֶן קֶדֶשׁ מִשְׁחָתִי', ואמרו חז"ל (בראשית רבה מא ד) 'אמר רבי יצחק, 'מצאתי דוד עבדי', היכן מצאתי - בסדום'. ומה פשר הדבר".

נענה האורח והשיב לרבי משה: "אומר לך מה שפירשו במתיבתא דרקינא; 'בסדום' - ראשי תיבות 'בסעודתא דדוד מלכא', בסעודה אשר תיקן דוד המלך עליו השלום, היא סעודת מלוה מלכה. ובזה מצאתי את לבבו נאמן לפני".

תחיית המתים - מעצם הלז

והנה נודע מה שאמרו חז"ל (ראה בראשית רבה כח ג; בית יוסף אורח חיים סימן ש' בשם שבילי הלקט) כי עצם אחד יש באדם ושמו 'נסכו', אשר לעולם אינו נרקב ואינו ניזוק, אלא קיים לנצח, ואינו נהנה משום מאכל שהאדם אוכל, מלבד מה שיאכל בסעודת מלוה מלכה, זה לבדו נותן בו חיות. ועצם זה עתיד האדם לחיות בתחיית המתים.

והנה רמז זה אשר עליו סיפרנו כאן, הובא בכמה מן הספרים הקדושים (ראה דרכי חיים אות צ"ה), ובהם בספה"ק מחשבות חרוץ (אות י"ט), שם כתב הרה"ק רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א: "ושמעתי בשם אחד קדוש דראשי תיבות בסד"ם בסעודתא דדוד מלכא". ואנו כבר יודעים כי אותו 'אחד קדוש' אליהו הנביא זכור לטוב הוא.

והוסיף שם רבינו צדוק לתת טעם לשבח בדבר, לפי דברי חז"ל האמורים, כי מעצם הלז שבשדרה - היא ה'נסכו' - יחיה האדם לתחיית המתים, ואינה נרקבת, וזוהי היא מסעודת מוצאי שבת. נמצא כי יש בכוחה

של סעודה זו לקיים את הנצח, על כן נקראת 'סעודת דוד', יען כי עליו אנו אומרים אחר קידוש לבנה "דוד מלך ישראל חי וקיים". ואכילת מוצאי שבת היא בבחינת אסרו חג לחג, כשם שבאסרו חג קושרים את קדושת המועד עם כל ימות השנה, כך בסעודת מוצאי שבת ממשיכים את קדושת השבת לימות השבוע, ומן המאכלים הקדושים נהנית הנשמה היתירה, כדי שנוזה בכל שבוע לקדושה עילאה יותר מן הקדושה שבשבת הקודמת, ולחבר את האור הנפלא שמקבלים מקדושת השבת גם לשאר הימים, להיתנו דבוקים בו תמיד.

מי יתן טהור מטמא

הנה כי כן, במאמרנו זה הפצים אנו לדבר מענין סעודת מלוה מלכה, ולקשר את הדברים עם פרשתנו - פרשת לך לך.

והנה, בפרשתנו נאמר פסוק הנראה כתכלית הגנאי והרוע; כאשר מבקש לוט לעזוב את אברהם אבינו וללכת לו לסדום כי כולה משקה, מודיעה התורה לנו את מהותם, ואומרת (בראשית יג יג) "וְאֶנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחָטָאִים לָהֶם מְאֹד".

אמנם, בספר דברי חנה להרה"ק רבי חנה מקאלאשיץ זיע"א (קונטרס דברי תורה בפרשתנו), כתב דווקא בפסוק זה את הרמז האמור; כי 'סדום' ראשית תיבות 'סעודה דדוד מלכא' ו'רעים' היינו 'רעים' וחברים, היושבים בסעודת מרעים לאכול את הסעודה הקדושה. ו'חטאים' מלשון קרבן חטאת, שבה יזכו לכפר על נפשותיהם 'לה' מאוד'.

בזה דרך בדרכו של הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זיע"א שאמר כי התורה נכתבה בלא נקודות כדי שנוכל לדרוש את תיבותיה גם בניקודים אחרים מן המסורת. וידוע שכן היתה דרכם בקדוש של רבותינו תלמידי רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א למצוא רמזים על אופן זה בפסוקי התורה, "כי לא דָּבָר בְּךָ הוּא מִקָּם" (דברים לב מז), ואם ריק - הוא מכם (ראה תלמוד ירושלמי מסכת סוכה פרק ד הלכה א).

אם כן, מבקשים אנו לעמוד על סודם של דברים נפלאים אלו אשר שגבו מאיתנו עד מאוד, בקשר שבין דוד המלך ומשיח צדקנו לסדום, ולסעודת מלוה מלכה.

עת לכבד ועת לבקש

בספר 'חמרא טבא' להגה"צ רבי אברהם שמחה מבארנאוב זצ"ל, מובא דבר נפלא שאמר הרה"ק רבי אלעזר מליז'ענסק זיע"א, בנו היושב על כסאו של הרה"ק הרב ר' אלימלך מליז'ענסק זיע"א, לבאר מפני מה יש כח בסעודת מלוה מלכה לפעול ישועות אפילו יותר מסעודות השבת עצמה.

ואמר על פי משל, למדינה שהיתה מסובלת מאוד במיסים, ובכל פעם היו פקידי המלך מכבידים את עולם עליה במיסים וארנוניות, במכסים והיטלים, וכמעט שכלתה פרוטה מן הכיס מדוחק העול הכבד. יום אחד באה שמועה כי המלך בכבודו ובעצמו עתיד לעבור דרך מדינתם. הבינו האנשים כי הנה באה השעה שבה יוכלו לשפוך את שיחם לפני המלך. אמנם תחילה ערכו לכבודו קבלת פנים ברוב פאר והדר, ובשעה זו הבינו כי אין זה מן הראוי לקלקל את שמחת כבוד המלכות בבקשות פרטיות.

אמנם, אחר שסיים את כל המעשים אשר לתכליתם בא אל המקום, ביקשוהו האנשים כי מבקשים הם לערוך מעמד לכבודו גם עתה לאות פרידה. במעמד זה הגישו למלך מתנה נכבדה, ועתה ניצלו את ההזדמנות לפנות אל המלך בדברי בקשה, וכה אמרו אל המלך: "אדונינו המלך, ידע נא נאמנה כי בכל כוחנו ערכנו לכבודו את כל הסעודות והתהלוכות, אך באמת קשה היה עלינו הדבר מאוד, כי עול המיסים הכבד על צווארנו ותש כוחנו, ומתחננים אנו מאוד מלפני המלך כי יחון אותנו ברוב רחמי ויקל מעלינו את הטורח".

והמלך בראותו את אהבתם אליו, ואת מעמד התפארת והכבוד אשר ערכו לכבודו בפרידתו מאיתם - נענה לבקשתם וויתר להם על חובם.

הזמן המסוגל במוצאי שבת

אמר רבי אלעזר מליז'ענסק, כי כך הוא גם בשבת קודש. כאשר השבת ממשמשת ובאה, הכל לובשים מלבושי שבת ומכבדים את המלכה, ולקראתה עורכים סעודות בכל מיני מטעמים ומזמרים שירות ותשבחות, אך אין מבקשים דבר, כי אסור לו לאדם לשאול צרכיו בשבת, כתקנת חז"ל. אולם כאשר יוצאת השבת, ידע האיש המשכיל את אשר לפניו, אל יטול לו לידו מיד את כלי החול וירוץ לעבודתו כמי שבורח מלפני המלך חלילה, אלא ישב במתניות לסעוד סעודת מלוה מלכה, ואז הוא הזמן לבקש מאת המלך את כל מה שנצרך לו.

ענני מנן דוד

הרה"ק רבי שמואל אברהם ממעז'יב' זיע"א, בנו של הרה"ק רבי אליעזר חיים מיאמפלא זיע"א ונכדו של רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א, חיבר קונטרס מיוחד על עניני סעודת מלוה מלכה ושמו 'אמרי א' ש'. ושם כתב, כי מי שישול ידיו לסעודת מלוה מלכה וידליק ארבעה נרות בכל מוצאי שבת, מובטח לו כי דוד המלך נמצא איתו, ולא יסתלק מן העולם בלא שיראה את דוד המלך. ואם יצטרך לישועה יבוא דוד המלך ויעזרו, ויוכל לבקש ישועה מן השמים בשם דוד המלך שיעזור לו בבקשתו, כי מחובר הוא עם דוד המלך.

למי נאה לברך

אחר שנתבאר לנו גודל מעלת סעודת מלוה מלכה, מבקשים אנו להבין את שייכות הענין לסדום.

כדי לבאר את הענין נקדים את דברי הגמרא במסכת פסחים (דף קט:): "דרש רב עירא, זימנין אמר ליה משמיה דרב, וזימנין אמר ליה משמיה דרב אסי, מאי דכתיב (בראשית כ ח) 'ויגדל הילד ויגמל', עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך, ואומר להן, 'איני מברך, שיצא ממני ישמעאל'. אומר לו ליצחק 'טול וברך', אומר להן 'איני מברך, שיצא ממני עשו'. אומר לו ליעקב 'טול וברך', אומר להם 'איני מברך, שנשאתי שתי אחיות בחייהן, שעתידיה תורה לאוסרין עלי'. אומר לו למשה 'טול וברך', אומר להם 'איני מברך, שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי'. אומר לו ליהושע, 'טול וברך', אומר להן 'איני מברך, שלא זכיתי לברך', דכתיב (דברי הימים א' ז כז) 'יהושע בן נון' בנו יהושע בנו'. אומר לו לדוד 'טול וברך', אומר להן, 'אני אברך, ולי נאה לברך', שנאמר (תהלים קטז כג) 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא'."

פלא הדבר, כי אם סרבו אבות העולם לברך, בוודאי טעם גדול היה בידם, והנה בא דוד המלך ואמר כי לו נאה לברך. ויש להבין, אמנם הוא הרגל הרביעי במרכבה, אך בכל מקום הרי תמיד נהג עצמו בענוה מופלגת, כמו שאמר על עצמו (תהלים כז ב) "אֶנְכִי תוֹלַעַת קֶלָא אִישׁ", וכן אמר (שם נא ה) "חֲסִטָאִי נִגְדִי תְּמִיד", והיאך זה אמר כאן 'אני אברך ולי נאה לברך'.

כוסי רויה

עוד יש בזה תוספת תימה.

כי הנה, בשיעורה של הכוס אשר עתיד דוד המלך לברך עליה, מצינו מאמר מופלא במסכת יומא (דף עז:), שם דרש אביי מן הפסוק (תהלים כג ה) "תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלֹחַן נֶגֶד צַרְיָה דְּשִׁנְתָּ בִשְׁמֵן רֹאשִׁי כוֹסֵי רוּיָהּ", כי כוסו של דוד המלך לעולם הבא מחזיקה מאתים עשרים ואחד לוג, כמנין גימטריא של תיבת 'רויה'. וביאר המהרש"א בחידושי אגדות שם, כי כל הפסוק כולו על מלכותו של דוד הוא נדרש; 'תערוך לפני שולחן' זה המלך לאחוז בידו כוס בשמן ראשי - שנמשח בשמן המשחה על ידי שמואל הנביא, ועל זה מסיים הפסוק 'כוסי רויה', שיזכה לכוס של ברכה לעתיד לבוא.

ודבר זה צריך ביאור, לשם מה נצרכת כוס גדולה כל כך, אשר לפי חשבון מכילה היא לכל הפחות כשבעים וחמישה ליטרים של יין. אנו יש לנו ברשותנו כוס של אליהו המכילה כליטר יין - בקבוק שלם, ונראית היא גדולה דיה, ומפני מה צריך דוד המלך לאחוז בידו כוס המכילה שבעים וחמישה בקבוקים של יין. וודאי לא מפני כך מיאנו האבות הקדושים בברך, אלא טעמים אחרים נתנו לזה, אך מהו הביאור בענין זה.

ניסע נא ונלכה לעניני הפרשה, ומשם נשוב לביאור הדבר.

האנציריית בחיני בית אברהם

בפרשתנו מתארת התורה הקדושה את יציאת אברהם למלחמה כדי להציל את לוט בן אחיו, ובניסים גדולים ניצח לבדו את כל המלכים הגיבורים.

אך הנה אמרו חז"ל (נדרים לב:): "אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה אנציריית בתלמידי חכמים, שנאמר (בראשית יד יז) 'וירק את חניכיו לילדי ביתו'. כי אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה, וחניכיו - תלמידי ישיבתו היו, ועל שום שלקחם למלחמה היו זרעו גרים בארץ לא להם ארבע מאות שנה.

ויש להבין, אם באמת אסור היה לו לאברהם לקחתם למלחמה, מה טעם לא חשש לזה. יש לנו להבין את עומק הדברים, אף שאין לנו השגה כלל בלשון זו, נענש אברהם אבינו."

עת לעשות לה'

אך הנה כתב המגלה עמוקות (בפרשת נח ובפרשתנו), כי

במלחמה זו התעסק אברהם אבינו להוציא את ניצוצות נשמתו של אביי ורובא, כפי שכתב רבינו האריז"ל (ספר לקוטי תורה בפרשתנו; וראה שער הגלגולים הקדמה ל"ו; ושער הפסוקים בפרשתנו) בדרשת הפסוק (בראשית יד יב) "וַיִּקְחוּ אֶת לוֹט וְאֶת רָקֵשׁ בֶּן אֲחִי אַבְרָם וַיִּלְכְּוּ" כי הוא ראשית תיבות 'רבא'.

והנה רבא עצמו הוא הדורש בגמרא (ברכות סג.) את הפסוק (תהלים קיט קכז) "עַתָּה לַעֲשׂוֹת לֵה' הִפְרוּ תוֹרָתְךָ", כי בשעה שצריכים לצאת למלחמה כדי לעשות לה', פעמים שיש להפר את לימוד התורה ולהוציא מבית המדרש גם את לומדי התורה. כי בשביל התורה שבעל פה יצא אברהם למלחמה זו, כדי להוציא את נשמת רבא מן השביה.

ומעתה נוכל לפרש כי 'נענש' אין משמעו בפנים של זעם דווקא, אלא מידה שנוהג בה הקדוש ברוך הוא. כי מי שמסר את נפשו בשביל התורה שבעל פה, והוציא עמו גם את חניכיו לילדי ביתו מותר אמונתו ובטחונו - ודאי יעשה כן גם בשביל התורה שבכתב, והוא הוא הראוי שירדו בניו למצרים, כדי שכאשר יצאו משם יעבדו את האלקים על ההר הזה במתן תורה.

בכל דרכיך דעהו

אם נרצה, נוכל למצוא רמז מה לדברים אלו בגמרא בברכות שם.

כי בהמשך הדברים מובא: "דרש בר קפרא, איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה - 'בכל דרכיך דעהו' והוא יישר ארחותיך" (משלי ג יז). אמר רבא, אפילו לדבר עבירה."

ומהי אותה עבירה, פירשו רש"י והראשונים שהוא כגון אליהו בהר הכרמל, שהקריב לה' בבמה בשעת איסור במות, והוראת שעה היתה כדי להפריש את ישראל מעבודה זרה.

ודאי לפחותי ערך שכמותנו לא יעלה על הדעת ללכת

"אומר לך מה שפירשו במתיבתא דרקינא; 'בסדם' - ראשי תיבות 'בסעודה דדוד מלכא', בסעודה אשר תיקן דוד המלך עליו השלום, היא סעודת מלוה מלכה. ובזה מצאתי את לכבו נאמן לפני"

בדרך זו, כי אין בנו את מאזני השכל לשפוט בדבר, אימתי מוטב לעשות עבירה לשמה. אולם בכל זאת למדנו כאן על עצם המושג, כי פעמים שיש לפעול גם בדרך שיש בה שמץ עבירה, כדי לעשות על ידי זה מצוה רבה.

ובזה רמז רבא על ענינו שלו עצמו, שיצא אברהם למלחמה באופן שאמרו עליו חז"ל שנענש עליו, אך גם אברהם נהג בדרך זו של 'בכל דרכיך דעהו', וזכה שיתקיים בו סיפיה דקרא 'והוא יישר אורחותיך', שמילא לו הקדוש ברוך הוא את חפצו והצליח בידו.

אבי נשמת רבא

והנה בענין גאולת נשמת רבא, אמר הרה"ק המגיד מקאז'ניץ זיע"א (בספה"ק עבודת ישראל בפרשתנו) רמז נפלא. כי הנה בסוף הפרשה, בשעת שינוי שמו של אברהם אבינו, אמר לו הקדוש ברוך הוא (בראשית יז) "וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אֲבִי הַמְּנוּחִים הָיִיתָ". ופירשו חז"ל (ברכות יג:), כי "בתחלה נעשה אב לארם, ולבסוף נעשה אב לכל העולם כולו". היינו כי בישיבתו בארם היה טורח להשיב את כולם בתשובה ולקרב את לבבם לקדוש ברוך הוא, ופרסם בעולם את האמונה בבורא יתברך. אך מעתה נועד אברהם להיות אב לכל הגוים כולם.

אך אם כן יש להבין, מה טיבה של האות ר' שנותרה בשמו, ולכאורה היה צריך להיות שמו 'אבהם', מלשון 'אב המון'.

ומפרש שם על פי דברי רבינו האריז"ל האמורים כאן, שבמלחמת המלכים גאל אברהם את נשמתו של רבא,

על כן ישנן לאותיות 'רבא' בתוך שמו של אברהם, ולזה נצרכה האות ר'.

בקיאותו של רבא בין ובמזיגתו

ועתה תחזינה עינינו בדבר נפלא, אשר על ידו נגיע לענין מלוה מלכה.

הנה בכמה מקומות בגמרא מבואר כי רבא היה בקי ומיומן במלאכת מזיגת היין. וכגון הא דאיתא (שבת עז: ועוד): "דאמר רבא, כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא - לאו חמרא הוא". כלומר, ידע רבא שיש למזוג כנגד כל חלק של יין שלושה חלקים של מים, שלא כמנהג העולם בזמנו שהיו מזוגין שני חלקי מים על חלק אחד של יין [כמבואר שם].

וכן מובא בגמרא במסכת עירובין (דף נד:), כי פעם אחת הוצרך רבא ללכת ולפייס את רב יוסף בערב יום הכפורים על דבר מה שאירע ביניהם, ובכדי לפייסו מזג לו כוס של יין, ורב יוסף שהיה סגי נהור הכיר בטעם היין את מזיגתו של רבא ונתפייס על ידי זה [ונרחיב במעשה זה להלן].

גם מאמר הגמרא הנודע (מגילה ז:): "מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", מאמרו של רבא הוא.

עוד אמרו על רבא (פסחים קז:): כי בכל ערב פסח היה שותה יין במשך כל היום כולו, כי ריבוי שתיתי היין מושך את תאוות האכילה, ובכדי שיאכל מצה לתיאבון. עוד איתא במסכת יומא (דף עז:): "דאמר רבא, חמרא וריחני פקחין", כלומר, כי בשתיית היין נעשה האדם פיקח.

גם במסכת בבא מציעא (דף ס:) מובא מעשה על רבא בענין היין, שקנה פעם אחת יין מן החנות ומזג אותו לפי דרכו, ואחר שראה כי אין טעמו טוב בעיניו החזירו לחנות, וסמך על כך שמזיגתו ידועה ומיוחדת.

בספר 'חלב חטים', לאחד קדוש מגדולי חכמי תוניסיה, ביאר על דרך זו את המסופר בגמרא (כתובות סה:), שבאה אשתו של אביי אחר פטירתו לבית דינו של רבא, וביקשה שיפסקו לה יין כפי שהיה אביי בעלה נותן לה, ולכך סירב רבא. משום שאמר כי יודע הוא באביי שלא היה שותה יין. ואילו האשה המשיכה וטענה כי היה אביי נותן לה יין רב בכוסות גדולים. אך באמת רבא הוא זה שהיה עוסק בענין היין, וידע כי אביי אינו שייך לתיקון זה, לכן אמר שלא היה אביי שותה.

וביאר שם טעם הדבר, כי הנה אמרו חז"ל (בראשית רבה נא ח: הובא ברש"י בראשית יט ג:) כי כאשר היה לוט במערה עם בנותיו נדמנו לו שם יין בדרך נס, כדי שעל ידי זה יצאו ממנו נשמות רות המואביה ונעמה העמונית. אולם לוט השתכר שלא כראוי (ראה נזיר כג:), כי ביין יש עבודה וסדר מיוחד, ולוט לא היה בקי בזה, ולא מזג את היין במים כפי שהיה רבא עושה, ומשום כך בא לילד חטא.

וזה היה ענינו של רבא, שידע את דרך שתיית היין הראויה, ובזה תיקן את מעשיו של לוט. וכן נזכר רבא יחד עם בני עירו מחוזה בענין היין שמועיל להם לרפואה, כדאיתא בשבת (דף קט:): "אמר רבא, והני בני מחוזה, כיון דמפנקי - אפילו חמרא נמי מסי להו". כי מאחר והיו שטופים בשתיית יין, הוצרך רבא לתקן את הדבר דווקא במקומם.

תיקון היין

על פי הקדמות אלו נבוא להתבונן בדברי הגמרא על כוסו של דוד המלך, המכילה כמנין 'רוי'ה' לוגין, וכן במה שאמר 'לי נאה לברך'.

כי ראשית כל, למדנו כאן כי שתיית היין הנעשית באופן הראוי, יש בה משום תיקון לשכרות שאינה ראויה. והרי דוד המלך נמצא בסדום, ואמה של מלכות היא רות המואביה אשר יצאה מלוט ובתו על ידי שתיית היין, וכן נעמה העמונית יצאה משם, אשר היא אמו של רחבעם, שהוא ההמשך למלכות בית דוד. אם כן שייך גם דוד המלך לתיקון זה שפעל בו רבא במזיגת היין ושתייתו. על כן נאה לו לברך על כוס מלאה וגדושה ביין רב.

מים ויין - פשט וסוד

אך באמת נוכל להעמיק יותר מזה בענין אותה רויה. הנה כאמור לעיל, על אף מנהג העולם ליתן כנגד חלק

דבר זה נרמז במה שאמרו חז"ל (בגמרא סנהדרין הנ"ל וכן עירובין סה). "נכנס יין - יצא סוד", היינו כי מכיון ששתה אדם הראשון את היין מעץ הדעת - יצא הימנו מנין סודי שנים, דהיינו שבעים שנה שניתנו לדוד המלך. בדומה לזה יש לבאר את מה שנעשה בלוט, כי מכיון שנכנסו לו היין ששתה במערה - יצא סודו של דוד המלך ממנו.

מראשו לסופו ומסופו לראשו

בזה יש לנו לבאר את דברי רבא שהזכרנו למעלה, בדרשת הפסוק (תהלים קיט קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שאמר (ברכות סג): "האי קרא מרישיה לסיפיה מדריש, מסיפיה לרישיה מדריש". כלומר, שאפשר לנו לפרש את הפסוק בשני אופנים, האחד מראשו לסופו והשני מסופו לראשו.

מראשו לסופו - כי עת היא לעשות לשם ה', והטעם משום שהפרו אחרים את תורתו. וזהו מה שנעשה בתחילה על ידי אדם הראשון ולוט, אשר הפרו תורה על ידי היין, ומשום כך עת היא לעשות לה', וזהו שהתאמץ אברהם אבינו כל כך לגאול את נשמתו של רבא.

אך מלבד זה, מסופו לראשו הוא נדרש, כי מה טעם אנו עצמנו עושים במידת מה שלא כחוקה ויש כאן חתינה שמפירים אותה - משום שעת היא לעשות לה'. וזהו מה שעשה אברהם אנגריא בתלמידי חכמים, לשם פדיית נשמתו של רבא.

והנה 'הפרו' נדרש גם מלשון פריה ורביה, ויתפרש כי נעשה הדבר כדי שיעמיד לוט תולדות אשר מהם תצא נשמת המשיח העתידי לגאול את ישראל באחרית הימים. וזהו 'מראשו לסופו', כי לעתיד לבוא חותמין במידתו של אברהם אבינו (ראה פסחים קיז), אשר הנהגתו ומסירות נפשו הם המה העומדים לישראל באחרית הימים (ראה במגלה עמוקות פרשת לך לך). ובכח העת לעשות לה' - 'הפרו תורתך' - יתרבה הכל, מלשון 'פרו ורבו'. זהו מה שרמז רבא במציגו על חד תלת, ובתוספת הסעודה הרביעית על שלושת סעודות השבת.

שלושת טעמי השבת

לאור הדברים האלה נוכל להבין את העומק העצום הגנוז בדברי הספה"ק **שפת אמת** בפרשת בראשית (תרנ"א).

בדבריו עמד שם על נוסח הקידוש בליל שבת קודש, בו אומרים 'ושבת קדש' באהבה ובכבוד הנחילנו. וזכרון למעשה בראשית. (כי הוא יום) תחלה למקראי קדש וזכר ליציאת מצרים. (כי בנו בחרת ואתנו קדשת מכל העמים) ושבית קדשך באהבה ובכבוד הנחילנו.

אם ניתן לב נמצא כי יש כאן שלושה טעמים שונים למצות השבת, אשר נתן לנו הקדוש ברוך הוא באהבה וברצון; ראשית אנו אומרים כי השבת היא זכרון למעשה בראשית שבו שבת ה' ביום השביעי. לאחר מכן מוסיפין כי היא תחילה למקראי קודש, היינו כי היא תחילת הפועל קדושת הזמן בעולם, אשר לאחר מכן יצאה אל הפועל גם בשאר מועדי ישראל. ולבסוף אומרים כי היא זכר ליציאת מצרים, כי היא שורש הקדושה שזכו לה ישראל ביציאת מצרים.

אולם לאחר מכן מוסיפין אנו ואומרים 'ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו', אשר יש להבין מה תוספת טעם יש כאן.

סעודה רביעית - באהבה וברצון

אך הנה, שלושת הטעמים - ברור מילול, וכנגדם אנו סועדים שלוש בשבת, כנגד שלושת אבות ומכוחם. אולם מלבד זה רומזת השבת ליום שכולו שבת לעתיד לבוא, אשר בזה אין לנו השגה עדיין, כי לא התגלתה בפועל ממש. ויתכן שכנגד זה תיקנו את סעודת דוד מלכא משיחא במוצאי שבת, על שם העתיד, כי לעתיד תתגלה לנו הארה זו. [ובוודאי כך הוא הדבר, כי מסעודה זו ניזון עצם הלז שבשדרה]. וזהו שמוסיפים אנו ואומרים 'ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו', כי לעתיד לבוא נזכה לנחלה בלי הפסק.

למדנו מכאן חידוש נפלא, כי באמירת 'באהבה וברצון' מכוונים אנו על סעודה רביעית. כי אכן בדרך הטבע אפילו סעודה שלישית קשה לאכול, וביותר בסעודה

ובאמת, כיצד תועיל הכוס לדבר זה - על ידי המציגה, מציגתו של רבא.

בתי המקדש ופרד"ס התורה

וסוד הדבר טמון בחילוק שבין מציגת שני חלקים על שליש, או שלושה חלקים על רבע יין.

שני שלישים ושליש - רמז הוא לבית ראשון ושני לעומת הבית השלישי אשר מצפים אנו לבניינו בקרוב, אשר הוא יעמוד לנצח, כדוגמת חלק היין הרומז לסוד. אולם בית רביעי לא ייבנה, על כן לא שייך כאן למזוג שלושה חלקים באחד.

ענף תילתא

והנה, רב יוסף עצמו אחז בשלושת החלקים הראשונים של הפרד"ס, וכפי שנוכל לדקדק בדבריו הידועים שאמר על עצמו בכל ערב חג השבועות, שהיה מצוה לבני ביתו להכין לו עגל משולש, כי אלמלא אותו יום של מתן תורה שגרם לו להתרומם, הרי כמה אנשים יש בשוק ושמן יוסף, ולא היה עדיף מהם. וכלשון הגמרא (פסחים סג): "רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגל תלתא. אמר, אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא".

כי רב יוסף היה אוזח בשלושת רגלי המרכבה המכוונים כנגד האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. אולם רבא היה אוזח ברגל הרביעית שבמרכבה, רגל דוד המלך - היא רגל תורת הסוד.

סוד סעודה רביעית

סוד זה מצוי לנו בכל שבת ושבת, שאוכלים שלוש סעודות כנגד שלושת אבות, וסעודה רביעית אחר השבת, למלוה דמלכה, כנגד דוד המלך - הרגל

לשם מה נצרכת כוס גדולה כל כך, אשר לפי חשבון מכילה היא לכל הפחות כשבעים וחמישה ליטרים של יין. אנו יש לנו ברשותנו כוס של אליהו המכילה כליטר יין - בקבוק שלם, ונראית היא גדולה דיה

הרביעית שבמרכבה.

כי הנה בגמרא (שבת קיט): מובא, כי רבי אבהו היה נוהג שבכל מוצאי שבת היו שוחטים בעבורו עגל, הגם שמבשרו לא היה אוכל כי אם כליה אחת. הרי כאן אותו עגל משולש הנזכר לעיל אצל רב יוסף. וכאשר גדל אבימי בנו, שאלו לשם מה נצרך הוא לשחוט בכל מוצאי שבת עגל, הרי יוכל לאכול לשובע נפשו משיירי מאכלי השבת, ואם ירצה יותיר כליה אחת מערב שבת וישמרנה למוצאי שבת. ואכן כך עשו באותו שבו. אולם אז בא אריה ואכל את אותה כליה שהותירו. והיה בזה רמז משמים שלא לנטוש את מנהגם הקודם, כי ראוי הוא להכין ולשחוט במיוחד בעבור סעודה זו.

ופירש **המהרש"א** (חידושי אגדות שם), כי אף שבאמת די היה לו לרבי אבהו בכליה אחת, מכל מקום אין זה כבוד המלכה ללוותה בשיירים, וכבוד הסעודה דורש שיכין לה בפני עצמה, וכדברי הגמרא שם שיש לו לאדם לסדר שולחנו אף שדי לו בכזית.

חטא עץ הדעת - בנפן ובחיטה

וכאן זוכים אנו לגלות סוד עצום.

הנה נחלקו התנאים (ברכות מ). מה היה אילן עץ הדעת שבו נכשל אדם הראשון. רבי מאיר אומר - גפן היה, שסחט אדם הראשון ענבים ושתה מיין המשומר קודם זמנו. ורבי יהודה אומר - חיטה היה.

משום כך צריכים הגפן והחיטה לתיקון, כי על ידם נגזרה מיתה על האדם, כפי שהזכרנו (בראשית ב ז) "כי ביום אֶכְלֶךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", וימו של הקדוש ברוך הוא אלף שנה. ואכן ראוי היה אדם הראשון לחיות כשיעור זה, אלא שצפה ברוח הקודש כי עתיד דוד המלך לחיות שלוש שעות, והלך ומסר לו שבעים שנים מחייו (ראה ילקוט שמעוני רמז מ"א; במדרש רבה יד, יב).

אחד של יין שני חלקים של מים, היה רבא מוזג את היין בשלושה חלקי מים. ויש לעמוד ולהבין מה מונח בעומק הדבר.

אכן הדבר ברור, כי אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה א) "הוי כל צמא לכו למים" (ראה בבא קמא ז), ואמרו חז"ל (תענית ז): "אמר רבי תנינא בר אידי, למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב 'הוי כל צמא לכו למים' - לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה".

לעומת זאת, היין רומז אל חלק הסוד שבתורה, ומשנכנס יינה של תורה - יצא סודה של תורה (ראה בווהר הקדוש ח"א דף מז:).

בדומה לזה הוא ענין ניסוך המים והיין על גבי המזבח, הרומזים גם הם לחלקי הפשט והסוד שבתורה.

פיוסו של רבא לרב יוסף

לפי זה נבין את ענין פיוסו של רבא לרב יוסף, אשר למעלה הזכרנוהו בקצרה, שהיה משמשו של רב יוסף עסוק למזוג לו כוס של יין, וביקש רבא מאיתו להניח לו למזוג לרב יוסף, ואז הרגיש רב יוסף בטעמו של היין כי מציגתו של רבא היא, ואמרו לו כי אכן בא רבא לפניו לפייסו.

וכבר הארכנו במקום אחר בענין זה, כי דרך מציגתו של רבא שנתן שלושה חלקי מים בכוס של יין באה לרמז לפרד"ס התורה, שהם שלושה אופנים מלבד דרך הסוד.

ממדבר מתנה

אולם כאן מבקשים אנו לדון בנקודה אחרת העולה מן הדברים; כי כאשר נודע לרב יוסף כי רבא הוא זה העומד לפניו, אמר לו שלא ישב על מקומו עד שיפרש לו פסוק אחד מן התורה, מהו שנאמר (במדבר כ יח-יט) "וממִדְבָּר מִתְּנָה: וּמִמִּתְּנָה נִחְלִילָא וּמִנִּחְלִילָא כְּמוֹת".

פירש רבא, כי העושה עצמו כמדבר שהוא הפקר לכל, ניתנת לו התורה במתנה, ומשניתנה לו במתנה נוחלו א-ל, וה' הוא נחלתו. מתוך כך הוא עולה לגדולה ל'כמוות'. אמנם, אם הוא מגביה עצמו - הקדוש ברוך הוא משפילו, שנאמר (שם פסוק כ) "ומִקְבְּמוֹת הִנָּיָא".

קיצורן של דברים, לצורך לימוד התורה הקדושה נדרשת מידת הענוה. ולכשתמצי לומר, זו היא ממש דרכו של דוד המלך ע"ה, שהענוה היתה מהות חייו.

כוס ישועות אשא

אכן דווקא לפי זה תגדל קושייתנו האמורה, היאך יתכן כי האבות הקדושים מסרבים ליטול לידם כוס של ברכה, איש איש מטעמו, ואילו דוד המלך אומר 'אני אברך, ולי נאה לברך'. הכיצד ראה עצמו ראוי לברך יותר מענקי הרוח, בעוד שכל ימיו ראה עצמו כתולעת ולא איש, חרפת אדם ובזיו עם.

אך האמת תורה דרכה כי היא הנותנת; האבות הקדושים אשר שלמים היו במעשיהם, דקדקו בכל סיג ופגם שהיה בהם, ולכן לא יכלו לברך. אולם בא דוד המלך ואמר, כי הוא כשלעצמו - באמת אינו כלום, אולם דווקא בגלל זה - 'כוס ישועות אשא', היינו שבכח קדושת הכוס ינשא עצמו ויתרומם משפל מדרגתו כפי שראה את עצמו שריו בה.

האבות בחנו עצמם האם הגיעו למדרגת השלימות שיכלו לבוא אליה, אולם דוד המלך בגדול ענוותנותו בטוח היה שאינו שייך לזה כלל, ומשום כך - לו נאה לשבח ולברך.

ואכן, בספרים הקדושים השיאו את דברי הגמרא לכוונה הפוכה; כי מה שאמר אברהם שאינו יכול לברך כי יצא ממנו ישמעאל, אין הכוונה לומר כי פגם יש בו מאברהם מחמת כן, אלא אדרבה, כיון שכבר יצא ממנו ישמעאל ונטל עמו את כל הפסולת שבאברהם, ממילא הגיע כבר לתיקון השלם, ולא יוכל לברך. וכן יצחק שאמר כי יצא ממנו עשו, וכל מה שאמרו שאר הצדיקים, יתפרש בדרך זו.

אמנם בפשטות נוכל לפרש כמו שביארנו, כי אמר דוד שלאבות ראוי לדקדק האם ראויים הם מחמת פגמים קלים שנמצאו בהם, אך מלבד זה שלמים הם בכל מיני שלימות, ואיל אני - כך אמר על עצמו - תועיל לי כוס הברכה כדי להתקרב אל השלימות.

בְּכֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשָּׂא מִגְבְּעוֹת.¹
 כִּי בִכַח כּוֹס הַגְּדוּלָה שֶׁל דּוֹד הַמֶּלֶךְ נִזְכָּה לְהִתְרוֹמֵם
 וּלְהִתְעַלּוֹת.

עַד כָּאן פִּירוּשׁוֹ שֶׁל הַצִּמְח צִדְק.

תיקון חטא אדם הראשון – בקידוש ליל שבת

ועתה נבוא אל פירושו הגאוני של הרה"ק רבי מאיר
יחיאל הלוי מאוסטורבוצא, המקשה גם הוא בספרו
'מאיר עיני חכמים' (מהדורא תליתא) את הקושיה
 הפשוטה האמורה, היאך יתכן שיבוא דוד ויאמר כי לו
 נאה לברך, כאשר כל האבות הקדושים וצדיקי ישראל
 מתרחקים ואומרים כי אינם ראויים לברך.

ומבאר שם לפי מה שהבאנו למעלה, כי לדעת רבי
 מאיר עץ שאכל ממנו אדם הראשון – גפן היה, ומשום
 ששתה אדם מן היין נגזרה עליו מיתה, לחיות אלף שנה
 ולא יותר, ומתוכן נתן שבועים שנה לדוד המלך.

והנה מצינו במדרש (ראה לרבינו בחיי בספר שולחן של ארבע
 שער א בשם אגדה) כי מן הגפן שאכל אדם הראשון קודם
 זמנו, הוציא תשע מאות עשרים וששה לוגין של יין.
 אם כן בא דוד לתקן את חטא אדם הראשון שחטא ביון,
 והיכן תיקנו – בקידוש של ליל שבת.

ועתה בא רבינו אל עיר חשבון, כי הנה דוד המלך חי
 שבועים שנה, צא מהן י"ג שנים שלא נתחייב במצוות,
 נמצא כי חמישים ושבע שנים קידש.

והנה שיעור קידוש רביעית הלוג הוא, ולארבע שבתות
 בחודש צריכים לוג אחד, י"ב לוגין לשנה. ולחמישים
 ושבע שנים, הרי שש מאות שמונים וארבע לוגין. אמנם
 ישנן שנים מעוברות, שבע מתוך כל י"ט, ולחמישים
 ושבע הרי אלו שלושה מחזורים בדיוק, שיש בהם
 עשרים ואחת שנים מעוברות, הנצרכות לעוד כ"א
 לוגין. תן כ"א על תרפ"ד, הרי שבע מאות וחמישים לוגין
 של יין ששתה דוד המלך בקידוש הלילה בכל שנות
 חייו.

אמנם להשלים למנין תקכ"ו לוגין שנכשל בהם אדם
 הראשון חסרים עוד רכ"א לוגין, שעדיין לא השלים
 דוד תיקונו. ודבר זה עתיד הוא להשלים לעתיד לבוא,
 כאשר יברך על כוס ישועות ובה כמנין רוי"ה לוגין יין,
 על כן לו נאה לברך ולהשלים התיקון.

בניו לתלפיות

על חשבון נפלא זה נוכל להוסיף עוד נדבך אחד.

בפסוק נאמר (שיר השירים ד ד) "כְּמִגְדָּל דָּוִד צִנְאָךְ בְּנוֹי
 לְתַלְפִּיּוֹת". ותיבת 'תלפיות' עולה גם היא כחשבון
 הנזכר, תשע מאות עשרים ושש. ואיתא בגמרא **במסכת
 פסחים** (דף פח.) על בית המקדש השלישי: "לא כאברהם
 שכתוב בו הר וכו', ולא כיצחק שכתוב בו שדה וכו', אלא
 כיעקב שקראו בית". ואם נחשב את מנין 'הר שדה בית'
 יחד, יעלו הם תתקכ"ו.

מעתה יתפרש הפסוק כך: ידוע שבית המקדש נקרא
 צוואר, אשר הוא מקום הנוי והיופי, ובו תולה אשה
 את מיטב תכשיטיה. ובית המקדש נקרא על שמו של
 דוד, אף כי שלמה המלך בנאו, ולא נפתחו שערי ההיכל
 עד שהזכיר שלמה את זכותו של דוד (ראה שבת ל.). אם
 כן, דוד המלך הוא המתקן את ה'תלפיות' – הוא בית
 המקדש. כי מחמת חטא אדם הראשון ששתה תקכ"ו
 לוגין של יין – הפסדנו פה, ובא רבי אבהו להמשיך בחינה
 לבוא יבנה אותו משיח בן דוד, ואז יהיה בנוי לתלפיות
 לעולם.

המשכת תורת השבת לימי המעשה

והנה נוכל למצוא ביאור נפלא לענין הכליה שהיה רבי
 אבהו אוכל בכל סעודת מלוה מלכה. כי שבת זהו הזמן
 של התורה שבעל פה, ובא רבי אבהו להמשיך בחינה
 זו גם למוצאי שבת – זמנו של דוד המלך עליו השלום,
 כי מידתו וביטולו הם המידה הראויה וההכנה הנצרכת
 ללימוד התורה בכלל ותורה שבעל פה בפרט.

יהי רצון שנזכה ללמוד וללמד להמשיך את קדושת
 השבת, ולזכות לראות בבניין בית המקדש השלישי,
 אשר הוא השליש הנצחי, אשר נזכה לזה בביאת מלך
 המשיח – רגל רביעי למרכבה, סוד דוד מלכא משיחא.

מאת הרה"ק הגאון רבי מאיר יחיאל הלוי מאוסטורבוצא
זיע"א, לבאר את חשבון המספר מאתיים עשרים ואחד
 לוגין, כמנין 'רוי"ה'.

ומפרש הצמח צדק (אור התורה בפרשתנו), כי שני שמות
 מוצאים אנו בתורה הקדושה לתיאור כלי השתיה –
 כוס וגביע. דוד המלך אומר (תהלים קטז ג) "כּוֹס יִשְׁוּעוֹת
 אֶשָּׂא", וכן (שם נג ה) "כּוֹסֵי רִנָּה", ולעומת זאת אצל יוסף
 הצדיק נזכר (שם מד ב) "גְּבִיעַ הַכֶּסֶף". ויש להבין את
 חילוק השמות ביניהם.

ויתבאר על פי מה שנאמר בנביא (ירמיה ה ה) "נִאֲתָן
 לִפְנֵי בְנֵי בֵית הַרְכָּבִים גְּבִיעִים מְלֵאִים יַיִן וְכֶסֶת", ופירש
במצודת דוד שם: "וכוסות – לשפון בהם יין מהגביעים
 לשותות מהם". נמצא שהגביעים גדולים מן הכוסות,
 ומתוך הגביע – לשון גבעה גבוהה – מקבלים הכוסות
 את השפע.

דבר זה תואם למה שנתבאר בתורת הסוד על מידותיהם
 הקדושות של יוסף ויהודה. יוסף הוא המשיח, הוא
 המשפיע הפועל במידת היסוד, ויהודה אשר ממנו יצא
 דוד – הוא המקבל, ואוחז במידת המלכות אשר אין לה
 משלה כלום והכל היא מקבלת מלמעלה דרך היסוד.

וזהו שגלגל יוסף את הדברים כך שיבוא אל יהודה
 בתביעה היכן הוא הגביע, כי ראוי הוא יוסף למזוג מן
 הגביע שבירו לכוסו של יהודה.

כאמור לעיל, יין רומז לפנימיות התורה, בבחינת
 'נכנס יין יצא סוד', ויש כאן רמז לתיקון הגדול העתיד
 להיעשות בידי יוסף.

דבר זה נתחבר יוסף לכוחו של יעקב אבינו, ונעשה
 בבחינה זו כאחד מן האבות, כי הוא הממוצע ביניהם
 ובין השבטים, והוא המשפיע בגביע מן הגבעה הגבוהה.
 וכדברי חז"ל (ראש השנה יא. ועוד) כי הרים אלו האבות

רבי יוסף היה אוחז בשלושת רגלי המרכבה המכוונים כנגד האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. אולם רבא היה אוחז ברגלי הרביעית שבמרכבה, רגל דוד המלך – היא רגל תורת הסוד

וגבעות אלו האימהות. וזהו שורש מה שאמר יעקב
 אבינו בברכתו ליוסף (בראשית מט כו): "בְּרַכְתָּ אֲבִיךָ גִבְרוֹ
 עַל בְּרַכַּת הוֹרֵי עַד תֵּאָתֵן גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶיךָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף
 וּלְקֶדֶד גִּזִּיר אֶחָיו", כי הכל מאותו שורש של הגבעה
 והגביע.

לעומת זאת, דוד המלך אוחז בידו את כוס הישועות
 מלמטה, כדי לקבל את השפע. ובסופו של דבר, יבוא
 משיח בן דוד משבט יהודה ויגאל את ישראל.

אמנם משיח בן יוסף נהרג כדי לסלול את הדרך למשיח
 בן דוד, וכאשר יבוא המשיח נראה את מעלתה הגדולה
 של מידת המלכות, כי למרות שבסדר הספירות עומדת
 היא למטה מן היסוד, מכל מקום היא מלך המשיח
 במעמד גבוה יותר. כי אז יתגלה אותו כלי קיבול נפלא
 אשר נעשה בעבודת בני ישראל בכל משך השנים
 הרבות. אז יאיר הכלי באור עצום, ואז יוכל דוד המלך
 לומר כי לו נאה לברך. כי דווקא בכך הענוה, ההרגשה
 שאין לו דבר משל עצמו – התמלא הכוס בשפע עצום,
 במאתים עשרים ואחד לוג.

ארץ אפיים – מידת הנצחיות

והנה, מנין זה רומז למידת 'ארץ אפיים', כי 'ארץ' עולה
 גם הוא כחשבון מאתיים עשרים ואחד. והיא מידת
 'ארץ אנפין' שתנהג ליום שכולו ארוך, מידה המורה
 על הנצחיות.

על זה נאמר בפסוק (ישעיה נד י) "כִּי הֶהְרִים יְמוּשׁוּ
 וְהַגְּבְעוֹת תִּמּוּטֶנָּה וְחִסְדֵּי מֵאֲתָר לֹא יְמוּשׁוּ וְגִבְרִית שְׁלוֹמִי
 לֹא תִמּוּט אֲמֹר מִרְחֻמָּהּ ה'". כי לעתיד לבוא כבר לא
 תהיה חשיבות להרים ולגבעות – הוא כח המשפיע,
 אלא העיקר יהא כוס הישועות – כח המקבל, כוסי רוי"ה.
 על אותם הימים נאמר (ישעיה ב ב) "וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים

רביעית, אחר שהתענגו במשך כל השבת בכל מיני
 מעדנים כמצווה עלינו לכבד את השבת ולענגה כראוי.
 על כן בסעודה זו האכילה היא יותר לשם שמים, מכח
 אהבה ורצון.

ודבר זה מזכירים אנו כבר בקידוש הלילה, שבו אנו
 מקיימים מצות "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שמות כ
 ח), כדי להמשיך את הנשמה היתירה שזכינו לה בשבת
 קודש גם לשאר ימות השבוע. שהרי זמן מוצאי שבת
 הוא ממוצע בין השבת והחול, ועל ידי שמקדשים את
 הזמן באכילה חלכוד שבת, זוכים שהיה האהבה והרצון
 לנו לנחלה גם בימים הבאים עלינו לטובה.

עיני העדה

ועתה נבאר את השייכות בין דוד המלך והיין, אשר כבר
 החילונו לראותו.

כבר ביארנו כי סעודה רביעית מכוונת כנגד החלק
 הרביעי שבפרד"ס, אשר כנגד זה מזג רבא שלושה
 חלקי מים עם חלק אחד של יין.

והנה בספר **'שעם שלמה' להחכם רבי שלמה אלגאזי**
זצ"ל (פרשת ויחי), הביא את דברי המדרש (בראשית רבה צח
 י), שם דרשו את הפסוק האמור בברכת יהודה (בראשית
 מט יב) "מִחְלָלִי עֵינַיִם מֵיַיִן וּלְבָן שְׁנַיִם מִחֶלֶב", על
 הסנהדרין, שרובן משל יהודה היו, שהן יושבין וסודרין
 דברי תורה בשיניים עד שהן מוציאות אותן נקיים כחלב.
 והטעם שדרשו כן, משום שהסנהדרין נקראו (במדבר טו
 כד) "עֵינֵי הָעֵדָה", והם הרואים טעמי תורה ומסדרים
 אותם לפני העם, ורובם באו משבט יהודה.

על כן מציין ה'שמע שלמה' את דברי המדרש בפרשת
 תולדות (בראשית רבה סג ח) וז"ל: "וכיון שראה שמואל את
 דוד אדמוני, דכתב (שמואל א' טז יב) 'וישלח ויביאהו והוא
 אדמוני', נתיירא ואמר אף זה שופך דמים כעשו, אמר
 לו הקדוש ברוך הוא 'עם יפה עיניים', עשו מדעת עצמו
 הוא הורג אבל זה מדעת סנהדרין את הורג'".

אם כן, 'עיינים' אלו הסנהדרין, ובהם נועץ דוד המלך
 כאשר יצא לכל מלחמותיו. ואכן, לשם מה נועדו
 מלחמות אלו, כדי להכניע את תוקף הסטרא אחרא,
 וכפי שיצא אברהם אבינו למלחמת המלכים כדי
 לגאול את נשמתו של רבא, כך נלחם דוד כדי להציל
 מפי הטומאה ולתקן תיקונים עליונים, והכל בעצת
 הסנהדרין, וכפי שמפורש הדבר בגמרא **בברכות** (דף ג).

והנה יין ניתן בשבעים אותיות, וסנהדרין אינה פחותה
 משבעים זקנים. ובגמרא המשינו את חכמי הסנהדרין
 למזיגת היין, ואמרו (סנהדרין לז.): "אמר רבי אחא בר
 חנינא, דאמר קרא (שיר השירים ג) 'שררך אגן הסהר אל
 יחסר המזג' וגו', 'שררך' – זו סנהדרין וכו', אל יחסר
 המזג – שאם הוצרך אחד מהם לצאת, רואין אם יש
 עשרים ושלושה כנגד סנהדרי קטנה – יוצא, ואם לאו
 – אינו יוצא". וביארו **רש"י והראשונים**, כי דין הוא
 שלא יחסר מן הסנהדרין לכל הפחות כפי החלק הראוי
 למזיגה, שהוא שליש סנהדרין, לכן צריכים שהיו
 עשרים ושלוש, כי פחות מזה הוא פחות משליש ממנין
 שבעים ואחד.

כאן נזכרה המזיגה כדרך העולם, שליש יין על שני
 חלקי מים. והטעם, כי מקום מושב הסנהדרין הוא
 בלשכת הגזית שבבית המקדש, ובהנהגה זו כבר נתבאר
 שנחלקת היא לשלושה, שהרי שלושה בתי מקדש
 יש ולא ארבעה, והשלישי הוא כנגד היין, והוא הסוד
 שלעתיד לבוא.

אולם רבא בא וחדש את סודו של דוד מלכא משיחא,
 אשר לאחר שלושת סעודות השבת נתחדשה סעודה
 רביעית כנגד רגל רביעית שבמרכבה, על כן היה מוזג
 שלושה חלקי מים כנגד חלק רביעי של יין. ועל זה
 עתיד דוד המלך לומר 'אני אברך, ולי נאה לברך', ולברך
 על כוס הישועות. ואכן, בסעודת מלוה מלכה נוכל
 לטעום קצת מן הישועות שבאותה הכוס המופלאה.

גביעים וכוסות

ועתה נבאר לבאר את פשר ריבוי הכמות בכוסו הגדולה
 של דוד המלך.

שני ביאורים נביא בדבר; הראשון הוא מדברי הרה"ק
בעל הצמח צדק זיע"א, ולאחר מכן נביא חשבון מופלא

ספיר היהלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת לך לך

תהילים

אבני חן ונטפי שיח
בפרקי נעים זמירות ישראל

במקום נגש שכזה??
הלכו המלאכים ותמחו לפני הקדוש
ברוך הוא: "רבונו של עולם מה לילד
אשה בינינו?" מה לבן אדם במחוזותינו?
השיב להם הבורא: "לקבל תורה בא".
אכן אין זה מחזה רגיל אך כעת הגיע
זמנם של בני ישראל לקבל את התורה
ומשה רבם בא לקבלה מידי.

בשמוע המלאכים כן, אחזתם בהלה
כיון שרצו את התורה לעצמם ועל כן
ניסו לטעון לפני הבורא שהיות והתורה
רוחנית היא ונשגבה כל כך אינה ראויה
שתנתן לידיהם של אנשים העשויים
מבשר ודם אלא רק למלאכי השרת.

ואת טענתם השמינו המלאכים בלשון
הכתוב 'מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי
תפקדנו' ובהמשך המזמור 'ה' אדנינו מה
אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך
על השמים', כך ניסו לטעון: הרי האדם
הוא בן אנוש ואינו ראוי להיזכר כלל
בקשר לנתינת התורה אלא רק המלאכים
השוכנים בשמים.

בכל אותו זמן עמד משה רבנו מן הצד
ומילא פיו מים. הוא הרגיש שאינו יכול
לפתוח פיו ולהתערב בשיחתם של
מלאכי השרת עם הבורא.

רק כאשר ביקש ממנו הבורא שיענה
להם בעצמו תשובה לטענתם פתח
ואמר:

"רבונו של עולם, מה כתוב בתורה
שאתה נותן לי?"

השיב לו הבורא: 'אנכי ה' אלקיך אשר
הוצאתיך מארץ מצרים' (שמות כב).

כאן פנה משה אל המלאכים ותמה
בפניהם: "האם ירדתם אי פעם למצרים
שם שעבד אתכם פרעה בחומר ובלבנים?
לא ולא! כיצד אם כן שייכים אתם למה
שנאמר בתורה?"

מה עוד כתוב בתורה? שאל משה את
הבורא.

לא יהיה לך אלהים אחרים' (שם) - מכאן
נלמד שאסור לעבוד עבודה זרה אלא רק
את הבורא.

"הרי רק את מי שגר בין הגויים העובדים
עבודה זרה יש להזהירו על כך" - טען
משה, "ומה לכם ולציוויו זה?"

מה עוד כתוב בתורה? - שאל.

'וזכור את יום השבת לקדשו' (שם פסוק ז).
"הרי רק מי שכל ימות השבוע עובד
למלאכתו שיין שישבות ביום השבת, וכי
המלאכים עובדים ששה ימים כדי שיהיה
שיין לומר להם לשבות ביום השביעי?"

המשך בעמוד ג'

רבותהון מה השיבא

מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו
(תהלים ח ה).

אוצר יקר אין מפקידים אלא בידיים
הבטוחות והנאמנות ביותר. והנה, את
אוצר התורה, שהיה גנוז עמו במרום,
בחר הבורא למסור לא למלאכים
הקדושים, אלא דווקא לאדם קרוץ חומר.
על כך תמחו מלאכי השרת בלשונם של
דוד המלך עליו השלום: 'מה אנוש כי
תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו'.

והדבר מפליא ביותר. הרי האדם מורכב
מנפש וגוף, מגשמיות ורוחניות, מיצר
טוב ומיצר הרע, ועל אף שמנסה האדם
בכל כחו להטות נפשו לדרך הטוב
ולקיים את מצות הבורא מכל מקום
לפעמים עלול היצר הרע להתגבר
כנגדו ולמנעו מלעבוד את הבורא כפי
שאיזוהו נפשו, ובאם חלילה נכנע האדם
לעצת יצרו וכנשל בחטא פוגמים מעשיו
בעולמות העליונים והשכינה הקדושה
מצטערת על כך מאד.

כעת נתאר לעצמנו מה היה קורה אילו
היתה התורה ניתנת במתנה למלאכי
השרת. הרי למלאכים אין יצר הרע וכל
בריאתם היא על מנת לקיים שליחותו
של מקום ואין מי שיתנגד או יפריע
להם במילוי תפקידם. בוודאי אילו היו
אלו מצווים לקיים את מצות התורה היו
מקיימים אותן בשלמות הצריכה והיו
מעשיהם עולים לנחת רוח לפני הבורא
באופן המעולה ביותר.

למרות כל האמור, לקח הבורא את
תורתו שהיתה גנוזה עמו במרומים
ובמקום נתנה למלאכים נתנה לבני אדם
העלולים להיכשל בה! אתמלה!

לביאור הענין היטב נתבונן בדברי
חכמינו ז"ל במסכת שבת (פח): המספרים
לנו את ההתרחש בעולם העליון בשעה
שבא משה רבנו לקבל את התורה מידי
הבורא. נגלה מה היו טענותיהם של
המלאכים ומה השיב להם משה רבנו
בהסכמתו של הבורא. נעמיק בזה-שיח
המרתק שהתרחש ביניהם ובכך נבין
מדוע כל חשיבותה של התורה היא רק
כאשר נתונה היא בידיהם של בני אדם
ועל אף שיכולותיהם מוגבלות.

וכן מספרת הגמרא:

בשעה שלמה משה למרום לקבל את
התורה הופתעו מלאכי השרת למול
המחזה הבלתי מציאותי המתרחש למול
עניהם. הרי השמים הם משכן המלאכים
ומה מקומו של בן אנוש קרוץ מחומר

בעל ה'בית ישראל', עמד אחיו הרב הקדוש
רבי פינחס מנחם זי"ע בעל 'פני מנחם' על
המציאות המורכבת של דורנו. הוא הזכיר
את לימוד הזכות המפורסם של הרב הקדוש
רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, שטען
כי אילו היה היצר הרע חבוי עמוק בארון
הספרים, וספר 'ראשית חכמה' - המפרט את
שכר גן העדן וענשי הגיהנום - היה מפורסם
בראש כל חוצות, איש מבני ישראל לא היה
בא לידי חטא.

אולם, המציאות היא הפוכה: היצר הרע הוא
זה שבווער ברחובות וברשות הרבים, גלוי
ומפתה, בעוד שספר ה'ראשית חכמה' נותר
טמון בארון הספרים, רחוק מן העין...

הוסיף 'פני מנחם' וקרא בכאב לב:
הדברים נאמרו בזמנים ההם, אך מאז ועד
עתה העולם רק הלך והדרדר. כמה חשכה
וטומאה ממלאות כיום את חוצות קריה! הרי
הגמרא במסכת יומא (סז): מספרת שכאשר
ביקש אנשי כנסת הגדולה לבטל את יצר
העבודה זרה, יצא מבית קדש הקדשים דמות
גור אריה של אש.

ומה נאמר אנו? אם אותם ענקי עולם היו
צריכים כחות כבירים כדי לעמוד מול גור
האש הזה, הרי שבדורנו, כשהוא בווער ממש
בחוצות העיר בדמות פיתויים נוראיים,
המאבק קשה שבעתיים.

אך אנו ראינו בחוש כמה עמל ונתייגע הרבי
זי"ע לשנות את פני הרחוב היהודי. הוא לא
נח ולא שקט עד שהצליח במשימתו: להוציא
ח ספר ה'ראשית חכמה' מהארון ולהציבו
כמרכז החיים בראש כל חוצות, ובו בזמן
להטמין את היצר הרע עמוק בתוך הארון.

נמצאנו למדים שגם הבריחה מן הטומאה
ומן העבירה טומנת בחובה מאבק איתנים,
ואם כן, בדין נטל אברהם את שכרו על כך.

כיצד הופכים לאב-דם?

ביאור נוסף לעומק הקושי בניסיון מובא
בדברי הגאון הקדוש רבי יעקב אביחצירא
זי"ע המפורסם בכינויו 'אביר יעקב', בספרו
'פתוחי חותם' (פרשת לך לך).

כחו של היצר הרע נובע מכך שהנאתו קרובה
ומיידית. כל עצותיו ופיתוייו ממוקדים
בתאוות העולם הזה, המוגשות לאדם מיד
ולאלתר ללא כל שהות או מניעה. מכיון
שהעולם החומרי מוכן לפני האדם והגוף
מוצא סיפוק מידי בדברי היצר, אין דבר
שיעכב את האדם מלהימשך אחריו.

לעומת זאת, היצר הטוב מציב בפני האדם
קושי גדול בהרבה, שכן הוא קורא לאדם
לעמוד בתורה ובמצוות עבור שכר רוחני
המיועד לנשמה ולא לגוף, ומתקבל רק
בעולם הבא. מרחק זה בין התמורה הגשמית

המשך בעמוד ב'

על התורה

שלהבות קודש והגיזנות חכמה
עפרשת השבוע

הזדהה ממשכן דע

ויאמר ה' אל אברהם לך מלאך וממולדתך
ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (בראשית
יב א).

הקשה רבנו הרמב"ן: בדרך כלל, כאשר
הקדוש ברוך הוא מבטיח שכר או דורש
מעשה, הוא מציין קודם לכן את צדקותו של
האדם שהביאה לשכר זה. כך מצינו אצל דוד
ושלמה, שהברכה עבורם הותנתה במפורש
בהליכה בדרכי ה', וכך גם בפרשיות התורה
שבהן השכר תלוי בעשייה, כמו בפרשת 'אם
בחקתי תלכו'. כיצד ייתכן שהקדוש ברוך
הוא מבטיח לאברהם טובה שאין כדוגמתה,
רק עבור עצם היציאה מהארץ בלבד?

מיישב הרב הקדוש רבי שמואל מסוכטשוב
זי"ע בספרו 'שם משמאל' (שמות תרע"ח):
הברכות המופלגות הללו לא ניתנו לאברהם
בשל זכויות מעשיו הטובים, אלא בזכות עצם
היותו סר מרע ובורח מן הטומאה.

יסוד הדברים הוא שקשה יותר לזכות לשכר
שלם דרך העשה טוב מאשר דרך ה'סור
מרע'. זאת משום שמעשה טוב דורש כוונה
טהורה ומושלמת, ואם מתערבת בו אפילו
מעט פגמיה אישית, ערכו פוחת. לעומת
זאת, ב'סור מרע' קל יותר להגיע לכך שלא
יתערבו כוונות זרות במעשה, והאדם זוכה
לשכר כנגד אותה בריחה מררע.

על פי זה, אברהם אבינו - על אף שמעשיו
היו בתכלית הנקיות - לא יכול היה לזכות
בשבע הברכות וההבטחות העצומות הללו
רק מכח עבודת ה' שלו. שכן מצד הדין אין
אדם שיכול לעמוד לפני תוכחתו של הקדוש
ברוך הוא, וכבר אמרו חז"ל במסכת ערכין
(יז): שאם היה הקדוש ברוך הוא בא בדין עם
אברהם יצחק ויעקב לא היו יכולים לעמוד
בפני תוכחתו.

לכן, עצת ה' היתה שאברהם יזכה בברכות
דווקא דרך הבריחה מן הרע, וזהו עומק הציווי
לך לך: הצורך להתפרד ולברוח מהשפעתם
הרעה של אנשי ארצו המושחתים, ומטומאת
העבודה הזרה שהיתה בבית אביו תרח.
באופן כזה, כל הליכתו נועדה לבריחה מן
הטומאה, ונעצם המעשה של עזיבת הרע
וההתנתקות מהטומאה הוא שסלל את הדרך
לזכייה בברכות האלקיות.

ראשית חכמה ראתה ה'

אך לאור זאת קשה: מדוע ממשך הדבר
לניסיון כה גדול? הרי אין מדובר בקיום
מצוה בתכלית הנקיות, אלא רק במעשה
בריחה מן הרע!

במעמד ההספד שנערך במלאת שלושים
לפטירת הרב הקדוש רבי ישראל מגור זי"ע

והמוחשית לבין התמורה הרוחנית והמרוחקת, הוא הסיבה המרכזית לכך שבני אדם נוטים לשמוע לעצת היצר הרע. לאור זאת, מפרש האביר יעקב את הפסוק (יבא) 'לך לך מארצך' כהדרכה לכל אדם השואף להיות 'א-רם' - כלומר, אדם המרום במעלות התורה ובמעשים טובים. כשאדם מוצא בקרבו את ההתעוררות ללכת בדרך הישרה, הקדוש ברוך הוא מחזיק בידו ומסייע לו בדרך.

הצינוי 'מארצך' מהווה סגולה בדוקה להתמודדות עם פיתויי היצר הרע הבוטח ברחובות. כדי שהאדם לא יישב בקסמיו של היצר, המציע הנאה קרובה ומיידית, עליו להכיר בכך שמדובר במצגי שוא בלבד. הסוד להצלחה במאבק זה הוא הכינה התמימית כי הטובה וההנאה האמיתית אינן מצויות בחומרות החולפת של העולם הזה, אלא מיועדות לנשמה בעולם הבא. דבר זה הוא שמאפשר לאדם להתנתק מהמשיכה אל הארציות ולצעוד אל רוממות רוחנית.

ובהר ציון היתה פליטה

פעמים רבות היציאה מן המוכר והידוע קשה ביותר, אך כאן נבחן המאמין, האם הוא שומע בקול ה' ועבדיו או לא.

ליל הושענא רבה של אותה שנה, לא היה שונה אצל הבחור שמאי גינזבורג משאר לילות תורה.

בשנה מרוב בני האדם שמייחדים את ליל הושענא רבה לחפילה ועבודת ה', הפך הבחור שמאי באופן קבוע את שעות החשכה לזמן של עמל רוחני, ושקירתו התפרסה על פני לילות השנה כולה. שמו יצא אפוא בעיר מגוריו, לוקוב, כמתמיד ושקדן שבקיאיותו רבה בכל מקצועות התורה.

אך עם הגיע שעת חצות של ליל הושענא רבה, פקדה את שמאי הצעיר תחושה מטלטלת שמעולם לא חווה כמוות. היתה זו מעין בערה פנימית להוטת שבערה בכל גופו והרעידה את ישותו; נשימתו כמעט שננתקה, ותחושת מחנק צורבת מילאה את גרונו, כאילו גופו צר מלהכיל את המתחולל בתוכו. לא היה זה רעש חיצוני או מאור גלוי שהצית את הסערה, אלא התפרצות פנימית של גלי חרדה שעלו וירדו בקרבו.

דממת הלילה, שבדרך כלל העניקה לו רוגע ושלווה, הפכה פתאום למעין סערה בלתי נראית שהלכה והתעצמה בקרבו. הוא הרגיש שקירות בית המדרש סוגרים עליו, וחיפש נואשות מעט אוויר לנשימה. במחשבה שמשב רוח צונן יוכל להרגיע את נפשו הסוערת ולהשיב את דעתו, קם שמאי ממקומו, סגר את הגמרא ויצא אל האוויר הפתוח של הלילה.

ברגע שפסע שמאי אל מחוץ לכתלי בית המדרש, הבין מיד כי המועקה שחש היתה אות משמים. לנגד עיניו המשתאות נגלה חזיון מצמרר ונורא הוד: השמים נראו כשטופים בגלים אימתניים של דם, שם ותמורות עשן. המראה היה כה מבעית, עד שהשמים האדומים והאופק השחור נדמו בעיניו כרצפת בית מטבחים ענק - תמונה נוראה של חורבן ואימה שנחרתה עמוק בנפשו וטלטלה את כל עולמו.

שמאי הצעיר עמד במקומו, אחוז חלחלה, כשהבנה המבעית מכה בו כהלומת פטיש כבד: החזיון שלפניו אינו אלא דמם של בני ישראל, וזעקת דמי אחיו היא המהדהדת בתוך לבו ונפשו. הוא לא היה מסוגל להתיק את מבטו מהמראה הנורא,

בעוד פחד ואימה משתקים את ישותו. מזועזע עד עמקי נשמתו מהמראות שנגלו לעיניו, החלו דמעות חמות לזלו מעיניו ולשטוף את פניו, נוכח האסון המתרגש ובא.

משמעות החזיון התבהרה במוחו בחדות אכזרית: השנאה היוקדת שחשו הפולנים כלפי שכניהם היהודים, אותה שנאת עשו ליעקב עתיקת יומין עומדת עלולת מדרגה ולפרוץ את כל הגבולות. הוא הבין כי ההתנכלויות המקומיות והפגיעות ברכשו שהיו עד כה אינן אלא הקדמה למשהו רחב ונורא הרבה יותר. לא יהיה מדובר עוד בחילופי מהלומות גרדא או במכות יבשות, אלא בגל של פוגרומים קשים ומרחצאות דמים העתידים לשטוף את הארץ.

עבור שמאי, לא היה מקום לספק בדבר הצעד הבא שעליו לנקוט; עליו לקום ולברוח מארץ הגזירה ללא כל שהות. מן השמים מרמזים לו בבירור כי תם עידן יהדות פולין!

היו אלו השנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה, זמן שבו איש לא יכול היה להעלות בדעתו את גודל האסון שעתידי להפוך את אדמת אירופה לגיא הריגה מדמם שבו יאבדו מיליונים מבני ישראל. המחשבה שדווקא ארץ ישראל תהיה מקום המקלט היחיד, וכי 'ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש' (עובדיה א', נראתה אז רחוקה מכל דמיון).

פולין של אותה תקופה היתה מרכז חי ופועם של יהדות וחסידות; חצרות האדמו"רים היו שוקקות, והיכלי בתי המדרש המו מבורים ואברכים שביקשו להתעלות בדרכי התורה והחסידות.

באותה עת, המושג מסירות נפש נקשר דווקא לעלייה לארץ ישראל. מי שברח לעלות נאלץ להתמודד עם קשיי קיום נוראים; עוני מחפיר, רעב ומחלות, לצד מאבקים רוחניים מורכבים מול פורקי עול שביקשו להסית ולהדיח את הבאים.

מאותו רגע שבו נגלה לעיניו החזיון המצמרר, הבין שמאי כי ההשגחה העליונה הטילה עליו את האחריות לקום ולעשות מעשה - לעזוב את ארץ מולדתו, אולם, לצד ההחלטה הנחושה, ניקרו בלבו ספקות מייסרים: לאן עליו להפנות את פעמיו? והשאלה הקשה מכל - האם מותר לו להשאיר את הוריו, אחיו וכל בני משפחתו מאחור, על אדמת פולין?

באותה תקופה, הגיע לבית אביו של שמאי, רבי ישראל חיים גינזבורג, אורח רם מעלה שלא היה מוכר לבני המשפחה. האיש, שהיה לבוש בהידור רב ונשא בידו תיק שרד מכובד, הציג עצמו כקונסול האמריקאי בפולין.

הוא הגיע כדי לבשר בשורה בלתי נתפסת: איש עסקים נדיב בשם יעקב סורדוט פנה לממשל בבקשה מיוחדת לאשר למשפחת גינזבורג כולה להגר לארצות הברית. הקונסול הוסיף כי האישור כבר ניתן, ואותו נדיב אף הגדיל לעשות ושלח סכום כסף נכבד לכיסוי כרטיסי הנסיעה וכל הוצאות המעבר.

עבור המשפחה, ההצעה הזו נראתה כפתח מילוט פלאי אל 'מדינת הזהב', כפי שכונתה אמריקה באותם ימים, פתרון מושלם שסיפק בבת אחת ביטחון פיזי ורווחה כלכלית מעבר לים.

התברר כי מי שעמד מאחורי היוזמה המפתיעה היה סב המשפחה, שהתגורר באמריקה. השמועות המדיאגות על מצבם של היהודים בפולין הגיעו לאזניו, והוא החליט לפעול בחיפז כדי להוציא

את יקיריו מארץ הגזירה ולהביאם לחוף מבטחים.

רבי ישראל חיים נדהם מביקורו של הקונסול, שנחת עליו כרעם ביום בהיר; הוא חש שאינו מסוגל להשיב על הצעה כה גורלית כלאחר יד. הוא ביקש מהקונסול שהות של יממה אחת כדי לשקול את הדברים בכובד ראש, והבטיח כי למחרת, באותה השעה בדיוק, יתייצב במשרדו כדי למסור את החלטתו הסופית.

שורש התלבטותו של רבי ישראל חיים נבע מהכרתו הכואבת את המציאות הרוחנית באמריקה של אותם ימים. הוא ראה בה מדבר שממה רוחני, מקום שבו חינוך הילדים על ברכי התורה והחסידות הצרופה עומד בסכנה מוחשית ומוחלטת. למרות גישה מודע היטב לכך שהקרע תחת רגלי יהודי פולין אינה יציבה, הוא התקשה להשיב בחיוב לקונסול: בלבו ניקרה השאלה המייסרת - האם ראוי להציל את הגוף במחיר אבדן הנפש, ולהימלט מהפח הפולני הישר אל הפחת הרוחני שמעבר לים?

לאחר לבטים מייסרים שקרעו את נפשו, התגבשה בלב רבי ישראל חיים החלטה נחושה: "לא ניסע לאמריקה ולא נסכן את נשמתנו!" היתה זו גבורה רוחנית עילאית; משפחת גינזבורג בחרה במודע להשליך מאחורי גבה אורחות מובטחת, כרטיסי הפלגה משולמים ועתיד של רווחה כלכלית, ולבלבד שלא להעמיד בסיכון את עתידם הרוחני של הדורות הבאים.

שמאי היה שותף מלא להכרה שאמריקה אינה המקום הנכון עבור משפחתו, אך הוא ניצב חסר אונים מול השאלה המעשית: איזה טיעון יוכל להציג כדי לשכנעם לעלות עמו דווקא לארץ ישראל? בעודם יושבים בשלווה בעירם לוקוב, בבית רחב ידיים וכשהפרנסה מבוססת, המחשבה לנטוש את כל הטוב והמוכר לטובת הלא נודע בארץ ישראל נראתה כמעט בלתי נתפסת!

שמאי הבין ששיח רגיל לא יספיק כדי לעורר את משפחתו. הוא הרגיש שעליו לשבור את הכלים ולנקוט בצעד קיצוני שיעזעז את עולמם. או אז הגה תכנית נועזת: הוא הודיע על כוונתו להתגייס לצבא הפולני, צעד שנתפס באותם ימים כגור דין של שמד רוחני וסכנה גשמית.

האמת היתה שמעולם הוא לא תכנן לשרת בשורות הצבא. בפקחותו הבין שמאי שצו זימון לצבא הפולני יהיה המפץ שיעזעז את עולמם של הוריו ויניע אותם לפעולה. הוא הכיר היטב את מסירותם העמוקה אליו ואת הערכתם המופלגת לתורתו, וידע שכדי למנוע את הגזירה הנוראה - שבנם היקר יחליף את דפי הגמרא במדי צבא הנכרים - הם יהיו מוכנים להפקיר את כל רכושם ולברוח מן הארץ ללא שהות.

בבקריו של יום בהיר, התייצב שמאי בלשכת הגיוס הפולנית וביקש להתגייס. הפקיד, שראה בשנות עבודתו אינספור ניסיונות השתמטות, בהתבחרו החסידי בתימהון מוחלט; מעולם לא פגש צעיר יהודי המבקש להתגייס מרצונו! בספינק גלוי, מיהר הפקיד לנצל את המציאה ושיבץ את שמאי ליחידת מובחרת ביותר. קשה לתאר את העצמת הזעזוע שהכה בבני משפחת גינזבורג כאשר הגיש להם שליח הדואר את המעטפה ובה צו הגיוס. הבשורה הקשה היתה מיידית: על שמאי להתייצב לשירות בתוך שבוע ימים בלבד. פרק הזמן הקצר להחריד הפך את האיום המופשט לסכנה מוחשית וקרובה, והטיל

חרדה עצומה על ההורים שראו לנגד עיניהם את בנם היקר נלקח אל הבלתי נודע.

עבור שמאי, התייצבות בשורות הצבא הפולני כלל לא עמדה על הפרק; המפלט היחיד שותר היה עזיבה חפוזה ומיידית של אדמת פולין. למנוסה הנואשת הזו היה מחיר כבד מנשא:

בתוך ימים ספורים היה על המשפחה להפקיר מאחור חיים שלמים - את הבית המרווח, את רכושם ואת כל עמל ימיהם, מבלי שיוכלו לממש כמעט דבר. הם עמדו בפני הבחירה האכזרית: להציל את רכושם ולאבד את בנם, או להציל את נפשם ולצאת לדרך כפליטים, ולו רק כדי להימלט מן האסון שריחף מעל ראשם.

גם היציאה מפולין התבררה כמבצע מורכב. למרות שהחוק העניק פטור למהגרים לחוץ לארץ, צו הגיוס שכבר הוצא נגד שמאי סיבך את המצב והפך כל רגע לקריטי. אמו של שמאי מיהרה לפגישת גורלית עם מפקד הגיוס המקומי, ולאחר תשלום שלמונים נכבדים, נאות המפקד לשחררו בתנאי אחד ובלתי מתפשר: עליו לעזוב את גבולות פולין באופן מידי.

רבי ישראל חיים ניצב בפני צומת דרכים גורלי: האם עליו לשלוח את שמאי בגפו אל הלא-נודע, או שמא עליהם לעקור כולם יחד? ואולי לנסות ולהשקיע עוד מומן בשוחד ושלמונים כדי להסיר את רוע הגזירה גם מעל בנו וכך יישארו כולם בפולין?

הלבטים המייסרים כרסמו ברבי ישראל חיים ללא הרף, עד שהחליט לדרוש את ה' ולהעלות את השאלה בפני הרב הקדוש רבי אברהם מרדכי מגור ז"ע בעל 'אמרי אמת'. היתה זו שעת רצון מיוחדת בחצר, לאחר שהכניס בביתו של אברהם אביו את בן זקוניו, הרב הקדוש רבי פינחס מנחם אלתר מגור ז"ע בעל 'הפני מנחם'. רבי ישראל חיים גמר בלבו לפרוש בפני הרבי את כל צדדי הספק, תוך כדי הדגשה שבלבו נוטה הוא להישאר בפולין.

זמן שהייה בחדרו של האמרי אמת' היה ידוע כקצר ביותר; הרבי נהג לחרוץ גיהלות בשניות, וכחרף עין מצא עצמו השואל מחוץ לחדר. רבי ישראל חיים הבין כי בשיחה קצרה לא יספיק לשטוח את לבטיו, ולכן החליט לכתוב 'קוויתל' ארוך המפרט את כל צדדי הספק. הוא קיווה שכאשר יקרא הרבי את הדברים, יסכים כי הדבר הטוב ביותר הוא להישאר בפולין.

ברגע שנפתחה הדלת והאדם שלפניו יצא כשפניו קורנות מאושר על התרת ספקותיו, נכנס רבי ישראל חיים אל הקדש פנימה. בלב פועם ובחרדת קדש עילאית, הוא קרב אל השולחן והושיט לרבי את ה'קוויתל' הגדול שעל כתיבתו עמל שעה ארוכה.

להפתעתו העצומה, האמרי אמת' כלל לא העיף מבט ב'קוויתל'. הוא הניח אותו על השולחן, הושיט את ידו הקדושה ואמר במאור פנים: "סע לחיים ולשלום!"

בתוך שניות ספורות מצא עצמו רבי ישראל חיים מחוץ לחדר, כשהוא מבין שחלטותיו הקצרות של הרבי חתמו את הגולל על החיים בגולה. ההכרעה נפלה: הם עולים לארץ ישראל!

שמאי הצעיר, שחייו ורוחניותו ניצלו בזכות אותה הכרעה פלאית של האמרי אמת', עלה לארץ ישראל וצמח להיות דמות מופלאה - גאון בתורה וחסיד עובד

ה' הקשר המיוחד עם רבו נמשך גם בארץ, וכאשר עלה האמרי אמת לירושלים, זכה שמאי לשמשו בקדש בנאמנות.

יְהוָה יִקְרָא לְיָמָיו

כאשר אדם מבטל את רצונו האישי לרצון ה', הוא זוכה לברכה והצלחה. מסופר כי פעם אחת נכנס הרב הקדוש רבי מרדכי ז"ע לבית מדרשו ומצא שם קבוצת חסידים יושבים בשבת אחים, כשהם טועמים מיני מתיקה, שותים יין שרף ומשוחחים ביניהם בנינוחות על דא ועל הא. למראה המחזה, הזעיק הרבי את פניו הקדושות; ניכר היה לכל כי הנהגה זו אינה עולה לרצון לפניו, וכי בעיניו היה זה ניצול לא ראוי של הזמן היקר.

אחד הנוכחים, שאור עז בנפשו, פנה אל הרבי וביקש להבין את פשר הקפתו: "הרי מסורת היא בידינו מהרב הקדוש רבי פינחס מקוריץ ז"ע, כי חסידים המתוועדים בצוותא ושותים 'לחיים' נחשבים כמי שעוסקים בתורה ממש. אם כך, מדוע נראה רבנו כמי שאינו שבע רצון ממעשינו, והרי אין כאן עוון של ביטול תורה?"

השיב להם הרב הקדוש מרדכי ז"ע: "אל תעלו על דעתכם שחולק אני על דברי הרב הקדוש מקוריץ; דבריו הקדושים הם אמת ויציב. אך עליכם לדעת כי לא כל העתים שוות ולא כל המקומות דומים. אמשול לכם משל: מצינו תיבות מסוימות ומפועות בתורה, שפעם אחת הן נאמרות בלשון קודש ופעם אחרת בלשון חול. בשני המקרים מדובר באותה המילה ממש, באותן האותיות, אך משמעותה משתנה מן הקצה אל הקצה בהתאם להקשר שבו היא נאמרת.

ראה, למשל, את המילה 'פסל'. בתורה אנו מוצאים אותה בשני הקשרים הפוכים בתכלית: במתן לוחות הברית נאמר למשה (שמות לד א) 'ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים, ואילו באיסור עבודה זרה נאמר (שם כד) 'לא תעשה לך פסל'. אותן אותיות ממש, אך המרחק ביניהן הוא כמרחק שמים מארץ.

הסוד טמון במיקומה של המילה 'לך'. כאשר המעשה - 'פסל' קודם ל'לך', הכוונה היא לאדם הפועל לשם שמים ומבטל את הנאתו האישית, והרי זה קדש קדשים. אך כאשר ה'לך' קודם ל'פסל', והאדם מעמיד את עצמו ואת טובתו האישית במרכז - המעשה הופך לחול!

המסר חדר אל לבם של החסידים: אמנם שתיית 'לחיים' והתוועדות בצוותא הן אכן מעשים נשגבים, אך המבחן האמיתי טמון בכוונת הלב. השאלה המכרעת היא מה ניצב במרכז - האם ההנאה האישית והסיפוק הגשמי הם העיקר, כשהענין הרוחני משמש להם רק כעטיפה, או שמא החלק הרוחני הוא המרכזי, וההנאה הגשמית טפלה לו.

וכבר היה רגיל מרן רבנו משה סופר ז"ע בעל ה'חתם סופר' לומר, כי אכילה לשם שמים קשה, ומצוה

גדולה יותר ממצוותו של המתענה לשם שמים (דרשות כתב סופר, שמיני עזרת).

על סיפור נפלא זה הוסיף הרב הקדוש רבי יצחק מבוהוש ז"ע ואמר כי ברוח זו ניתן לפרש את הפסוק: 'לך לך מארצך'. אמנם רש"י מבאר שההליכה היא 'להנאתך ולטובתך', אך סדר המילים בפסוק חושף את סדר הקדימה הנכון. המילה 'לך' מופיעה תחילה כדי להורות שקיים המצוה ורצון ה' חייבים להקדים את הכל, ורק לאחר מכן מגיע ה-'לך' המציין את ההנאה והטובה האישית.

שעבוד לתורה

ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען (בראשית יב ה).

ידועים דברי אונקלוס על המילים 'ואת הנפש אשר עשו בחרן' - וית נפשתי די שעבדו לאורייתא, דהיינו שהנפשות שעשו אברהם ושרה בחרן, הן הגרים אשר קירבו לעבודת ה' ולחיי תורה ומצוות.

אמנם בדברי התרגום אונקלוס ישנו רובד נוסף: 'הנפש אשר עשו', משמעותם תביעה לעבודה עצמית של האדם, בה הוא עובד על נפשו ומלטש אותה, עד אשר היא עולה ומתעלה, ונמצא שהוא בגדר 'עושה' את נפשו.

דרך אחת לכך היא על ידי מסירות נפשו של האדם לתורה.

הגאון רבי אברהם גייערמן זצ"ל, אב"ד הנריקוב, מעיד בהקדמה לספרו 'תועפת ראם', כי שמע מפי הרב הקדוש רבי אהרן מנחם מנדל מראדיזין ז"ע ששל האדם לדעת שהוא עבד משועבד לתורה הקדושה, ועל כן, אם יש לו קושיא, עליו לייגע את עצמו בביגיעת גוף וביגיעת נפש ליישבה.

ואכן נאים הדברים למי שאמרו, ובמקרה שהקשו לרבי קושיא כלשהי, לא עלה על יצועו ולא נתן שנה לעיניו עד שהצליח ליישבה, והוסיף שדבר זה הוא מכבדה של תורה.

פעם בא אחד מבעלי הבתים שבעיר קוטנא עם חתנו הסמוך על שולחנו אל הגאון רבי ישראל יהושע מקוטנא, והתפאר בכך שחתנו בקי בכל המסכתות הנכללות בסדר נויקין שבש"ס עם כל המפרשים שעליהן. פנה הגאון מקוטנא אל חתנו הצעיר ושאל: "אמור לי, מהו 'שעבודא דאורייתא'?"

האברך נדהם לשמע השאלה הפשוטה. הן כל בחרו שיבה יודע 'שעבודא דאורייתא', פירוש שהתורה שעבדה את נכסיו של האדם עבור חובותיו, משום שנכסיו של האדם ערבים לכך שיפרע את חובו!

הגאון מקוטנא ראה במבוכתו והוסיף: "כוונתי היא לדברי האונקלוס על המילים 'ואת הנפש אשר עשו בחרן' - וית נפשתי די שעבדו לאורייתא. רק אם הנך במדרגה כזו של שעבוד לתורה, אוכל לדבר אתך בדברי תורה!"

"מה עוד כתוב בתורה?"

'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא' (שם פסוק ו) - על האדם חל איסור להישבע לשקר ולהזכיר על כך את שמו יתברך.

"האם המלאכים סוחרים הם במשא ומתן שיש חשב שיבואו להישבע כדי לאמת טענתם?" - הוסיף לטעון בפניהם משה.

"מה עוד כתוב בתורה?"

"כבד את אביך ואת אמך" (שם פסוק יא).

"וכי למלאכים יש אבא ואמא ששייך לצוותם לכבדם?"

"מה עוד כתוב בתורה?"

'לא תרצח לא תנאף לא תגנב' (שם פסוק יב).

הרי שורשן של פעולות אלה הן בקנאה התמידית השוררת בין בני אדם וביצר הרע המסית את האדם לנקום בחברו או לגנוב ממנו, "וכי קנאה שוררת בין המלאכים?" תמה משה, "האם גם להם יש יצר הרע המסיתם לחטוא?" על כך לא שמענו.

תשובתו של משה היתה ניצחת ביותר ולשמע דבריו נסתתמו טענות המלאכים באחת ועל כרחם הסכימו לרצונו של הבורא ליתן את התורה לבני האדם, שאכן התורה ראויה רק להם ואילו המלאכים אינם שייכים לה ולמצותיה כלל וכלל.

זוהי השתלשלות הדו-שיח הנדיר שהתרחש בשמים בשעה שבא משה לקבל את התורה, והתמיהות במעשה זה רבות:

וכי לא ידעו המלאכים שהתורה מורכבת ממצוות רבות השייכות רק למי שחי בתוככי העולם הזה שהוא עולם המעשה אשר לדריים בו יש אבא ואמא, יש יצר הרע ויש תחרות וקנאה בין איש לרעהו? מדוע הוצרכו למשה רבנו שידועים על כך, וכי לא הבינו זאת מעצמם?

זאת ועוד, הרי מצוות רבות נתקנו כזכר ליציאת מצרים, מצוות סוכה ומצוות קרבן פסח וכמהות מצוות רבות. גם איסור אכילת גיד הנשה הוא זכר למה שאירע ליעקב אבינו בהיאבק עם שרו של עשו הרשע, וכי לא הבינו שאין להם ולא תהיה להם כל שייכות לענינים אלו?

ואם נאמר שידעו גם ידעו והבינו זאת מעצמם, מדוע אם כן רצו בכל זאת לקבל את התורה, ומדוע נסתתמו טענותיהם כאשר שמעו דברים אלו יוצאים מפיו של משה?

בספרו 'בני יששכר' (מאמרי חודש סיון מאמר ב ימי הגבלה אות י) גילה לנו הרב הקדוש רבי צבי אלימלך מדינב ז"ע ביאור נפלא ליישוב הדבר:

אכן ידעו המלאכים היטב שהמצוות כפי שכתובות הן בתורה אינן שייכות אליהם כלל וכלל, ואם כן מה התכוונו כשטענו לפני הבורא שרוצים הם את התורה?

הם התכוונו לזכות על ידי כך לפנימיות התורה ורוחניותה שזה דבר השייך גם אליהם!

ונבאר הדבר. התורה הקדושה אכן מתבטאת על ידינו בקיום כל המצוות המעשיות הכתובות בה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, אך שורשה הרוחני של התורה הוא עמוק מני עמוק וכל אות ורגל שבה טומנים בקרבה עולמות רוחניים אשר על ידם ברא הקדוש ברוך הוא את כל העולמות.

הרי כשבא הקדוש ברוך הוא לברוא את העולם בראו על ידי התורה הקדושה. היא היתה כביכול כלי אומנותו של הבורא אשר על ידה תיקן ושיכלל וברא את העולם (ב"ר א א) ובכלל זה את כל העולמות העליונים שאין לנו כל השגה בהיקפם ובשבב רוממותם.

את זאת ידעו המלאכים ועל כן עשו חשבון פשוט ואמרו לעצמם: הרי תענוג גדול יש לנו מקרבנו של הבורא בעולמות העליונים ואם שורש כל העולמות הוא התורה הקדושה נמצא שהיא גם כן שורש כל התענוגים הרוחניים ועל ידה נוכל לזכות לקרבת הבורא באופן נשגב

ומרומם ביותר.

לכן התחננו המלאכים שתישאר התורה במחיצתם וביקשו מאת הבורא 'תנה הודך על השמים'.

נצחית העניש מבוהוש

ביאור זה נפלא עד מאד אלא שלפיו יש להבין מה היתה תשובתו של משה כשטען למלאכים 'קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם?' הרי לא התכוונו כלל לקבל את מצוות התורה כפי שהן רק לזכות לתענוג הגדול הטמון בפנימיותה של התורה וכדי שתהיה להם אחיזה בדבר זה אינם צריכים שייכות לעולם המעשה כלל?

על כך הוסיף הבני 'יששכר' דברים נפלאים וביאורו הוא אבן יסוד להבנת 'יעודנו אשר עבור כך נשלחנו בעולם הזה ומדוע בחר בנו הבורא לעבודתו מכל ברואי עולם:

אכן התורה הקדושה היא אור רוחני אין סוף, אך דווקא משום שאור התורה גדול ביותר אי אפשר להשיגו רק באמצעות מצוות מעשיות בלבד, ואת זה רק אנו מסוגלים לעשות!!

הביא לכך הבני 'יששכר' משל ברור וקולע: לא פעם יוצאים אנו תחת אוויר השמים והשמש שולחת את קרניה למול עינינו בעז, באופן טבעי נמצא בעפעפינו למול האור האדיר הבוקע מן המאור הגדול וכל ניסיון שלנו להביט למספר שניות אל גלגל החמה הוא קשה עד כמעט בלתי אפשרי לראייתנו המוגבלת.

כיצד יכולים אנו כן להביט אל השמש? משקפי שמש המיועדים לכך הם האפשרות המוכרת, העדשה המושרתת תפריד בין עינינו לבין קרני השמש ורק כך נוכל להביט בקלות אל קרניה המסנוורות.

עד לפני מספר שנים עוד יכולנו לראות גם מי משתמש ב'פילס', ששימש בעבר כסרט צילום, כתחלופה למשקפי שמש, והסתכלו בעדו אל קרני האור.

אל כזה אור גדול אי אפשר להביט אלא על ידי מסך המבדיל בין העין לאור. ממש כך, גם את האור האדיר הגנוז בתורה הקדושה אי אפשר להשיג אלא על ידי קיום המצוות במעשה. הגבלת התורה לכלים מעשיים מסייעת בעדנו שנוכל לתפוס ולאחוז באותו אור רוחני בלתי מוגבל.

בכך נבין את תשובת משה רבנו למלאכים שחפצו לזכות לפנימיותה של התורה: האם יש לכם כלים מעשיים שעל ידם תוכלו לזכות לאור התורה?

הרי בין המלאכים אין מציאות כלל של משא ומתן, אין קנאה ואין תחרות ולא יצר הרע, וכל זאת משום שהמלאכים מהותם רוחניים ומופשטים הם מכל דמיון של גוף גשמי ופעולות מעשיות, ועל אף רוממותם לא יעלה בידם להשיג את פנימיות התורה ואם כן מה להם ולקבלת התורה!?

וכפי שטבע זאת הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק ז"ע בפסוק (שמות כב ל) 'ואנשי קדש תהיון לי' - 'מענטשליך הייליג'; לקדש את האנושיות.

בורא עולם אינו זקוק למלאכים ושרפים, כי מהם יש לו די. הוא צריך דווקא אנשים, קרוצי חומר וברואי בשר, שיקדשו את עצמם ויפרשו מן הגשמיות עד שיהיו בבחינת 'קדש לה'.

וזו היתה תשובת משה רבנו למלאכי השרת: 'קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם'. מכיון שאין לכם שייכות לחומר ולגשמיות - אין אתם יכולים למלא את התכלית המבוקשת בנתינת התורה!

ועל פי דבריו נראה לבאר את תשובתו של משה רבנו למלאכים באופן דומה אך שונה: אכן גם למלאכים ייתכן ותהיה שייכות לפנימיותה של התורה אך מכל מקום איזו תועלת יש מכך לבורא? הרי קנאה ושנאה אין ביניהם ויצר הרע

אינו מסיתם לעבירה כלל ומה גדולה יש בכך שעובדים את התורה ללא כל ניסיון או דחף פנימי להימנע מכך?

רק בני האדם החיים בתוך חברה המייצרת תחרות יומית מנקרת עינים, רק בני האדם המנקמים ושונאים זה לזה ויצר הרע מסיתם לחטוא, לגנוב או לרצוח, ובכל זאת נמנעים מכך היות והבורא אסר זאת בתורתו, מהם בלבד תעלה הנחת רוח הרצויה לפני הבורא במרום.

פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת

אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים (תהלים יב ז). 'אמרות ה' אמרות טהורות' כדי שהאמרות הטהורות יישמעו מפיו של אדם, אף הפה עצמו צריך להיות טהור, ככלי שרת המיועד לעבודת הקודש.

כה דיבר רבנו החיד"א (יוסף תהלות יב ח): 'אמרות ה', אמרות טהורות' לפי שהפה והלשון כלי שרת לפני ה', ללמוד בתורה להתפלל ולהודות ולשבח, צריך שיהיו טהורים ובלי מום כמו הכלי שרת.

משום כך נודעה השתיקה אצל צדיקי הדורות כפתח לקדושת הדיבור.

ששה בנים היו לו להרב הקדוש רבי ישראל מרוז'ין זי"ע, והצעיר שביניהם היה הרב הקדוש רבי מרדכי פייביש מהוסיאטין זי"ע. צידק גדול היה רבי מרדכי פייביש ושתקנותו היתה לשיחה בפי כל. מורגל היה בפיו: 'משתיקה אין מתעייפים'.

את כוונת דבריו הסביר בפרשו את דברי חז"ל במשנת אבות (פ"א מ"א): 'סייג לחכמה שתיקה'. 'סייג' הוא הדבר המקיף את התוכן הפנימי, כגון גן של אילנות חמד שהוא מוקף בסייג וגדר שלא ייכנסו לתוכו, וכמו הסייג כן החכמה, גם היא חייבת להיות מוקפת וגדורה. ובמה? בשתיקה!

סיפר הרב הקדוש הישמש ישראל מאלכסנדר זי"ע לאברכים שנכנסו אליו לשמוע דברי חסידות: אבי זי"ל לקח פעם לביאלה, אל הרב הקדוש רבי בעריש מביאלה זי"ע וביקשו שיאמר לי דברי חסידות.

נגעה הרב הקדוש מביאלה ואמר: הייתי אצל רבי בוארקין לילה שלם, הרבי שתק, אני שמעתי, אך לא עניתי.

ומסופר על פעם שבה יצא רבי בעריש מן השולחן לאחר שאף הגה לא נשמע מפיו הרבי ב'שולחן' ההוא, ואמר: 'עברתי מבחן קשה, הרבי חדר ובחן את כל איברי, ואני עניתי על כל דבר'.

אף כשהיה נפגש עם גדולי הדור היה שותק כדרכו, אך הם הבינו את שתיקתו והיו משוחחים ביניהם בשתיקה.

פעם נפגש עם הרב הקדוש רבי אלעזר מקונוץ זי"ע וישוב יחדו כשעה תמימה מבלי להוציא הגה מפיהם בתום השעה, ענו ואמרו: 'מספיק, כבר שוחחנו, דיינו'. ונפרדו.

מעשה נשגב זה יובן על פי מה שכתב רבנו אברהם סבע בספרו 'צרוך המור' (בראשית א כו ד"ה ובמדרש) על הפסוק (ישעיה ו ג) 'וקרא זה אל זה', אותו מתרגמים 'ומקבלין דין מן דין', כי כל אחד מקבל מה שאומר חברו הגדול ממנו. ואחרי כן, אלו ואלו מקבלין עול מלכות שמים לעשות מאמר השם שהוא עליון על כולם. וזהו 'להקדיש

ליוצרים בנחת רוח' (ברכת יוצר), כלומר, ברצון שלם, כי הם אין להם פה לדבר, כאמור (תהלים יט ד), 'אין אמר ואין דברים' וכו'.

וזהו 'בשפה ברורה ובנעימה קדושה', לפי שיש שני מניי דיבור, דיבור הפה ודיבור הלב, שנאמר (קהל ב א) 'אמרתי אני בלבי', ודיבור הלב ומחשבתו מניע דיבור הפה.

ואם כן, הדיבור האמיתי והברור והנבחר הוא דיבור הלב, וזהו הדיבור שהמלאכים מדברים בלבם וברצונם. וזהו 'בשפה ברורה' ונבחרת משתי הלשונות, והוא 'נעם' שיח סוד שרפי קדש' שאומרים בנקדיש, שהוא הטוב והנעים בשלשונות, והוא שיח המלאכים שעושים רצון קוניהם בלבם ובמחשבתם. ולכן אמר 'כולם כאחד', רצה לומר בלב אחד עונים ואומרים קדוש קדוש קדוש.

שתיקה של חכמה

מהרבה טעמים חביב היה סיוג השתיקה על הרב הקדוש רבי ליבוש מאופול זי"ע, תלמידם של החוזה מלובלין וה'יהודי הקדוש מפרשיסחא' זי"ע, האחד מהם מן הסתם קשור בפירוש המובא בספרים משמו לפסוק (משלי טו כג) 'שמחה לאיש במענה פיו': אף שכל עבודה להשם יתברך צריך לעשותה בשמחה, מכל מקום, האיש שבויר לעצמו דרך של סיגופים וצומות לזכך גופו אינו יכול להיות בשמחה בשלמות, כי קשים הם לגוף ומדככים אותו.

אבל איש המענה רק את פיו מלבד דיבורים אסורים ורק בדברי תורה ותפלה ימלא, מסוגל להיות שרוי בשמחה תמידי, כיון שבחר לו סיוג כזה שאינו מחליש את הגוף מאומה וכוחותיו מלאים לעבודתו יתברך.

פעם פלפלו ביניהם חבריפוט רבה הרב הקדוש רבי מאיר מדזיקוב זי"ע בעל 'אמרי נעם' ובנו חביבו הרב הקדוש בעל 'עטרת ישועה', כשצלצם ישב חתנו של האמרי נעם הרב הקדוש בעל אהבת ישראל מוויניץ זי"ע, שהיה אז אברך צעיר ועול ימים.

האב והבן התנצחו בלימודם, ורבי ישראל עצמו שתק. לאחר שסיימו שאלו את החתן הצעיר אם הבין, והפריך להם רבי ישראל את כל הפלפול.

אמר חמו: 'לא על למדנותו תמה אני, אלא על שתיקתו המופלגת...'.

כשלושים וחמש שנה כפף את עצמו הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בפני רעו וידידו, הרב הקדוש רבי לייבל איגר מלובלין.

בכל אותן שנים מאז נפטר רבם הרב הקדוש רבי מרדכי יוסף מאיזביצא. היה רבי צדוק מסוגר בביתו ושקוע בתלמודו ולא השמיע כלל דברי תורה ברבים.

רק לאחר פטירתו של רבי לייבל נאות בליט בריה לקבל על עצמו את הנהגת החסידים.

הפעם הראשונה שדרש הרב ליד שולחנו, היתה בשבת פרשת בשלח, וכך פתח:

כתוב (שמות י ב) 'דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות', שמעתי רמז, שצריך להתיישב ולחנות קודם שיוציאו פי חירות, לדבר ככל העולה על רוחו (פני צדיק קונטרס עמלה של תורה אות א). כך הסביר את שתיקתו הארוכה במשך כשלושים שנה ויותר, ובמימרא קצרה זו קיפל את כל אותן השנים של 'חנייתו הארוכה' ויישוב

הדעת' לפני קבלו עליו את התפקיד הגדול של מנהיג עדה.

והדברים יובנו ביתר שאת על פי ביאורו של 'הפרדס יוסף' (ויקרא יד ז) לדברי חז"ל במגילה (יח): 'מילה בסלע משתוקא בתרין, בקשה, אם שתיקה שווה שנים, המילה אינה שווה כלום, כיון שטוב יותר לשתוק ויהיה שנים! ועוד היה לומר 'שתיקה' בוא"ו.

אלא, שיש זמן לדיבור, כמו שנאמר בקהלת (ג ז) 'עת לחשות ועת לדבר', וזו היא מילה שאכן יקרה, ורק כשנמשכת משתיקה, דהיינו שיתאפק כל כך עד שלא יהיה עוד באפשרי להתאפק, וזה, 'מילה בסלע' כשהיא נמשכת 'משתיקה', שווה המילה היא 'תרין'.

ויתרה מזה כתב הרב הקדוש בעל 'שפת אמת' זי"ע (סוכות תרנ"ד): כי כחן של ישראל בפה... כי שבת הפה הוא בדיבור ובשתיקה כמו שאמרו 'מילה בסלע משתוקא בתרין'... ובאמת שני אלו תלויין זה בזה, כי כפי שמירת הפה, כך יכולין לפתוח הפה בתורה. וזה הרמז 'שפתים ישק משכיב דברים נכחים' (משלי כו כו). פירוש, המשיק ששתותיו שלא לדבר דברים בטלים, הוא משיב דברים נכוחים.

לפנת את הפה

האיר את עינינו רבנו האור החיים' הקדוש זי"ע (במדרש כו כג) בדברים נשגבים: ואמרו (שופטות תרנ"ג), פירוש, שצריך לפנותו ממותרות המורגשות גם מהשחוק ומדברים בטלים כי הם מונעים קיום התורה באדם.

ומצאתי לחסדי ישראל שכתבו, כי פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו בהם בקדש, כי אין קדושה כקדושת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים. והוא מה שרמז במאמר 'לפנה' שהוא פה העמל בתורה שבו שוכן חצי שמו יתברך, 'משפחת הפונה', פירוש, צריך לפנות מפיו כל חוץ מהגות בתורה.

וכלשוננו של רבנו יונה בפירושו למסכת אבות (פ"א מ"ז): שלא ידבר בפה דברי תורה ודברים של הבלי עולם שהיו החכמים הקדושים עושים עצמן ככלי שרת שאין משתמשין בהם דברים של חול.

והזהירות בדבר מפורשת בהרחבה בדברי רבנו הקדוש רבי משה אלשיך (שמות כח לא): כלל הדברים כי כלי הדיבור הן הם לא: לבני ישראל כלי יקר משרתי אלהינו, העומדים יום ולילה לשרת בהם את ה' מכל יתר איברי האדם, אל דמי להם. ומי בער לא ידע לדון קל וחומר ולומר: האם מלך בשר ודם יערב לו להשתמש בכלים מכלים אחד מעבדיו, האם לא יזהר וישימר האיש ההוא בל יתגאלו כליו בשום חלאה ואבק ועפר? כי אם יכבסם בנתר וירבה למו בורית, למען יהיו מגוהצים וזכים לשרת בהם את המלך, והוא מלך אשר הנשמה טפלה לו והגוף עיקרו כי מחומר קרוץ ככל עובד אדמה.

וקל וחומר בן בנו של קל וחומר עד נחלד לספור כי אין מספר לגדודי ההפרשים בינו לבין מלך מלכי המלכים אשר כל העולמות הוא בראם וכולם כאין נגדו, אשר רבו חסידות ענותנותו למעשה ידיו יסודך, ישרתוהו בכלי חרש מחרשי אדמה פיגו ולשוננו ושפתינו אתנו, ובהם בחר להללו ולשבחו תמיד יותר מכל חלקי גוויתנו, מי זה החי לא יתן אל לבו ליהרר לבתלי

טמאם לבל ידבק בהם מאומה מן החרם ולשמור לפיו מחסום מדבר דבר אשר לא תתורת ה' ולשמרה בקדושה וטהרה. כי הם כלי הקדש אשר ישרת בהם את המלך הקדוש ולא ישרתוהו בכלי צואים. ועיין שם בהמשך דבריו הנוראים.

ודבר נפלא כתב רבנו אפרים בפירושו על התורה (ריש פרשת וירא), ליתן טעם לשבח על המציצה בברית מילה: "וקיבול דמה בכלי שרת, כך מילה מקבל דמה בפיו שהוא כלי שרת שבו משבח להקדוש ברוך הוא.

כיצד מנקים את הפה?

יסוד חשיבותו של הפה ככלי שרת המיוחד לתורה כבר מצינו בירושלמי (שבת פ"א ה"ב) כי אמר רבי שמעון בן יוחאי, אילו הייתי נוכח על הר סיני בזמן שניתנה תורה לישראל, הייתי מבקש מלפני הקדוש ברוך הוא שיברא לאדם שני פיות, אחד שיעסוק בתורה, ואחד שישתמש בו לשאר צרכיו. וחזר ואמר ומה אם פה אחד הוא, אין העולם יכול לעמוד בו מפני לשון הרע שמוציא, אילו היו שני פיות על אחת כמה וכמה.

והיה הרב הקדוש הפני מנחם' מגור זי"ע מקשה על דברי הירושלמי, הרי כשם שעתה שישנו פה אחד אין כל כך ריבוי דלטוריא, כי בשעה שהפה מדבר בתפלה או אוכל אינו יכול לדבר לשון הרע, כמו כן היה יכול השם יתברך לברוא לאדם שתי פיות, ובשעה שאחד נפתח השני יהיה סתום, וממילא לא תהיה הלטוריא גדולה יותר, ואף גם זאת שיהיה פה מיוחד לדברי קדושה.

ועל כן היה מברא את עומק דברי רשב"י כך: ומה אם אותו הפה שעסק בתורה ותפלה ודברי חסידות והגיע מתוך כך ליראת שמים ולטהרת הלב ולחיות קדושה, מכל מקום יכול הוא עצמו לבוא לידי כך שישלוט בו הסטריא אחרא להיות ברשות לבו ויבוא לידי חטא ודברים בטלים למאכלות ומאוויים האסורים או לאכילה ושתייה שאינם באופן הראוי ובשעור הנכון, דברים הגורמים לפגם וקלקול לדברי התורה שלמד. על אחת כמה וכמה אילו היה נברא פה מיוחד לגשמיות לאכילה ושתייה ושיחה בלבד, ולא היתה לו כלל שייכות לתורה ולתפלה ולדברי קדושה, עד כמה היה היה מאוס... אמנם עכשיו שנברא האדם עם פה אחד הרי זה למעלייתא, שבאותו הפה שעוסק בתורה ותפלה ועל ידי זה מקבל חיותו מהשם יתברך מצד הקדושה, בו עצמו יאכל וישתה וידבר צרכיו.

וכן הוסיף ופירש את דברי התנא דבי אליהו (פ"ב): אם לא זכה אדם לבקש רחמים על דברי תורה שיכנסו לתוך מעיו, מכל מקום יבקש רחמים על אכילה ושתייה יתרה שלא ייכנסו לתוך מעיו. והביא בשם אביו הרב הקדוש האמרי אמת' מגור זי"ע לפרש שאכילה ושתייה בקדושה נעשים הם עצמם תורה.

אך הוסיף כי לפי הביאור הנזכר יובן זאת ביותר, כי הנה האכילה והשתייה היתרה והדברים בטלים מגשמים את הגוף והנם מתנגדים ומפריעים לדברי תורה ותפלה, אולם מאידך כאשר הפה עוסק בתורה ותפלה הרי זה משפיע גם על המאכל ומשתה שעוברים דרך אותו הפה שיהיו כראוי.

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברדלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה דיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

הדלקת נרות שבת במלון לאחר שהמניין קיבל שבת מוקדם

שכאשר מבקש אדם להתפלל ולקבל שבת מבעוד יום, עליו להדליק תחילה את נרות השבת, שכן לאחר שקיבל שבת בתפילה שוב אינו רשאי להדליק ולעשות מלאכה. את קריאת שמע, לעומת זאת, עליו לחזור ולקרוא לאחר צאת הכוכבים, בזמן חיובו.

וכן פסק הטור (או"ח סי' רסז): 'ומקדימין להתפלל ערבית יותר מבשאר ימות החול', והוא על פי מה שאמרו חז"ל (פסחים קה): 'עיולי יומא כל כמה דמקדימין ליה עדיף', ודברי רבי יוסי (שבת קיח): 'יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא'. והביא את דברי התוספות (ברכות כז, ד"ה דרב), שהקשו שהרי נאמר בגמרא (שם כג): שאין להקדים את הדלקת הנרות קודם זמנה, וכתבו ליישב שהיינו כאשר מקדים את הדלקת הנרות לקבלת השבת, אך מפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק את הנר לקבל מיד בסמוך את השבת בתפילת ערבית, וכן כתב רבינו יונה (שם). וכתב הטור שבלבד שימתין לקרוא קריאת שמע בזמנה לאחר צאת הכוכבים, ומשהתפלל נאסר במלאכה, שהרי קיבל עליו שבת באותה שעה.

בבית יוסף (או"ח סי' רסג) הביא מדברי הרא"ש (שבת פ"ב סימן כד), שקבלת שבת תלויה בתפילת ערבית, וכן היה המנהג: כשהחזן אומר 'ברכו', הכל פורשים ממלאכה. עוד כתב ללמוד מדברי הטור, שאף אם הציבור טרם התפלל, יחיד שהקדים להתפלל של שבת מבעוד יום נאסר במלאכה. ואפילו יאמר שלא התכוון לקבל שבת, אין דבריו מועילים, 'כיון שהזכיר קדושת היום בתפילה אי אפשר לעשותו חול' (וכפ' בשו"ע שם סי' יא). נמצא שתפילת ערבית המוקדמת אינה רק תפילה הנאמרת קודם הלילה, אלא של ידי התפילה חל על המתפלל קדושת שבת ואיסור עשיית מלאכה.

המשך בעמ' ג'

הגענו לחופשה במלון נופש מהדרין בעיירה קטנה באוסטריה. מאחר שבימות הקיץ שעת השקיעה מאוחרת מאוד, נקבע במלון מניין מוקדם למנחה, קבלת שבת וערבית, כשעה לפני השקיעה. זהו המניין היחיד של אורחי המלון, והוא מתקיים באולם שהוסב לצורך התפילה, ולא בבית כנסת קבוע.

לאחר שהציבור כבר אמר 'בואי בשלום', 'מזמור שיר ליום השבת' ו'ברכו', התעורר ספק אצל כמה מן האורחים: אם רוב הציבור קיבל עליו שבת, שמא גם הנשים שנותרו בחדריהן נגררו אחר קבלת הציבור, ושוב אסור להן להדליק את נרות השבת. מאידך גיסא, אפשר שמכיוון שאין כאן קהילה קבועה ולא בית כנסת קבוע, אלא מניין ארעי של נופשים, קבלת השבת של המתפללים אינה מחייבת את שאר אורחי המלון.

האם נשות האורחים רשאיות להדליק נרות לאחר שהמניין כבר קיבל שבת, כל עוד לא שקעה החמה?
תשובה:

א. קבלת שבת מבעוד יום זמנה

במסכת ברכות (כז, ב) מובא על רב ש'איקלע לבי גניבא, וצלי של שבת בערב שבת. ופירש רש"י (ד"ה של שבת) שקיבל עליו שבת מבעוד יום. הרי שאדם רשאי לקבל עליו שבת בעוד היום גדול ולהתפלל תפילת ערבית של שבת.

רבנו יונה (רי"ף שם יח) ביאר שהדברים אמורים דווקא מפלג המנחה ואילך, שמאותה שעה יכול אדם לקבל שבת בתפילתו. אך קודם פלג המנחה אין קבלת השבת חלה. עוד כתב,

כשסיפר לאחר מכן בבית הכנסת לחבריו על מה שאירע, העיר לו אחד מהם: 'וכי אפשר לתקן כך טלית' קטן כשהציציות כבר קשורות בה? הרי לאחר שנקרעה הכתף נפסלה הטלית, וכשתפרו אותה חזרה נמצאו הציציות מתכשרות מאליהן, ויש בזה משום 'תעשה ולא מן העשוי'! יצחקי מיהר להסיר את הטלית' קטן ופנה לשאול: האם אכן היה צורך להתיר תחילה את הציציות ורק לאחר תפירת הבגד לקושרן מחדש, או שמא מאחר שרק כתף אחת נקרעה והטלית נשארה מחוברת בשלמותה על ידי הכתף השנייה, לא נתבטל ממנה כלל שם בגד החייב בציצית, וממילא אין בתפירת הקרע כל חשש של 'תעשה ולא מן העשוי'?

ת. הטלית' קטן כשרה. מותר לתפור את הכתף הקרועה כשהציציות נשארות במקומן, ואין צורך להתיירן ולהטילן מחדש.⁴

המשך בעמ' ב'

והרוצה לחוש לדבריהם יקרא לחברו 'אברהם'.² ומי שנקרא שמו מלכתחילה 'אברהם' כשם בפני עצמו, אין בדבר חשש.³

כתף טלית-קטן שנקרעה

יצחקי חזר לצימר לאחר שיצא עם כמה מחבריו לטבול במעיינות שבסביבה, והראה לאמו את הטלית' קטן שלו כשאחת מכתפיה קרועה לגמרי. התברר שבאחד המקומות נתפסה הטלית' קטן בענף של עץ, וכאשר משך אותה נקרעה הכתף במקום התפר. אמו ראתה שהקרע פשוט לתיקון, הוציאה חוט ומחט ותפרה את הכתף בחזרה. 'כשנחזור לאלעד', אמרה לו, 'אתפור לך את זה בצורה מקצועית בחוט לבן ובמכונת תפירה'. יצחקי לבש את הטלית' קטן והמשיך בדרכו. אולם

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

כינוי אברהם בשם אברהם

במקום העבודה יש לנו חבר ששמו אברהם, וכולם מכנים אותו 'אברהם'. לאחרונה העיר אחד העובדים שחז"ל (ברכות יג) אמרו: 'כל הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה'. האם עלינו להפסיק לכנותו כך, או שהאיסור נאמר רק על אברהם אבינו?

ת. בעיקר הדבר שאמרו חז"ל על מי שקורא אברהם על אברהם אבינו, נחלקו הפוסקים בגדר האיסור.¹ כינוי הנאמר בדרך חיבה על חבר, כשאין הכוונה לאברהם אבינו, מותר. אמנם יש חששו לאסור גם על אדם הנקרא על שמו של אברהם אבינו,

אברהם אבינו לבין שם שניתן מסיבה אחרת. 4 יסוד איסור 'תעשה ולא מן העשוי' הוא כאשר בשעה שהציציות מונחות בבגד עדיין אין לפינו בגד החייב בציצית, ולאחר מכן נעשה הבגד חייב ממאלו בלי שנעשה מעשה חדש בציציות. וכגון המבואר בגמרא (מנחות מ): ובשולחן ערוך (או"ח סי' ס"ה), במי שהיו לבגדו שלוש כנפות והטיל בהן חלוב ציציות, ולאחר מכן עשה לו כנף רביעית, שהציציות הראשונות פסולות משום 'תעשה ולא מן העשוי'. לכן בנידון שלפנינו השאלה היא האם בשעת הקריעה פקע מן הבגד חלוב ציציות, שאז כאשר מתקנים אותו חוזרות הציציות להשרץ מאליהן, או שהטלית נשארה כל העת בגד החייב בציצית, והתפירה אינה אלא תיקון קרע בבגד שכבר היה ונשאר חייב. יסוד זה מפורש גם בדברי המשנה ברורה (סי' טו סק"ו), שכתב שאם מחמת הקריעה נעשה הבגד בעל שלוש כנפות ונפטר מציצית, צריך

נקרא על שם אברהם אבינו, ולכן כותבים את שמו בה"א. ובשו"ת מנחת יצחק (שם ד"ה והנראה לענ"ד) האריך מדברי הפוסקים כי בוודאי אין איסור במנהג שמקצרים את השם אברהם לאברהם או מכנים 'אברמיל', וכתב 'מה שמקצרים השם, או קורין לגעגועים, בזה מכוונים רק לבניהם בעצמם, וכתב להיתר אף כשעיקר השם ניתן על שם אברהם אבינו. 3 כמו שמצינו בגמרא את השם 'אברהם חזוא' גיטין (ג). בבית שמואל (שמות אנשים אות א, ערך אברהם) הביא בשם המהרש"ל שנותנים את השם אברהם מסיבה מיוחדת, כגון כשרוצים לקרוא לילד על שם סבו שנפטר ושמו אברהם, בעוד הסב השיי ששמו אברהם עודנו חי. ומהר"ץ חיות (גיטין ג) כתב שאפשר שגם החכם הנזכר בגמרא נקרא אברהם מסיבה מיוחדת, והשיג על הצעת סדר הדורות להגיה 'אבימי חזוא'. וראה מנחת יצחק (שם, ד"ה והנראה לענ"ד), שחילק בין קריאה על שם

שהאריך לבאר זה], והלכה כחכמים שהדבר מותר. וכן נקט להלכה בשו"ת מהר"ל דיסקין (ק"א סי' ה אות יט) מטעם אחר דרך בפניו היה אסור ולא אחר מיתו. ודבריו צ"ב מדברי הגמרא שהקשו מהפסוק (נחמ"ט ט, ז) 'אתה הוא ה' האלקים אשר בחרת באברהם' ופסוק זה נאמר אחר פטירתו של אברהם. ובמהר"ץ חיות ובנימוקי דגרי"ב (שם) כתבו ג"כ שאין איסור בדבר מטעם אחר, דאין למדין מוקדם מתן תורה לאיסור מה שלא נשנה שוב לאחר מתן תורה. ובמשנ"ב (סי' קנו סק"ד) שהעתיק חיות הלכות מדברי המג"א, לא העתיק דין זה, והעיר כן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' ל). 2 בכף החיים (שם אות יד) הביא בשם דברי מנחם שהאיסור נאמר באברהם אבינו בלבד. אולם השד"ח חמד מדברי המג"א, הביא בשם אורות אלים לחוש גם בשאר בני אדם, וצידד כדבריו. ודקדק כן מדברי הפוסקים בדיני שמות גיטין, שסתם אדם ששמו אברהם

1 בגמרא (ברכות יג): תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה, שנאמר 'והיה שמך אברהם'. רבי אליעזר אומר עובר בלאו, שנאמר 'ולא יקרא עוד [את] שמך אברהם'. ובמהרש"א (ח"א שם) נשאר בצ"ע למה השמיטו הפוסקים דין זה שיש בו לאו ועשה, ואפילו לא היה רק אסמכתא בעלמא היה להם להזכירו. אכן הסכים "אור"ח סי' קנו סק"ב) במניין ההלכות שנשמטו מהשו"ע, מנה איסור זה כלאו ועשה. והפרי מגדים בספרו ראש יוסף (שם) הסתפק האם הוא לאו ועשה או רק אסמכתא בעלמא, אך הסכים לדינא שיש בזה איסור, ובספרו פרי מגדים (א"א שם) הכריע בשם הפר"ח (סימן סז) שיש בזה רק איסור דרבנן, וכ"כ הבאר שבע, וכתב שעל כן הדבר נשמט מספרי הפוסקים, וזה תמוה כמו שתמה המהרש"א שגם אם הוא איסור בעלמא היה להם להזכירו. מאידך, הצ"ח (ברכות שם) חלק על המג"א, וביאר שיש מחלוקת רבי אליעזר וחכמים בעניין זה [עיי"ש]

שומע ברחוב את הציבור עונים קדושה

הבוקר בדרכי לעבודה דיברתי עם חבר בפלאפון על עניין מאוד חשוב. תוך כדי ההליכה עברתי ליד בית הכנסת ושמעתי את הקהל אומרים קדושה. האם אני מחויב לעצור את השיחה ולענות עמהם או שכיין שכבר אמרתי היום קדושה אני מחויב לעצור ולענות?

ת. יפסיק את השיחה ויאמר קדושה עם הקהל⁵.

פינוי מלכות עם עכבר חי בשבת

לפני שבת הנחנו מלכות עכברים, העשויה מגש פלסטיק שעליו דבק חזק ומעט אוכל לפיתיון. בשבת נלכד בה עכבר, והוא דבוק היטב ואינו יכול להיחלץ, אך עדיין חי

הצעת שידוך בשבת וקבלת דמי השדכנות

אני עוסק בשדכנות, ולעיתים עולים בדעתי בשבת רעיונות לשידוכים. האם מותר לי להציעם לצדדים כבר בשבת? ואם הצעתי שידוך בשבת, ואחרי שבת המשיכו המשפחות בעצמן והשידוך נגמר בלא סייע נוסף מציד, האם מותר לי לקבל דמי שדכנות בעד התועלת שהגיעה רק לאחר השבת, או שהדבר נחשב 'שכר שבת'?

ת. מותר להציע שידוך בשבת ולדבר עם הצדדים בעניינם, משום שזהו צורך מצוה. אולם אין לקצוב בשבת את דמי השדכנות¹⁰. אם כל הפעולה הייתה הצעת השידוך בשבת, והמשפחות המשיכו בעצמן בחול הרי זה נחשב לשכר שבת¹¹, אמנם כתבו הפוסקים להקל משום שזהו דבר מצווה, אך אין רואים בשכר זה סימן ברכה¹². לכתחילה נכון שימשיך לטפל בשידוך גם בימות החול ולקבל שכר אחד בעד הטיפול כולו, באופן זה מותר לקבל

המשך בעמ' ד'

יש להקפיד שהדרך והמקום יהיו מותרים בטלטול, כמבואר בשו"ע (סי' שמו"א).
10 בשו"ע (או"ח סי' שו"א) כתב שמותר לשדך בשבת, ובמשנה ברורה (שם סק"ה) ביאר ש'הפצין' אסורין, חפצי שמים מותרין. היתר הוא אפילו במי שמתעסק כן לצורך פרנסתו, אולם לא יפסוק את סכום ההספק שרוצה עבור שכר טרחתו, כמ"ש בשו"ע (שם) שאסור לשכור שדכן ולהזכיר לו סכום מעות, ולכן היתר הדיבור בענייני השידוך אינו מתייר לקצוב את שכר השדכן בשבת (שמירת שבת כהלכתה פכ"ט סי' נ"ו). הותר השולחן (סי' ק"ה הערה ד') כתב להתיר לדבר בשבת גם על הדנויה שכל אחד נותן, הגם שלשכור מלמד וכדומה אסור להזכיר סכום מעות, וזהו משום שהמעות הם שכר העבודה והוא נמכר, אבל בנדוניה המעות הם 'מתנה' ולא דמי כלל למקח וממכר. ובכ"ז החיים (סי' שו"א) כתב להזהיר בזה היכא דאפשר. וראה עוד בשמירת שבת כהלכתה (שם) שכתב שלא ידבר בענייני ממונות הנוגעים לעצם השידוך או על התחייבויות שנטולים עליהם הצדדים, אבל מותר לדבר על דברים הנלווים לשידוך כגון על מקום מגורים או מקום לימודים.
11 בשו"ע (סי' שו"א) ובמשנה ברורה (שם סק"ט, ו') מבואר שאיסור שכר שבת חל גם כשהשכר משולם לאחר השבת.
12 בשו"ע (סי' שו"א) הביא מחלוקת בנטיילת שכר חזנות לשבת, ובמשנה ברורה (שם סק"ג, כ"ד) ביאר שהמקילים סוברים שלא גזרו שכר שבת במקום מצוה, והביא שנהגו להקל, אך אין רואים בשכר כי סימן ברכה. והגר"ש אלישיב (תל תלפיות קובץ סי' ע"ח) פסק שמותר לשדכן לקבל דמי שדכנות שהציע בשבת משום שהוא דבר מצוה, אבל עדיף שיתנו לו בתורת מתנה. בחשו"ק חמד (שבת קכ.) דן אם בדמי תיווך ושדכנות שהחוב הוא מדין 'נהנה' כמו שכתב הגר"א (ח"מ סי' פז סי' קיז), האם יכול לטול שכר משום שהנהנה נהנה רק בגמר הדבר בחול, וא"כ יתכן לומר דמאחר ושמעון נהנה רק בימות החול כשהמקח נגמר, ואילו לא היה המכירה יוצאת לפועל היה פטור מלשלם, נמצא דמעה השבת בלבד אינו מחייב משלום, ולכן אולי אין בזה איסור שכר שבת. [ויש להעיר, כי גם על הצד שהחוב מצד 'נהנה', הלא הנהנה היא על 'מסירת המידע', שעל זה משלמים דמי שדכנות, הרי שגם המידע, ששלם עליו, הוא כשכר שדכנות, וכתבנו שהמחויב היה טעם מספיק עבור השדכן להציע את השידוך, ורק מצטרפת לכך כוונת רווח. אמנם דעת הט"ז

עכבר מת, וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ה סי' ס"ח) לגבי פינוי עכבר מת. אולם אין הבדל בין שרץ חי למת, וההיתר תלוי במאוסות במקום שבו הוא נמצא, שהרי כעת כבר אין חשש של צידה. וכן כתב במקור חיים (להחיות יאר סי' ש"ד) כתב שמותר לטלטל עכבר חי עם המלכות שבה הוא נמצא ולהוציאו וליתנו לפני החתול. וכן פסק הגר"ש אלישיב (שלמי יהודה פ"י סי' הערה ג) שהוא הדין אם העכבר חי שמותר להוציאו מפני שהוא מאוס לדרים שם.
7 בשו"ע (סי' ש"ד) הותר הפינוי דווקא במקום שיושבים בו, ולא מחצר שאינו דר בה. ובמשנה ברורה (שם ס"ק קלא, קלג) ביאר שגם מקום דרסת הרגל בכלל ההיתר, ואילו חצר אחורית או אשפה שבחצר אין בכלל זה. אמנם בכל מקום שהדבר מפריע לבני הבית, מותר לפנותו כגוף של רע.
8 ברמ"א (סי' ש"ט סי' ס"ה) הותר לנעול במגעול פתח שכר סגור בפני הצבי, ובמשנה ברורה (שם ס"ק כג) ביאר שהנעילה אינה צידה חדשה אלא שמירה על מה שכבר ניצוד. לפי זה, כשעכבר דבוק לגמרי ואינו יכול להשתחרר, עצם הרמת המגש והעברתו כמות שהוא אינה צידה נוספת. אולם אין די בכך להתיר את הטלטול, שהרי בשו"ע (סי' ש"ט סי' ס"ה) נאסר לטול בעלי חיים, ואף הסל שח פטורים עומדים עליו אסור בטלטול בעודם עליו. ובמשנה ברורה (שם ס"ק קמז) נתבאר שאיסור המוקצה קיים גם כשאין עוד חשש צידה. וכן כתב המשנה ברורה (סי' ש"ט סי' כ"ה) לגבי ציור שכבר נצודה תחת סכסות. נמצא שאין להתיר מפני שאוחז בפלסטיק ולא בעכבר, אלא ההיתר בנידונו הוא סילוק הגרף.
9 ברמב"ם (הלכות שבת פ"א ה"א) נתבאר שנטילת נשמה באכל חי היא מלאכה, גם בהכאה או בחניקה ולא רק בשחיטה. ואף כשאין צורך בגופו של בעל החיים אין בכך היתר, כמבואר בשו"ע (סי' ש"ט סי' ט"ז) שאפילו בפרעוש שעל בשרו ועוקצו, שהותר לסלקו מחמת הצער, אסור להורגו. ובמשנה ברורה (שם ס"ק לח) ביאר משום איסור נטילת הנשמה. הרי שהיתר סילוק דבר המצער את האדם אינו מתייר ממילא את השתתותו, לפיכך, גם בעכבר שנלכד ואין בידו להיחלץ, אין להתיר מחמת גרף של רע פעולה הממיתה אותו או מחשישה את מיתתו. יש להניח את הגוש בעדינות, בלי למעוך את העכבר או לחסום את נשימתו, וההיתר להעבירו לפח הוא רק אם צורת ההעברה וההנחה אינן גורמות לכך. כשאין אפשר להניחו בפח בדרך זו, יעביירו למקום אחר שאינו מפריע. כמו כן, הפינוי הנידון כאן הוא היתר טלטול מוקצה ולא היתר הוצאה מרשות לרשות,

וה"ל: מי שאמר קדושה בבית הכנסת אחר, ובא לבית הכנסת אחרת ומצא ציבור עונים קדושה, יענה עמהם, שאין הקדושה כמו התפילה שנאמר עליה כיון שאמרה פעם אחת יצא ידי חובתו, שהרי אנו אומרים נקדש כמו שמקדישין אותו למעלה, ולמעלה מקדישין אותו בכל עת כמות מלאכי השרת, לפיכך כל עת שישמע שמקדישים אותו למטה כת אחת שהם עשרה יחבר עצמו עמהם, וכן כתב בעטרת צבי (סק"ה). וראה באגרות משה (ח"ג סי' פט) שביאר שכיין שהציבור מקדישים את השם איך וקדיש את עצמו מהציבור, ועוד שכיין שעיקר מצות קדושה הוא לענות קדוש כשיש ציבור שמקדישים את השם, נמצא שאפילו אם כבר ענה פעם אחת איך וקדיש עימם. אמנם כל זה רק במי שבא לתוך בית הכנסת ושומע את הציבור עונים קדושה, אך כאשר נמצא מחוץ לבית הכנסת כתב השו"ע (או"ח סי' נ"ה סי' כ"ה) ה'יו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש וקדיש אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות, ומשמע מלשונם שכתב 'יכול לענות עמהם' שאין זה חובה מעיקר הדין, כיון שעיקר החיוב לענות עם הציבור אינו חייב כאשר נמצא בתוך בית הכנסת ממש ולא כשעומד בחוץ. וכן נקט הגר"ש אויערבאך (הליכות שלמה פ"ט הערה ח) שהעובר ברחוב ושומע אומרים קדושה בבית הכנסת אינו חייב לענות, והוסף שאף על פי כן טוב שיענה אם לא שהוא עוסק בתורה. וכן הביא בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' פט) מהגר"ש אלישיב שאין חיוב לענות קדושה כאשר הולך ברחוב ושומע את הציבור אומרים קדושה, אך ציין שם לשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' מד) שנהיה שסבור שיש חיוב לענות. וכן הביא בשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' א) משובת נשמת כל חי (ח"א סי' ד), וכן הביא בספר אשי ישראל (פכ"ד הערה סב) שהגר"ח קנייבסקי כתב לו בשם החזו"א שחייב לענות לקדושה כאשר שומע מניין אחר שאומרים קדושה אפילו כאשר הולך ברחוב. וכן כתב בשו"ת קנה בושם (ח"א סי' ד), והוסף שמה שכתב הרשב"א שמותר לו לענות וכן מה שכתב השו"ע שיכול לענות, היינו שכיין שמותר לו לענות מימלא יש עליו חיוב לענות יחד עם הציבור. ולפי זה אף אם הוא באמצע שיחת טלפון חשובה יש לו להפסיק ולענות קדושה עם הציבור.
6 בגמרא (שבת קכא:) מסופר שנמצא עכבר אצל רב אשי, והורה לטולו בנבל והוציאו. מכאן למדה הגמרא שהיתר גרף של רע אינו רק בטלטול אגב כלי, אלא אף בסילוק הדבר המאוס עצמו. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' ש"ד) שמותר לפנות דבר מטונף ממקום שיושבים בו, אפילו בלא כלי. אמנם המשנה ברורה (שם ס"ק קל) הביא את המעשה לעניין

להתיר את כל הציציות ולהטילן מחדש לאחר שיחזור להיות בעל ארבע כנפות, משום 'תעשה ולא מן העשוי'. אבל כל זמן שהגד לא יצא מחיובו, אין התפירה פוסלת את הציציות. בביאור הלכה (סימן טז ד"ה ואז) דן בצורת טלית קטן שהחלק הקדמי והחלק האחורי שלה מחוברים בצד אחד, ואילו בצד השני אינם תפורים זה לזה בקביעות אלא מתחברים בשעת הליכה באמצעות קרסים, וכתב שהחיוב שבצד האחורי מועיל לצדף את שני החלקים לעניין שייחשב הבגד בעל ארבע כנפות, ואף דן אם הוא מועיל לצדפם גם לעניין שיעור הבגד. ומכאן כתב החזו"ן א"ש (או"ח סימן ג ס"ק י"ה ונמ"ב): 'אם נקרע כל הכתף תפור ואין בו משום תעשה ולא מן העשוי'. והובא דבריו בשו"ת הלכות נקרה לגמרי, אין הדבר הופך את הטלית קטן לבגד שנפטר מן הציציות באופן שתפירתו תגרום לפסול 'תעשה ולא מן העשוי'. החלק הקדמי והחלק האחורי עדיין מחוברים זה לזה בכתף השנייה, והטלית נשאר יחידה אחת שעליה ארבע הכנפות המקוריות. כל האמור הוא כאשר כתף אחת בלבד נקרעה, ואילו הכתף השנייה נשארה מחוברת, אולם אם נקרעו שתי הכתפים לגמרי, באופן שהחלק הקדמי והחלק האחורי נפרדו זה מזה לשני חלקים נפרדים, אם יש בשני החלקים שיעור עיטוף מבואר בשו"ע (או"ח סי' טו סי' ס"ה) שיכול לתפורם מחדש, ואין בזה משום 'תעשה ולא מן העשוי', אמנם המשנה ברורה (סק"ט) כתב שלכתחילה ראוי לחוש לדעת הט"ז (סק"ג) והדרי' החיים (סי' קכ"ב) הסוברים שאף באופן זה צריך להסיר את חוטי הציציות מאחד החלקים וכן יתפרנו, ואחר התפירה יטיל בו הציציות מחדש. אך כאשר אין בכל חלק שיעור עיטוף מבואר במשנה ברורה (שם סק"ח) שצריך להתיר את כל חוטי הציציות קודם התפירה, כיון שכבר נתבטל מהבגד חובת ציצית, ואם בחלק אחד יש שיעור עיטוף ובחלק השני לא, יסיר את הציציות רק מהחלק שאין בו שיעור עיטוף.
5 הרמ"א (או"ח סי' קכ"ב סי' כ"ב) כתב: 'מי שאמר קדושה ובה לבית הכנסת ומצא ציבור עונים קדושה חוזר ועונה עמהם'. ומקורו משובת הרשב"א (ח"א סי' רמט) שכתב שמי שכבר ענה קדושה מותר לו לחזור ולענות עם הציבור פעם נוספת, והובאו דבריו בבית יוסף (סי' ב.) ומלשון הרשב"א לכאורה נראה שאינו מחויב לענות, ורק שכיין שדעת השואל היתה שאסור לו לענות פעם נוספת, כתב הרשב"א שאין בכך איסור ומותר לו לענות עוד פעם, אך אינו מחויב בו. אמנם מלשון הרמ"א שכתב 'חוזר ועונה עמהם' משמע שמחויב לחזור ולענות, וכן כתב הלבוש

ועשה דברים וכו', מכל מקום הא רק בקבל עליו נאסר בדין תוספת ולא שייך לחייב את אשתו בקבלתו.

שוב דן מצד קבלת הקהל של הבעל אם זה גורר אחריו גם את האשה, והיוני שיש שני קהלים באותה העיר, שאם יש קהל אחד והוא קיבל שבת כאמור כל העיר נגררת אחריו, אך כאשר יש שני מניינים כל קהל קבלת השבת שלו בזמן שהוא מתפלל, ובזה יצא להסתפק האם האשה תיגרר אחרי הקהל של הבעל, וכתב שהדבר תלוי כי כאשר קבלת הקהל היא מתוך מצות תוספת שבת או מתוך ההירות שלא לבוא לידי מכשול, והוא מנהג קבוע, כיון שהוא דבר מצוה ומנהג קבוע על האשה ללכת במנהגי בעלה, אך אם קבלת השבת להחמיר במצוות תוספת שבת, אין זה 'מנהג', והאשה אינה נגררת אחר בעלה וראויה להמשיך בעשיית מלאכותיה.

מתוך דבריו שלא דן שהאשה תיגרר אחר הבעל כדרך שבה שאר הקהל נגרר את המתפללים בבית הכנסת, נראה שהיה פשוט לו שרק קהל שהוא ציבור יכול לגרור אחריו את המיעוט, אבל הבעל הוא שורר בביתו אינו ציבור ואינו גורר אחריו את האשה ובני ביתו. [כן שמענו טעמו מלשונם שכתב שם: 'והנה כל זה הוא בקבלת הבעל עצמו, אבל בקבלת כל הקהל נאסרו כולם אף אם יש מיעוט שלא קבלו, שהמיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחם']. ואמנם בשו"ת 'באר משה' (ח"ב סימן טו) ובשו"ת 'חמדת משה' (סימן ג) דנו לחלק בין כוחו של ציבור שהמיעוט בטל ונמשך אחריו, לבין קבלת יחיד שאין בכוחו לחייב אחרים. גם בשו"ת מהר"י שטייף (סימן מב) דייק מלשון השולחן ערוך, שהגרירה נאמרה אחר הציבור דווקא ולא אחר הבעל.

ז. קבלת שבת מוקדמת לצורך נוחות

ה'אגרות משה' הוסיף חידוש חשוב הנוגע לענייננו. לדבריו, ייתכן שההלכה שהמיעוט נגרר אחר הרוב נאמרה דווקא כשהציבור הקדים לקבל שבת לשם קדושת השבת, כדי להוסיף מן החול על הקדוש או כדי שלא יבואו להתאחר במלאכה. אולם כשהקדמה נעשית רק מפני שהשקיעה מאוחרת ורוצים לסעוד בזמן המוקבל, הוא הסתפק שמא אין בכך כוח לגרור את מי שלא השתתף, אפילו במקום שיש בו בית כנסת אחד בלבד.

וכן הכריע הגר"מ שטרנבוך ב'תשובות והנהגות' (ח"ג סימן פה), כי כאשר אין בהקדמת הציבור סיג או עניין של מצווה, אלא רק צורך לאכול מוקדם עם הילדים, האחרים אינם נגררים אחר המקדמים. וכמו כן אין האשה נגררת אחר הבעל כאשר ההקדמה נעשית רק כדי שהמשפחה תאכל בשעה נוחה וכדי שהילדים יהיו ערים. ועוד כתב שהבעל עצמו אינו מעוניין שהאשה תקדים כל כך את קבלת השבת כמו שהוא מקדים, ונראה כוונתו שההשואה שכשם שמיעוט הציבור נגרר אחר רובו, כן האשה שהיא טפלה לבעל נגררת אחריו, שייך דווקא בדבר שהבעל עצמו דעתו נוחה ליה שהבית יקבל פני שבת בשעה מוקדמת, אז כל בני הבית טפילים לו, אך כאשר איהו גופא אינו מעוניין בזה, רק לעצמו הוא מקבל שבת כדי לחזור לביתו מבעוד יום בשעה שאינה מאוחרת, מה שייך לומר ששאר בני הבית טפילים לו לקבל שבת מוקדמת.

וכ"כ בבאר משה (שם סי' טו) שכל מה שכתב הפרי מגדים (שם) שבני הבית נגררים אחר עיקר הבית הוא דווקא באופן שבעל הבית מקבל על עצמו שבת להרחות במצוות 'תוספת שבת', אך כאשר בעל הבית עצמו אינו מקפיד כל השנה על הקדמת השבת, ורק כדי שלא לאחר הסעודה מקדים להתפלל מערים ומקבל בכך שבת, ואדרבה איהו גופא אינו מעוניין שבני ביתו יקבלו עמו שבת, בזה אין פני הבית טפילים לו. וכתב שכן הורה גם לבתי כנסת שאפילו רוב הקהל מקדים להתפלל, אין המיעוט בטל לגביהם כאשר כל טעם הקדמתם רק מצד נוחות ולא מצד קבלת תוספת שבת.

אמנם כתב בתשובות והנהגות (שם) שעליה להדליק קודם שהבעל חוזר לביתו, כדי שכאשר יגיע לביתו שכבר חלה עליו שבת, הבית יהיה בהנהגה של שבת. וכ"כ בשו"ת שלחן הלוי (שבת פרק ו' אות ה').

ויש לשים לב שאין דבריהם שווים, כי האגרות משה לא דן את האשה כנגררת אחר הבעל כל דין מיעוט ציבור הנגרר אחר הרוב, אלא רק מצד שאם זה מנהג של מצווה אצל הנגרים היא חייבת בו, אך כאשר הבעל נוהג בזה רק מטעמי נוחות אינו יכול לחייב בזה גם את האשה, אך בדיני מה שהרוב גורר אחריו את המיעוט והסתפק האם זה נאמר באופן שהרוב נוהג רק מחמת נוחות ולא לצורך מצוה. אך התשובות והנהגות והבאר משה הסכימו עם הפרי מגדים שהאשה נגררת אחר הבעל כדיו מיעוט אחר הרוב, אלא שכתבו שאין אומרים כן באופן שכאשר מקבל רק מטעמי נוחות, ושאלו האשה נגררת אחר הבעל כאשר הוא עצמו לא מעוניין בכך.

וזה שייך דווקא במקומות שטעם קבלת שבת המוקדמת בגלל ששבת נכנסת מאוד מאוחר, ולכן מקדימים את התפילה המשך בעמ' ה'

במנהגי זמננו מקבלים במקומות רבים כבר באמירת 'מזמור שיר ליום השבת', ובמקומות אחרים בסיום 'לכה דודי' באמירת 'בואי בשלום'. המשנה ברורה כתב שהדבר תלוי במנהג המקום. במקום שנהגו לקבל ב'מזמור שיר' או ב'בואי כלה', כבר אז נאסרים במלאכה.

בנידון השאלה, הציבור כבר אמר גם 'ברכו' והתפלל ערבית. לכן אין כל ספק שהמתפללים עצמם קיבלו שבת. השאלה היא אם קבלתם מחייבת גם את מי שלא נכח בתפילה. ופשוט שאסור לקבוע את הדלקת הנרות רק לפני 'ברכו', אלא יש לקבוע קודם מועד קבלת השבת הנהוגה באותו ציבור, לפני 'בואי בשלום' או 'מזמור שיר ליום השבת'.

ד. ערבית מוקדמת אינה הופכת את היום ללילה לכל דין

יש לציין כי תפילת ערבית המוקדמת אינה הופכת את הזמן ללילה ממש לכל הדינים. בהלכות מילה נפסק (י"ד סי' רסב סעיף ז): 'אין דבר זה תלוי בתפילה, אם התפללו מבעוד יום, לא להקל ולא להחמיר', אלא יום הלידה וזמן המילה נקבעים לפי היום והלילה במציאות.

לעומת זאת, בהלכות אבילות נפסק (י"ד סי' שעה סעיף יא), מי שהתפלל ערבית, ועדיין הוא יום, ושמע שמות לו מת, יש מי שאומר שמונה מיום המחרת, ואותו יום אינו עולה. אלא שכתב בערוך השולחן (שם סעיף יט) שאם הוא עצמו לא התפלל, אף שהציבור כבר התפלל, ואותו יום עולה לו. נמצא שאין כלל אחד שלפני 'נעשה לילה' כתב דבר, יש דינים התלויים במציאות היום והלילה, ויש דינים שבהם קבלתו הפרטית או קבלת הציבור קובעת. בנידון שלנו אין צורך לומר שהיום נהפך ללילה, די בכך שקדושת שבת ואיסור מלאכה חלו מכוח קבלת הציבור בגדר 'תוספת שבת'.

ה. מתי מיעוט נגרר אחר הרוב
המגן אברהם (סי' רסג סעיף כ') מסייג את דין השולחן ערוך בשני סיגים חשובים: ראשית, אם רוב הקהל כלל לא היה בבית הכנסת, אין המיעוט שנכח שם גורר את הרוב. שנית, בעיר שיש בה כמה בתי כנסת, אין בית כנסת אחד נגרר אחר קבלת השבת של חברו. כל ציבור נחשב חטיבה בפני עצמה. וכן פסקו השולחן ערוך הרב (סי' רסג סעיפים ז'-ט'), והמשנה ברורה (סק"א).

ומכאן שאם במלון שוהים מאה איש, ורק עשרה או חמישה עשר מהם התפללו במניין המוקדם, אין עצם היותו 'המניין היחיד' הופכת אותו לרוב הציבור. המתפללים עצמם קיבלו שבת, אך אין בכוח מיעוט זה לגרור את כל אורחי המלון. לעומת זאת, אם רוב הציבור המתפללים ושומרי השבת שבמלון השתתף במניין המוקדם, או אם שני ציבורים מגובשים בנפרד במלון, וזהו הציבור המרכזי שאליו משתייכים אורחי המלון הללו, יש מקום לדין 'רוב הקהל'.
אם יש בעיירה או במלון מניין נוסף המתפלל מאוחר יותר, ומקצת האורחים קבעו את עצמם כחלק מאותו ציבור, אין הם נגררים אחרי המניין המוקדם אפילו שרוב הציבור מתפלל במנין המוקדם.

ו. האם האשה נגררת אחר קבלת בעלה

גם במקום שאין קבלת ציבור, נותר לדון אם קבלת הבעל כשלעצמה מחייבת את אשתו, ומצאנו שנחלקו הפוסקים בדבר זה.

שיטת המחמירים: הפרי מגדים (סי' רסג משב"ז סק"א) כתב שיש ללמוד מדין המיעוט הנגרר אחר הרוב, שגם בני הבית נמשכים אחר תפילת 'גדול הבית'. והחוות יאיר בספרו 'מקור חיים' (סעיף ז') החמיר שאשתו ובניו הסמוכים על שולחנה טפילים לבעל הבית ונאסרים עם קבלתו.
ובשו"ת 'שבת הלוי' (ח"ג סימן לה) דן לגבי מנין לקבלת שבת שהתקיים קבוע בשכונתו 'זכרון מאיר', והכריע שהאשה נגררת אחר קבלת השבת של בעלה, בין כשאמר 'ברכו' ובין כשאמר 'מזמור שיר ליום השבת'. לדבריו, גם אם הבעל התפלל במניין קטן ורוב העיר עדיין לא קיבל שבת, בני ביתו נגררים אחריו, ועל האשה להדליק לפני תפילתו.

וכתב זה לשונו: ופשוט בעיני כיון שהוא קבלת שבת עפ"י הדין, שבני ביתם נגררים אחריהם, והוא דאשתו ובני ביתם נגררים אחריהם הוא בדרגה דהמיעוט נגררים אחרי הרוב, ועדיין מזה דאשתו נכופה ונמשכת אחריו מראיות שאין צורך לעלותם על הכתב 'וכל איש שורר בביתו'. עכ"ל. וכן היא דעת הגר"ש קמנצקי (קובץ הלכות רבי שמואל קמנצקי שבת עמ' קעא) שהאשה ובני ביתה נגררים אחר בעלה.

שיטת המקילים: הגר"מ פיינשטיין בשו"ת 'אגרות משה' (א"ח ח"ג סימן לה) כתב שקבלת שבת היא קבלה פרטית ואין בכוח אדם לקבל עבור חבירו וגם לא בכוח הבעל לאסור את אשתו, ובדומה למה שאין אדם יכול לחייב את אשתו בנדר שקיבל על עצמו.

וזה לשונו: 'ופשוט שאינה נגררת אחריו, דכמו שאינו יכול לחייבה בנדרים שנדר אף שהוא למיגדר מילתא, ואף באמר בפירוש שאין היא תאסר ותתחייב, כמו כן אינו יכול לאסורה במלאכה בדין תוספת שבת בקבלתו עליו לא רק בסתמא אלא אף בפירוש שהוא מקבל שבת או לאסור את אשתו אינו כלום. ואף שקבלת שבת אינו מדין נדר, דהא אין על זה לאו

וכבר העיד בעל תרומת הדשן (סימן א') שמנהג קדום היה בקהילות שבארצות אירופה להתפלל ערבית ולאכול את סעודת השבת בעוד היום גדול כל כך, עד שרב העיר וטובי הקהל היו יוצאים לאחר הסעודה לטייל על שפת נהר הדנוא ושבים לבתיהם קודם הלילה. הרי שהקושי של ימי הקיץ הארוכים והמנהג לקבל שבת מוקדם אינם חדשים.

וכן נפסק בשולחן ערוך (סי' רסו סעיף ג'), שפסגל המנחה ואילך ניתן להדליק ולקבל שבת בתפילת ערבית מבעוד יום. קודם לכן אין זו הדלקת נר שבת הניכרת לכבוד השבת, ואף קבלת השבת המוקדמת אינה נעשית בזמנה.

פלג המנחה הוא שעה ורבע 'זמנית' לפני סוף היום. בימות הקיץ הארוכים כל שעה זמנית ארוכה יותר, וההפרש עשוי להיות שונה במידה ניכרת בין השבתות, ויש לבדוק בלוח מדויק את זמן פלג המנחה באותה עיירה ובאותו תאריך. ומשום כך, אין להסתפק באמירה שהמניין מתחיל 'כשעה לפני השקיעה', רק יש לבדוק את השעה המדויקת בכל שבת.

כאמור, גם נשים המבקשות להדליק מוקדם יחד עם קבלת השבת אינן ראויות להדליק נר שבת קודם פלג המנחה, שהרי לא ניתן לקבל שבת קודם פלג המנחה, וגם אין הדבר ניכר שהדליקו את נר השבת לכבוד השבת (שבת כג: ש"ע סי' רסג ס"ד). כמו כן, גם כאשר מדלקת נרות ומקבלת שבת לאחר זמן פלג המנחה, יש לדאוג שימשיכו לדלוק עד הזמן שבו נהנים מאורם בליל שבת ד'שרא בטיהרא מאי מהני' (חולין י"ו). כל הדיון הלן הוא כאשר התפילה וההדלקה נעשו לאחר פלג המנחה.

יש להזהיר את המתפללים במניין המוקדם, שעליהם להיזהר להתפלל מנחה קודם פלג המנחה, כדי שלא להיכנס ל'תורתי וסדתי' - להתפלל מנחה לאחר פלג כדעת הכמים, ומיד לאחרית ערבית כדעת רבי יהודה. המשנה ברורה (סי' רסו סק"ג) כתב שאין לסמוך על ההקלה להתפלל את שתי התפילות לאחר פלג אלא בציבור וכשהערבית מתקיימת בבין השמשות ובשעת הדחק, כמו כשהוא עדיין ודאי יום. כמו כן, המתפללים ערבית מבעוד יום חייבים לחזור ולקרוא את קריאת שמע לאחר צאת הכוכבים. ובמי שפירת העומר יש להזהיר לציבור לספור לאחר צאת הכוכבים, שלא יבואו לידי שכחה.

עוד הובא בשם הגרש"ז אויערבאך (הליכות שלמה תפילה פרק יד הערה 10) שלא הייתה דעתו נוחה כל כך מן ההנהגה בכמה מקומות בארץ ישראל להקדים בקביעות את קבלת השבת, אף שאין לאסורה, מפני שאין ראוי שבמקום אחד יהיה לחלק מן הציבור חול ולחלק אחר שבת.

ב. שלושה אופנים של קבלת שבת

כדי לברר את הדין יש להבחין בין שלושה אופנים שונים: א. קבלת שבת של האשה בהדלקת נרותיה. ב. קבלת שבת של הבעל או של אדם אחר בתפילת ערבית. ג. קבלת שבת של רוב הציבור, שבכוחה לגרור גם את המיעוט.

א. קבלת האשה בהדלקה: למנהג האשכנזים, האשה מקבלת עליה שבת בהדלקת הנרות, אלא אם התנתה קודם לכן, במקום צורך, שאינה מקבלת שבת בהדלקה. אולם קבלתה הפרטית אינה אוסרת את שאר בני הבית במלאכה. הרמ"א (סי' רסג סעיף י) פוסק ששאר בני הבית מותרים עד קבלת השבת של הציבור. תנאי זה מועיל רק ביחס לקבלת השבת שעל ידי ההדלקה שלה. אבל אין בכוחה להתנות שלא להיגרר אחר קבלת שבת. כמו שיתבאר בסמוך שלאחר קבלת שבת של הציבור המיעוט נמשך אחריו 'על כרחם'.

ב. קבלת שבת של יחיד: אדם שהקדים והתפלל ערבית של שבת מבעוד יום קיבל עליו שבת ונאסר במלאכה, גם אם הציבור עדיין לא קיבל שבת. כך נפסק בשולחן ערוך (סי' רסג סעיף יא). אולם נחלקו הפוסקים אם קבלת השבת של הבעל מחייבת את אשתו, כפי שיתבאר להלן.

ג. קבלת שבת של הציבור: לגבי ציבור נפסק בשולחן ערוך (שם סעיף יב): 'אם רוב הקהל קיבלו עליהם שבת, המיעוט נמשכים על כרחם'. כאן אין הדבר תלוי בכוונתו ורצונו של כל יחיד. אם קבלת הציבור חלה כדין, גם מי שלא נכח בבית הכנסת ולא התכוון לקבל שבת נאסר במלאכה. אף אורח שבה לעיר לאחר שאנשי המקום קיבלו שבת נגרר אחריהם, כפי שמפורש בסעיף שלאחריו. מכלל זה, לכאורה, אם רוב הציבור במלון קיבל שבת, אין די בכך שהנשים יאמרו שלא התכוונו לקבל שבת או שהתכוונו להדליק מאוחר יותר. רק השאלה היא אם אכן היה למתפללים דין של רוב הציבור.

מקורו דין זה במרדכי (סוף פרק במה מדליקין, סימנים רצו-רצח), שכתב: 'והיכא שרוב הקהל קיבלו עליהם שבת, המיעוט על כרחם נמשכים אחריהם ואסורין במלאכה'. וכן הביא בשם ריב"ם, שאם הקהל אמרו 'ברכו' בערב שבת, היחיד שלא היה בבית הכנסת אינו רשאי לעשות מלאכה, אף שאינו רוצה לקבל עדיין שבת, ואין גרירת היחיד תלויה בכך ששמע את 'ברכו' או ענה אחריו, אלא בעצם קבלת השבת של רוב הציבור.

ג. זמן קבלת שבת של ציבור

בזמן השולחן ערוך הייתה קבלת הציבור באמירת 'ברכו'.

את השכר ב'הבלעה'¹³.

השקיית וקצירת נבטים בשבת

הכינו אצלי בבית נבטים. סדר ההכנה הוא: לוקחים גרעיני אפונה ומשרים אותם לילה בכלי עם מים, לאחר מכן מניחים אותם על רשת או מסגרת וכדו' ושופכים עליהם מים כמה פעמים ביממה. המים לא נשארים בכלי אלא מיד נשפכים החוצה, אך הם מרטיבים את הגרעינים וכך הם צומחים. לביל שבת ראיתי שהנבטים לא צמחו מספיק, האם מותר לי לשפוך עליהם מים כדי שיוסיפו לצמוח עד הבוקר? וכן האם מותר בשבת להוציא את הנבטים מהמסגרת שהם מונחים בה ולאכול אותם, או שיש בזה משום מלאכת 'קוצר'?

ת. אסור לשפוך מים על הנבטים בשבת, אף שהמים ניגרים מיד, משום תולדת זורע¹⁴. בהוצאת הנבטים מן המסגרת כדי לאוכלם, יש לחוש משום קוצר, ואין להוציאם¹⁵.

אכילת סלט פרווה בשולחן חלבי בתוך ששעות

את ארוחת הצהריים הבשרית אני אוכלת

בשעה מאוחרת. בערב אני מגישה לילדי גבינות, לבן ושאר מאכלי חלב, ולצידם סלט ירקות פרווה. בשעה זו עדיין לא עברו שש שעות מאז שאכלתי בשר. האם מותר לי לשבת עמם ולאכול מן הסלט, כשהוא נקי לגמרי מחלב, או שיש לחשוש שמא אטעה ואוכל גם מן המאכלים החלביים?

ת. מותר לאכול מן הסלט הפרווה עם הילדים, אף שעדיין לא עברו שש שעות מאכילת הבשר, ואין חובה להניח היכר על השולחן כדי להיזהר ממאכלי החלב, ואין הדין דומה למי שאוכל עתה בשר בשולחן שמונחים עליו מאכלי חלב¹⁶. אם רגילה לטעום מן המאכלים תוך כדי הגשתם לילדים, יש להיזהר ולעשות סימן שתמנע טעימה מתוך הרגל¹⁷. וכל זה כשהסלט אכן פרווה ונקי מחלב, ויש להקפיד שכלי ההגשה והאכילה יהיו נקיים ולא יועברו מן המאכלים החלביים אל הסלט¹⁸.

חיוב טבילה במסנן אבנית המחובר לצינור

לאחרונה רכשתי מסנן אבנית המתחבר בקביעות לצינור המים. מדובר ביחידת סינון מתכתית המורכבת כחלק מן הצנרת,

והמים עוברים דרכה בדרכם אל הברז, ובכך היא מסייעת במניעת הצטברות אבנית. כיון שהמסנן עשוי ממתכת, הסתפקתי האם יש צורך לפרקו מן הצינור ולהטבילו קודם השימוש?

ת. מסנן אבנית הקבוע בצנרת, שעיקר שימושו הוא כשהוא מחובר אליה והמים עוברים דרכו בלבד, אינו טעון טבילה¹⁹.

מעשר כספים ממתנות בזמן לידה

לאחר לידת בננו קיבלנו מהביטוח הלאומי 'מענק לידה', וכן קיבלנו בסעודת הברית מתנות רבות, חלקן במעטפות כסף וחלקן חפצים ומוצרים עבור התינוק. האם צריך להפריש מעשר כספים ממענק הלידה ומכספי הברית? והאם יש לעשר גם את שווי החפצים שקיבלנו במתנה?

ת. ממתנות כסף שמקבלים בברית יש להפריש מעשר כספים, כדין כל מתנת ממון שנכנסה לרשות המקבל. אבל, ממתנות שהן חפצים, כגון בגדי תינוק, כלי כסף, עגלה וכיוצא בהם, המנהג הוא שאין צריך לשום את שוויים ולהפריש עשירית מכסף אחר, אף שיש מן הפוסקים שהחמירו בזה²⁰. לעניין 'מענק לידה'

בפני עצמו ככלי, או שהמים נאספים בתוכו לצורך שתייה ולא רק עוברים דרכו, יש להחמיר ולהטבילו בלא ברכה.

20 בספר היראה לרבינו יונה (דיני צדקה ומעשר) כתב וז"ל 'ובמעשרות אל תרפה ידך מליטלה כראוי, כיצד מכל דבר שמשחקר, הן ללמד, הן לכתוב, הן לעשות מלאכה, או אף אם מצא מציאה או נתנו לו במתנה, או כל ענין שיהיה וכו' מן הכל יפריש מעשר', ומבאר שמתנה כספית אינה שונה בעיקרה ממשכורת או מרווח עסקי, כיון כספו סוף נוסף ממון לרשות של האדם. וכן כתב בפתיח הספיקה (י"ד סי' רמט סק"א) בשם הש"ל, שאף ממון שהגיע לאדם בירושה יש להפריש מעשר, אף אם המוריש עצמו כבר היה רגיל לעשר את ממון, ולפי שהחוב נבחן דלפי המקבל והרווח שנוסף לרשותו. וכן הביא החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ב פ"ח ס"א) מהא"ה רבה (סי' קנו סק"ב). אמנם כשמקבל במתנה חפץ או כלי השווה כסף כתב בדרך אגב (הלכות מתנות עניים פ"א ס"ק כז, ציון ההלכה ס"ק סז) בשם החזון איש שאין צריך להפריש עבורו מעשר כספים, וכן הובא בארוחת רבנו (ח"א עמ' שצו) בשם הסטייפלר בשם החזון איש, ובאורח צדקה (פרק י' הערה יג) בשם הגרי"ש אלישיב, וכן דעת הגר"נ קרליץ בחוט שני (שבת ח"ב עמ' שלא), וכתב שם שכן מנהג העוה"מ (רמז), ובשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' צב אות יג). ולמעשה המנהג הרווח הוא לדעת החזון איש ורוב הפוסקים, שאין צורך להעריך את שווי של חפץ שניתן במתנה ולהוציא מעשר כנגדו. לפיכך, מי שקיבל בברית עגלה בשווי אלפי שקלים, בגדי תינוק, כלי כסף או כל מתנה אחרת בעין, אינו צריך להוציא עשירית משווייה מכיון. וראה בדרך אמונה (שם) שהוסיף בשם החזון איש שכאשר נתנו לו מעות אפילו כדי לקנות דבר ממוין צריך להפריש עבורם מעשר כספים, כיון שבדרך כלל הנותן אינו מקפיד על המקבל ינכה מעט מן הסכום לצורך מעשר, ולכן עדיין נחשבות המעות ממונו של המקבל וחייבות במעשר. אולם כאשר הנותן מקפיד שהסכף יישמש דווקא

הגשה נקי, ולא להשתמש בכפית או במזלג שנדבקו בהם גבינה או לבן. 19 בעניין מסנן אבנית המונח בתוך המיחם, העלינו שמאחר שעיקר ייעודו אינו לתיקון המים אלא להגן על המיחם מפני הצטברות האבנית, נמצא שאינו בכלל 'כלי סעודה' הטעונים טבילה. בנידון זה יש טעם נוסף להקל, שהרי המסנן אינו עומד ככלי בפני עצמו, אלא הוא חלק ממערכת הצנרת הקבועה, וכל תשמישו נעשה כשהוא מחובר אליה. וראה בפתיח תשובה (י"ד סי' קס"ק) שהביא מתשובת שב יעקב (סי' לא) לענין כלים הקבועים בתנור ולוקחים מהם מים חמים ללישת עיסות, שצייד לומר שאינם צריכים טבילה כלל אף כשהם עשויים מתכת, כיון שעיקר דין טבילת כלים הוא כדי להעלות מטומאת הגוי שהכלי היה אצלו, וכלי המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. וכן כתב היד אפרים (סי' ט) שכלי המחובר לקרקע כיון שאינו מקבל טומאה אינו טעון טבילה. ויש שכתבו שכן דעת הגר"א (סי' יח-ט) שמדמה דיני טבילה לדיני קבלת טומאה, אך ראה בשבט הלוי (ח"ו סי' ימה) שכתב לדחות זה. אמנם החכמת אדם (כלל ע"א) כתב לענין יורות גדולות שמבשלים בהן שר, שאף שקובעים ומחברים אותן לקרקע, מכל מקום דינן ככלי וטעונות טבילה, ולדעתו אין החיבור לקרקע כשלעצמו מפקיע שם כלי כדי לפטור מטבילה. וכן כתב בחידושי חת"ס על השו"ע (ס"ה בהג"ה) שטבילת כלים חיובה מגזירת הכתוב ולא משום קבלת טומאה, ומנא לן להקל בכלי שנתנו מקבל טומאה, וכן כתב בספר גידולי טהרה (חלק השו"ת סי' יז), ובשו"ת מהר"א אסאד (סי' רטו). וראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' ע) שכתב שיש מקום לנהוג אף לדעת המחמירים כאשר אין אפשרות להשתמש בכלי אלא כשהוא מחובר לקרקע. ובמסנן אבנית המחובר לצינור יש צד נוסף להקל, שהרי אין הוא כלי המחזיק בתוכו מים לצורך אכילה או שתייה, ואין משתמשים בו להגשת המשקה, אלא המים עוברים דרכו בלבד כחלק ממנהל הצנרת. לפיכך, כאשר מדובר במסנן שעיקר צורת שימושו היא דווקא בהיותו מחובר לצינור, ואין רגילים להשתמש בו ככלי עצמאי, אינו טעון טבילה. אולם אם מדובר במסנן מתכת נשלף, שאפשר להשתמש בו

הניתנים עליהם. והנה בשו"ע (סי' שלו ס"ה) מבאר לענין עשבים שעלו על און הכלי מלחות הכלי, שהם חשויים כמחבורים לקרקע והתולשן חיוב. וביאר המנהג ברורה (ס"ק לה) שחייבו בקיום עוקר דבר מגידולו שהוא תולדת קוצר. והוסיף שבגמרא (שם קה) ביארו שאין זה דומה לעציץ שאינו נקוב שהתולש ממנו פטור משום שאינו מחובר בקרקע עולם, כיון שאין דרך זריעה בעציץ, מה שאין כן עשבים אלו שעיקר גידולן הוא באופן זה. ולפי זה נראה לאסור להוציא את הנבטים ממקום הנבטתם בשבת, כיון שזה מקום גידולם וכן הדרך להצמיחם באופן כזה. 16 בשו"ע (י"ד סי' פח ס"א) נאסר להעלות בשר על שולחן שאוכלים עליו גבינה, שמא יבוא לאוכלם יחד. אולם בנידון השאלה הרי האכילה הבשרית כבר הסתיימה, ועתה באים לאכול סלט פרווה. אמנם בבאר היטב (שם סק"ב) הביא משו"ת בית יעקב (סי' יב) להחמיר בישיבה אצל האוכל גבינה לאחר אכילת בשר, שמא יושט לו ויאכל. אך הפרי מגדים (שם משבצות זהב סק"ב) חלק עליו, וכתב שלא ראה שנוהגים בזה, ונימק זאת משני טעמים: א. משום שלא חששו לזוהר בלבד אצל מי שאוכל גבינה ואינו עוסק עמו במלאכתו, ב. גם הוזהר לגזירה כולי האי לא גזרינן. ולכאורה הנפק"מ בין הטעמים הוא ביושב אצל מאכל פרווה, ולפי הטעם שהוא גזירה לגזירה מותר אפילו באוכל. וכן בערוך השולחן (שם ס"א) דחה חומרא זו, וכתב 'ואין להשיג על חומרא כול'. וכ"כ ביד יהודה (פיה"ק סק"ה) שערי דעה (סק"ב) כה"פ (סק"א). וביד אפרים (סי' פח ס"ב) ד"ה אם עשו שום היכר) חלק על הבית יעקב, אך חלק בין היושב בלא כוונת אכילה לבין שעת האכילה, וכן בין מי שסעד ושבע לבין מי שאכל מעט בשר בלבד. 17 ביד אפרים (שם) כתב להיתר לעסוק בהכנת מאכלי חלב לאחר אכילת בשר, אלא שבמאכלים שרגילים לטעום מהם תוך כדי ההכנה הזהיר מחשש שישכח ויאכל, וסיים שהכל לפי הענין. 18 הרמ"א (סי' פח ס"ב) הזהיר שלא לשתות מכלי אחד באכילת בשר וחלב מפני שהמאכל נדבק בכלי, וכן הזהיר בשו"ת מאכל הנשארים במלה. ומהו יש ללמוד גם בנידון דידן שיש ליטול את הסלט בכלי

(סי' תקפה סק"ז) שההיתר של צורת מצוה הוא במצוה התלויה בשבת עצמה. 13 שו"ע (סי' שו ס"ד), משנה ברורה (שם סק"א) וביאור הלכה (שם ד"ה נתן לו), בדיון הבלעת שרר עכב עבודה בחול. 14 בשו"ע (או"ח סי' שלו ס"א) 'השורה חטים ושעורים וכיוצא בהם במים, הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא'. ובמשנה ברורה (סק"ג) ביאר אפילו כן כדי שיתרככו ויצמיחו, ולכן הרי זה זורע וחייב מהתורה. והרמ"א (שם) כתב 'ומותר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת, ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושופנים שהם נפתחים מלחולות המים, ומבואר שכאשר יש פרחים שנפתחים אסור להעמידם במים בשבת. וראה במשנה ברורה (ס"ק נד) שהוסיף שבאופן זה אסור אפילו להחזיר למים שהיו בהם מערב שבת. אמנם בערך לחם (שם) חלק על דברי הרמ"א וכתב שזה חומרא יתירה לאסור ליתן פרחים במים כאשר הם נפתחים בשבת, כיון שאין צומח שום דבר חדש, והוסיף שכן המנהג במקומו להחזיר הפרחים למים בשבת אף שהם נפתחים ואין מי שחושש בזה. ומכל מקום אף לדבריו כאשר צומח דבר חדש שלא היה מקודם הרי זה אסור מעיקר הדין. ובשער הציון (סי' מה) נראה שסובר שיש בזה איסור מהתורה, ולכן בנידון שלפנינו, שהגרעינים כבר מצויים בתהליך הנבטה, כל נתינת מים נוספת המסייעת לצמיחתם הרי היא בכלל תולדת זורע ואסורה בשבת. ואין לחלק בכך שהמים ניגרים מיד ואינם נשארים בכלי, שהרי סוף סוף פעולת ההרטבה היא המסייעת לגידולם. וכל שכן כאן שכל מטרת נתינת המים היא להוסיף ולהצמיח. 15 הרמב"ם (שבת פ"ה ה"א) כתב: 'תולש תולדת קוצר הוא, וכל הוקר דבר מגידולו חייב משום קוצר'. וכן מצינו בגמרא (שבת פ"א:) 'צורו שעלו בו עשבים התולש ממנה בשבת חייב חטאת', וברש"י (י"ה והתולש) ביאר שזה לפי שעוקלים ממקום גידולם. אמנם יש לדון אם מסגרת זו נחשבת 'מקום גידול' לענין מלאכת קוצר. שמצד אחד, הנבטים אכן גדלים עליה בפועל, ואינה אלא מקום גידולם בשעה זו. ומאידך, אין כאן קרקע, ואף אין כאן מצע גידול כלל, אלא הגרעינים מונחים על גבי רשת בלבד, וכל יניקתם אינה מן הרשת אלא מן המים

מה שהקלו היינו במה שנהגו בחוץ לארץ להקדים בקיץ קבלת שבת מטעמי נוחות, אך כאשר הבעל מקבל שבת מטעמי מצוה ותוספת שבת האשה נגררת אחריה, לחלק מן השיטות אפילו' כאשר מחמיר בפעם הזו, ולאחר משה רק כשיש לו מנהג קבוע בכך, ומדין שהאשה נוהגת במנהגי הבעל. נמצא שבקבלת שבת מוקדמת לצורך נוחות נחלקו הפוסקים אם האשה נגררת אחר בעלה ואחר הציבור. לדעת האגרות משה' אחר בעלה אינה נגררת, ואחר הציבור העמיד בספק, אך לדעת האב"ר משה' וה'תשובות והנהגות' יכולה להקל. ובשלחן הלוי העיר שכאשר באים מטעם שמיעוט הציבור מגרר אחר הרוב. [או לדעות שהאשה נגררת אחר הבעל כדין מיעוט אחר הרוב] גם אם תחלת מנהגו משום נוחות, כיון שלמעשה יש כוונה לקבלת שבת גם מצד מצוות תוספת שבת ראוי שהמיעוט יגרר אחר הרוב, עיי"ש. אך דעת ה'שבט הלוי' הגרי"ש אלישיב והגר"ש אויערבאך שאין להקל מטעם זה.

ח. ההלכה במניין יחיד בעיירת נופש

ומכאן לנידון דידן: עד כאן עסקנו בשאלה אם אשה מקבלת שבת מתי שבעלה מתפלל ומקבל שבת, ואם קבלת שבת מוקדמת שנעשית רק לצורך נוחות בכוונה גם לגורו אחריה את המיעוט או האשה ובני הבית. אך עוד יש לדון ולומר שבמלון, שאין בו מניין קבוע, שמא לא נאמר בו דין גרייה אחר 'רוב הקהל', אלא דווקא בקהילה ובבית כנסת קבועים שהיחידים נמשכים אחר מנהגיהם, ואילו בקבוצות נופשים מקרית נשאפס משיב אחר את המיעוט נגרר אחר הרוב. ומצינו לעניין ברכת 'מעין שבע' בשולחן ערוך (א"ח סימן רס"ח סעיף י') שאין אומרים אותה בבית חתנים ואבלים, מפני שאין שם מניין קבוע, ומכאן ניתן היה לדון שאין למניין שאינו קבוע אותם בדין קבלת שבת, ואינו שייך למנהגי הקהילה שהם מתקבלים על ידי הרוב, ואם אינם קהילה רק הם יחידים שהתקבצו יחדיו בדרך ארעי, שלא שייך בהם מנהגי קהילה. אבל קבלת שבת על ידי הרוב שורשה במה שנהגו לתקוע להפסקת מלאכה, ואם התקיעה לאחרונה כיון שרוב הציבור מקבל בה שבת, גם מיעוט הציבור חייב לקבל עמהם, ושבת חלה על כולם כאחד, והוא תקנה מפני קדושת השבת שיהיה זמן קצוב להפסקת מלאכת חול, והביא מה שכתב הב"ח (סי' רט) על כך: 'וכן ראוי לנהוג בכל מקום', והיינו שיש עניין חיובי שיהיה קבלת שבת משותפת לכל הציבור כאחד, והוא הגורם ונותן הטעם שהמיעוט בטל אצל הרוב, ולכן גם ציבור שנמצא במקום באופן ארעי יש לו לנהוג כן, ובקבלת השבת של רוב הציבור השבת בטל עליו וחלה קדושת השבת על כולם כאחד. וכתב: 'אזין נפקא מינה אם הישוב קבוע או לא, דשבת קביעי וקיימא'.

ולולי דבריו היה מקום להסתפק בדבר, כי הגם שבדודאי דבר נכון וראוי מה שיעשו לציבור ויקבלו ביחד את קדושת השבת, אך כאשר המציאות אינם ציבור כלל, כי כולם אורחים זרים זה לזה בבית מלון ואין ביניהם שום שיתוף כלל, לא נראה שנאמרה הלכה זו שרוב יכול לגורר אחריה את המיעוט, וכמו שבעיר שיש בה שני בתי כנסת אין הציבור הגדול יכול לגורר אחריה את הציבור המועט אפילו שאנו בוודאי מעוניינים מצד קדושת השבת שתחול על כולם בשווה. ושמא גם דברי שבת הלוי נאמרו דווקא בעיירות נופש שהאורחים נשארים למשך זמן מסוים ויש ביניהם יחסים שכנות מסוימים שמאפשרים להגדיר אותם קצת כציבור אחד. או שגם בבית מלון עצם השווה המשותפת כעת בשבת במניין אחד, קובעת שהם ציבור ושעת קבלת השבת בתפילה הוא קבלת השבת לכל השווים במלון.

שוב הרשב"ש בשם הגר"ש אויערבאך (שולחן שלמה שבת ח"א עמ' קנז בהערות) שגם במחנות קיץ נגררים המיעוט אחר הרוב, וגם בדבריו יש לומר שאמר קיץ דווקא במחנה קיץ הם קבועים למשך איזה זמן ויש שייכות בין האנשים, לא כן בבית מלון שנמצאים בו פעמים ליום יומיים ואין כל שייכות בין האנשים ששם. ולקמן נביא מלשון הגר"ש קמנצקי שגם חילק בין מעונות קיץ בתי מלון.

ולהמבואר יש להזהיר מפני מכשול זה בעיירות נופש קטנות (ולענין דין בתי מלון הסתפקנו כאמור) שבהן יש מניין אחד המקבל שבת מוקדם, כי אם הנופשים הם הקהילה היהודית היחידה במקום, ורובם משתייכים למניין המוקדם, קבלת השבת שלהם מחייבת את כולם.

אמנם יש לדקדק בלשון המשנה ברורה (ספ"א), שכתב: 'אבל אם עושה מניין בביתו, אפילו מניין קבוע, בטל אצל הרוב, וכוונתו היא שאפילו שיש לו מנין קבוע בביתו, והרי כשיש שני מניינים קבועים בעיר אחת, אין המיעוט בטל לרוב, אך כיון

של הגברים, ולא מעוניינים שגם הנשים יקבלו שבת כל כך מוקדם, אם בארץ ישראל שטעם קבלת שבת המוקדמת כדי להוסיף בתוספת שבת ראוי שהאשה תיגרר אחר בעלה, וכמו שכתב בשבט הלוי על המניין שהתקיים בשכונתו. וגם לדעת האגרות משה שאין האשה נגררת אחר בעלה כמיעוט הנגרר אחר הרוב, אם הבעל מתפלל בבית כנסת זה באופן קבוע, הרי שקיבל על עצמו כמנהג של מצוה להחמיר בתוספת שבת, ועל האשה ללכת במנהגו, ומשכך חל עליה מיד קדושת השבת.

מנגד, הגר"ש וואזנר (שבט הלוי שם) דחה סברא זו, וכתב שאין לחלק בסיומת קבלת הציבור את השבת, לאחר שהציבור קיבל שבת כדין מפלג המנחה, הקבלה היא קבלת שבת גמורה, ואין זה משנה אם אחד המניינים (להקדמתה היה נוחות זמני הסעודה. וכן כתב בשבט יצחק (ח"ח ד' שבת עמ' רלז) בשם הגר"ש אלישיב שאין לחלק מפני מה קיבלו על עצמם הרוב את השבת, והמיעוט נמשך אחריהם. וכן היא דעת הגר"ש אויערבאך (שולחן שלמה שבת ח"א עמ' קנז בהערות שם), וכן משמע ב'שמירת שבת כהלכתה' (שם הערה ס"ק ז), שכתב: 'ואף האשה שרגילה לקבל שבת בהדלקת נרות שבת, נגררת אחר הציבור שבעלה רגיל להתפלל עמו, ואסורה בהדלקה, ותאמר לנכרי להדליק'. ולא חילק בסיומת הדבר שהבעל מקבל שבת מוקדם, אלא שמוקדם אחר (שם הערה ס"ק נ) כתב השמירת שבת כהלכתה בהדיא כחילוק האגרות משה, [וגם הביא דבריו ודברי הבאר משה לעיל הערה ס"ק מב].

[בשו"ת שלחן הלוי (שבת פרק ו סעיף ה) העיר הרב ישראל הלוי בעלסקי על דברי האגרות משה, שקשה להחליט ולומר על קהילה שלמה מקבלים שבת מבעוד יום, שזה לא כוונתם אך ורק משום נוחות זמן האכילה. ברוב הפעמים כשאנשים מקבלים את השבת מוקדם והם יהודים יראים ושלמים הם רוצים באמת ובתמים להכניס את השבת מוקדם, שרוצים שהרעש של ימי החול יפסק והם רוצים כבר ליהנות מהשקט והמנוחה של השבת הקדושה. אף שיתכן שיש להם גם כוונה לאכול מוקדם וכדי שהילדים הקטנים יוכלו לשבת בשולחן שבת כשהם רעננים, אבל אין להחליט שאין כאן גם כוונה אמיתית לקבל את קדושת השבת מבעוד יום ולהוסיף מן הקודש לחול. ודבריו הם לגבי קבלת הציבור שרי כלל שיש כאן כוונה לקבל קדושת השבת מיעוט הציבור נגרר אחרי הרוב, אך כדי להגירר אחרי הבעל צריכים 'מנהג של מצוה' (לדעת האגרות משה ושלחן הלוי הולך בשיטתו), וכיון שעיקר טעם המנהג מצד נוחות הגם שיש כוונה למצווה, אין זה מנהג של הבעל למצווה אלא מנהג לנוחות.

ועוד קשה על דבריו, לפי מה שכתב הרמ"א ביורה דעה (סי' קצו סעיף א), שלדעה אחת, לאחר שהקהל התפלל ערבית מבעוד יום אפילו בימי החול שוב אין האשה יכולה לעשות הפסק טהרה כדי להתחיל למנות מן היום הבא, משום שהציבור כבר עשאו לילה. והרי ידוע שמנהגם להקדים ערבית בזמן הראשונים נבע לעיתים מטורח ונוחות, שלא יצטרכו לקבץ את הציבור פעם נוספת, ואף על פי כן קבלת הציבור חלה וגררה את האשה.

אמנם הרמ"א שם הביא גם את דעת האגור (סי' אשע) בשם ר"י מולין (מהרי"ל החדשות סי' צח), שאפשר לעשות הפסק טהרה אף לאחר שהקהל התפלל ערבית, וסיים שנוהגין לכתחילה להזהר, אך דייבד אין לחוש.

אלא שאין טעמו מצד שהקבלה נעשה רק לצורכי נוחות. רק טעמו כי הגם שיצא מהזמן של היום הקודם, גם לא נעשה לעיצומו של היום הבא רק כסניף ליום הבא להצטרף לו, וכתב שאפילו הקדמי התפילה בערב שבת וקבלו בכך את השבת ותוספת שבת היא מדאורייתא אינו נעשה משום ליום השבת וגם תוספת שבת היא רק סניף לשבת, ומבואר שגם מהרי"ל והאגור לא נחלקו בעיקר הקבלה של הציבור שמועילה אפילו שנהגו להקדים מטעמי נוחות.

ועוד יש לדון, כי בהקדמת תפילת ערבית בימי החול, אנו מגדירים שכבר הוא זמן שכיבה ולילה, אבל קבלת שבת על ידי תפילת ערבית של שבת, אינה מצד שכעת זמן שכיבה ולילה, רק מצד קבלת תוספת שבת שמזכירים בתפילה את קדושת השבת וממשיכים על עצמנו את קדושתה, ובהו יש לחלק כי המציאות של יום ולילה שכיבה וקיימה נקבע על ידי הציבור ואין נפקא מינה מה טעם הציבור שעושה כן, אך קדושת השבת חלה מנח קבלה והיא חלה רק על מי שקיבל על עצמו בתפילה, ולא על אלו שלא התפללו ולא קיבלו על עצמם. אלא שכאן התחדש שכאשר רוב הציבור מקבלים על עצמם תוספת שבת לשם מצוה, יש בכך טעם שגם המיעוט בטל לגבי קבלתם, ולכן כאשר הם מקבלים שבת רק מטעמי נוחות, מיהא טעם יתבטלו שאר בני הקהל שאין זה נוח להם לקבלתם].

ב'פסקי תשובות' (סי' רס"א אות ז) סיכם שאף שראוי לבעל נפש לחשוש למחמירי, המנהג הרווח הוא להקל בקבלת הבעל לבדו, כל עוד רוב אנשי המקום לא קיבלו שבת. אולם יש להדגיש: קולא זו עוסקת רק בקבלת הבעל, ולא באופן של קבלת שבת על ידי רוב הציבור. ועל דבריו יש להוסיף, כי כל

מביטוח לאומי, מאחר שהסכסך משולם לחשבון היולדת ונעשה ממונה, ואין הביטוח הלאומי מגביל את השימוש בו או מקפיד שלא יופרש חלק ממנו לצדקה, יש להפריש ממנו מעשר²¹.

קיצור נוצות התוכי לצורך טיפול בילד

קנינו תוכי לילדנו כדי לסייע לו במסגרת טיפול רגשי. המוכר הראה לנו כיצד לקצץ את הכנפיים לתוכי כדי שלא יוכל לעוף גבוה. האם מותר לעשות זאת, או שיש בכך משום 'צער בעלי חיים'?

ת. כשיש צורך בקיצור הנוצות כדי להחזיק את התוכי ולטפל בו בבטחה לצורך הילד, מותר לעשות זאת ובאופן הממעיט בצער²². הדברים אמורים בקיצור חלק מנוצות התעופה הבוגרות, ולא בחיתוך הכנף עצמה, במריטת נוצות או בפגיעה בנוצות חדשות שיש בהן כלי דם²³. גם כשהחיתוך עצמו אינו מכאיב, יש לברר כיצד לעשות זאת בלא לגרום צער לתוכי, וכן שלא להביא לנפילות וחבלות. אם אפשר להשיג את מטרת הטיפול ולמנוע בריחה בלא זאת, ראוי להעדיף דרך זו²⁴.

לדבר מסוים, והמקבל אינו אלא כשליח לקנות את החפץ עבור הנותן, אין הכסף נעשה שלו וממילא אינו חייב לעשרו. לפיכך, אם ההורים קיבלו כסף 'עבור הוצאות הברית', אבל למעשה הם רשאים לעשות בכסף כרצונם, הרי זו עדיין ייחד את הכסף בדוקא עבור קניית דבר מסוים וכגון שאמר 'הכסף הזה מיועד דווקא לקניית עגלה' ואינו מסכים שישתמשו בו לשום דבר אחר, ובוודאי באופן שהוא עצמו משלם ישירות לנותן עבור העגלה, אין כאן מתנת כסף חופשית להורים, ויש מקום לפטור מהפרשת מעשר כספים.

21 הגדרת מענק הלידה כתשלום הניתן ליולדת היא 'עבור השתתפות בהוצאות הראשונות לרגל הלידה', והוא משולם ישירות לחשבון הבנק שלה. אין צורך להציג קבלות עבור ההוצאות, ואין הגבלה על אופן השימוש בכסף לאחר קבלתו. לפי יסוד החזון איש שהובא בדרך אמונה (שם) אף שמטרת המענק היא לסייע בהוצאות הלידה אין זה פטור מהפרשת מעשר, כיון שהנותן אינו מקפיד שיפורש ממנו חלק לצדקה.

22 בתרומת הדשן (פסקים וכתבים סי' קה) דן במריטת נוצות מאוזן חי לצורך האדם ולחיתוך לשון של תוכי או לחיתוך אוזניים של כלב כדי לנאותו, וכתב שמצד הדין זה מותר, אולם ראוי לימנע מזה שזה אכזריות, והביא הרמ"א (אבה"ע סי' ה ס"ד) דבריו להלכה, וכתב כי כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים, לית ביה משום איסור צער בעלי חיים, וכן מותר למרות נוצות מאוזנות חיות וליכא למיחש משום צער בעלי חיים, וסיים: 'ומכל מקום העולם נמנעים, דהוי אכזריות'. אולם הגנה של אכזריות כגון לצוד בעלי חיים על מנת להרגם או שבעלי חיים יריבו, כתב בנודע ביהודה (מהדוק י"ד סי' פג ובמהדורת י"ד סי' י) שאסור עיי"ש.

23 לאורך קנה הנוצות אין קצות עצבים, אך בבסיסה יש עצבים, ובנוצה חדשה המתפתחת יש כלי דם. לכן יש הבדל בין קיצור החלק הבוגר של הנוצה לבין פגיעה בבסיסה או בנוצה צומחת. 24 שבכל אופן שיש לחוש לצער בעלי חיים כתב הרמ"א שהעולם נמנעים, משום אכזריות.

שמניין זה אינו מתקיים בבית הכנסת, אינו חשוב כנגד המניין שיש לו בית הכנסת קבוע, והכל בטלים לגביו. אך כל זה כאשר יש מתפללים בבית כנסת ומתפללים בבית פרטי, כאשר אין בית הכנסת כלל, ויש רק מניין אחד בבית פרטי שבו מתפללים רוב בני העיר, שאר בני העיר בטלים לגביו, ובשום מקום לא נכתב בפוסקים תנאי שיהיה בית הכנסת שמתפללים בו הציבור בית קבוע לבית הכנסת. ובספר 'שולחן שלמה' (שבת ח"א סי' רסג אות ט) כתב שהגרש"ז איערבך הסתפק אם רוב הציבור קיבלו את השבת כל אחד ביחידות ולא בבית הכנסת, אם גם באופן זה המיעוט נמשך אחר הרוב, והכריע שאין המיעוט נגרר אחר הרוב אלא אם הדבר נעשה בציבור, ונראה טעמו שההכרזה על השבת בציבור הוא הגורם ובדומה לתקיעה שנעשתה בציבור. אם כן, במלון הרי הקבלת שבת נעשה בציבור, אף שאין זה מניין קבוע לא גריע מקבלה של יחידים שרק מחמת שאין בהם הכרזה אינה מחייבת את המיעוט.

סברה זו, שקבלת שבת של יחידים אינה נחשבת קבלת ציבור, הובאה גם במקור חיים' לבעל החוות יאיר (סי' רסג סעיף יב). אמנם בקונטרס אחרון לשולחן ערוך הרב (שם סק"ז) משמע שיש מקום להחשיב אף קבלת רוב אנשי העיר שנעשתה כל אחד בפני עצמו, כגון בהדלקת נרות, שקבלת הציבור. אך עדיין אין הדברים שווים, כי היחידים הם בני עיר אחת וציבור אחד ומסתבר לומר בהם שקבלת רובם אפילו' כיחידים תגורר אחריה את מיעוטם, אך כאן הם בני מקומות הרבה ואין ביניהם שיתוף לציבור אחד ואפשר שאין קבלת רובם גוררת את מיעוטם.

בשו"ת שלחן הלוי (שו"ת הרח"ב לברא אודות מקומות הנופש של ערי הקיט שהם משתתפים כציבור בתקנות רבות שניניהם, ושאינם מניחים לכל משפחה לגור איתם, ולכן יש להם דין של ציבור, ומשמע מדבריו כי פשיטא ליה שבבית מלון שהכל נמצאים שם רק בדרך ארעית אין הרוב גורר את המיעוט.

ובספר קובץ הלכות פסקי הגר"ש קמינצקי (שבת ח"א פ"ו סעיף טו, עמ' קט) שאין על מעונות קיץ ומחנות שם של קהילה, וכל שכן כאשר הם בבית מלון ומתפללים רק באיזה חדר שאין שם קהל כלל.

ומחמת שהסתפקנו בדין בית מלון לדעת השבט הלוי והגרש"ז איערבאך, אין לסמוך על עצם העובדה שהתפילה במקיימת במלון ובמניין ארעי. כאשר זהו המניין היחיד במקום, ורוב ציבור הנופשים השייך למניין קיבל שם שבת, גם המיעוט שלא השתתף בתפילה, ובכללם הנשים שנשארו בחדרים, נגרר אחר קבלת הציבור ואסור בהדלקת נרות.

אמנם כאשר בבית המלון מקדימים את זמן התפילה בגלל ימי הקיץ הארוכים ולא כדי להוסיף במצות תוספת שבת, אם עדיין לא הדליקה, שם מקום לדון לצרף את שיטת האגרות משה' ואת הכרעת 'הבאר משה' וה'תשובות והנהגות', שקבלת שבת מוקדמת הנעשית באופן ארעי ולצורך נוחות בלבד אינה גוררת את מי שלא השתתף בה. אלא שלנוכח דברי הגר"ש אלישיב הגרש"ז איערבך והשבט הלוי שאין זה משנה מאיזה טעם קיבלו על עצמם את השבת, והערת השלחן הלוי שמצטרפת שם גם כוונה להרבות במצוות תוספת שבת, אין להורות להקל בכך, וראוי לבקש מגוי שידליק עבורם את הנר שבת. [ולעניין הברכה בהדלקה ע"י גוי ראה לקמן].

ט. עשיית מלאכה לצורך הבעל שכבר

קיבל שבת

לפי המקלים שהאשה עצמה אינה נגררת אחר קבלת בעלה, יש לברר האם היא רשאית לעשות מלאכה המיועדת

בהכנות ולהדליק מאוחר יותר, האופן המהודר הוא לקבוע מניין מאוחר ממש, בכך נוצרים שני ציבורים נפרדים, ובני המניין המאוחר אינם נגררים אחר המוקדם.

לסיכום:

א. בני עיר אחת שרוב הציבור קיבלו שבת בתפילת ערבית, חלה השבת גם על המיעוט שלא התפלל עמו, ובכלל זה גם הנשים והקטנים שבעיר.
ב. במקום שיש שני מניינים, אפילו אם רוב הציבור מתפלל במניין הראשון שקיבל שבת, אינם גוררים את המיעוט הציבורי שמתפלל אחר כך לקבל שבת איתם יחד.

ג. נחלקו הפוסקים אם כאשר הבעל מקבל על עצמו שבת הוא גורר אחריו את אשתו ובני ביתו, וכשם שרוב הציבור גורר אחריו את המיעוט (הפרי מגדים, והמקור חיים), שהרי כל איש שורר בביתו (שבט הלוי). ויש שסברו שדין גרייה נאמר דווקא בציבור ולא ביחיד אפילו הוא חשוב בביתו (אגרות משה, באר משה, חמדת משה, מהר"י שטיף).

ד. אם הבעל מקדים לקבל שבת כמנהג של מצוה, על אשתו ללכת במנהגו, וחלה עליה קדושת השבת בקבלתו (אגרות משה).

ה. אם הבעל מקבל שבת רק מטעמי נוחות שכן שבת נכנסת מאוחר, יש אומרים שלא שייך בזה טעם של מנהג של מצוה (אגרות משה). ויש אומרים שגם לא שייך בזה שהאשה תיגרר אחריו, אחרי שהוא עצמו לא נוהג בזה רק מטעמי נוחות. ועוד שהרי הוא עצמו אינו רוצה להיות בזה שורר בביתו ונוח לו שאשתו תקבל שבת אחריו (תשובות והנהגות, באר משה).

ו. ולכולי עלמא, כאשר הבעל מגיע לביתו ההנהגה הנכונה היא שאשה כבר תהיה אחרי הדלקת הנרות וקבלת שבת, שאין לעשות בבית אחד שני מצבים של חול ושל שבת.

ז. יש שהסתפקו גם בקבלה של ציבור, לומר שכל שקיבלו על עצמם שבת רק מחמת הנוחות, אין הרוב גורר אחריו גם את המיעוט (אגרות משה). ויש שכתבו זאת כדבר פשוט (תשובות והנהגות, באר משה). ומאידך יש אומרים שאין הדבר משנה מטעם מה קיבלו על עצמם את השבת, ולעולם כיון שקבלו גוררים אחריהם גם את המיעוט (שבט הלוי, הגר"ש אלישיב, הגרש"ז איערבאך).

ח. נחלקו הפוסקים אם הדין שהרוב גורר אחריו את הציבור נאמר דווקא בקבלה משותפת בציבור (מקור חיים, שלחן שלמה), או גם כאשר כל רוב היחידים בביתם קבלו על עצמם את השבת (משמעות שו"ע הרב). ט. במקומות נופש שהציבור נמצא שם רק בדרך ארעית, יש אומרים שגם בזה המיעוט נגרר אחר הרוב (שבט הלוי והגרש"ז איערבאך). ויש אומרים שאין בזה שם ציבור ואין הרוב גורר אחריו את המיעוט (שלחן הלוי, הגר"ש קמנצקי). אבל באופן שהם קבוצה מגובשת ביותר, אפילו שהם רק לזמן ארעי, נחשבים כציבור (שלחן הלוי).

י. יש להסתפק האם דברי האוסרים נאמרו דווקא בעירות נופש שיש איזה קביעות לשהות שם, ויש בין האנשים קשרים מסוימים לניהול השהייה המשותפת. אבל בבית מלון שנמצאים ליום יומיים ואין לו שייכות בין האנשים, לא שייך בהם שם ציבור, או שכלל אופן לדעתם על השהייה המשותפת כעת בשבת במניין אחד, קובעת שהם ציבור ושעת קבלת השבת בתפילה הוא קבלת השבת לכל השוהים במלון.

להלכה:

א. ציבור השהיה בעיירת נופש ומקדימים את זמן התפילה מטעמי נוחות שהשבת נכנסת מאוחר, נחלקו הפוסקים: א. מצד שהקבלה רק מטעמי נוחות, ובוזה אין הציבור נגרר אחר הרוב. ב. האם עיירת נופש מגדירה את האנשים שבה לציבור שהרוב גורר אחריו את המיעוט. ולכן אין להקל להדליק נר אחר קבלת הציבור, רק יבקש מגוי ששם שידליק עבורם ולא יכרו על הדלקה זו.

ב. גם בבית מלון [באזור שאין בו בית כנסת אחר] יש להסתפק שנחשבים כציבור.

ג. לכתחילה ידאגו לארגן במקום שני מניינים, ומי שמבקש להדליק מאוחר יותר ישייך את עצמו למניין השני, ובוזה אינו נגרר אחרי המניין הראשון.

ד. באופן שהבעל התפלל במניין הראשון, ועשה זו מטעמי נוחות, נחלקו הפוסקים אם אשתו נגררת אחריו, וכיון שיש במקום אנשים השייכים למניין השני שלא קיבלו שבת, תבקש מהם שידליקו עבורה, ובוזה יכולה לברך.

בעבור בעלה, לאחר שהוא כבר קיבל שבת. האגרות משה' העלה שיש מקום לאסור זאת מכוח הכתוב 'וינפש בן אמתך'. כשם שעבד שעדיין אינו מצווה מצד עצמו בשבת אסור לעשות את מלאכת רבו, כך יש מקום לומר שהאשה, המשוועדת במלאכות מסוימות לבעלה, אינה רשאית לעשות בעבורו מלאכה לאחר שהוא עצמו קיבל שבת. למעשה כתב, שמן הראוי להחמיר שלא תעשה מלאכה לצורך בעלה, מפני שרוב הראשונים סוברים שתוספת שבת מן התורה. אולם מלאכות שאינן שייכות לבעל, אלא נעשות לצורכה או לצורך אחרים, אין לאסור עליה מחמת קבלתו. לפי זה שאסור אשה לעשות מלאכה עבור בעלה, מתעוררת קושיה מיוחדת בנרות שבת: הרי הדלקת הנרות אינה רק לצורך האשה, אלא גם לצורך הבעל ולכבוד סעודת המשפחה. בשמירת שבת כהלכתה' (פיק מו הערה מב) כתב 'וקצת יש לעיין דאין תדליק האשה נרות שבת שהם גם בשביל בעלה, ובפרט לפי המבואר בפרי מגדים' והאשה בהדלקת נרות היא שלוחו של הבעל'. גם בשו"ת 'חמדת משה' (שו"ת) כתב שלכתחילה נכון להאשה תדליק קודם שהבעל מקבל שבת, כדי שההדלקה תעלה כמצווה לשניהם בעודו רשאי להדליק בעצמו.

אולם בשבט הלוי (ח"ו סי' לה) ובתשובות והנהגות (ח"ג סי' פה) תמחו על מה שכתב האגרות משה שהאשה היא כעבד של בעלה, לאסורה בעשיית מלאכות עבור בעלה. וב'תשובות והנהגות' העיר מצד שיש מצוה על הבעל להדליק נר שבת, ואם כבר קיבל שבת הרי ביטל המצווה, וכתב שמצוות נר שבת מתקיימת בכך שבביתו של האדם דולק נר לכבוד שבת, ואף אם הוא עצמו כבר קיבל שבת, יכול יהודי אחר שעדיין לא קיבל שבת להדליק עבורו, כפי שמותר למי שקיבל שבת לומר לחברו שלא קיבל לעשות לו מלאכה.

נמצא שגם לדעת המקלים שאין האשה מקבלת שבת מחמת קבלת בעלה, הדרך המובחרת היא שהאשה תדליק לפני קבלת השבת של בעלה. אולם אם כבר קיבל הבעל שבת, והיא עצמה לא קיבלה ולא נגררה אחר הציבור, יש לה על מי לסמוך להדליק, שהרי לדעת שבט הלוי והתשובות והנהגות כלל אין לה איסור לעשות מלאכה עבור בעלה, וגם לדעת האגרות משה יש מקום לאסור לעשות מלאכה עבור בעלה, ממה שהלא העיר על הבעיה של הדלקת הנר, נראה שאין בכך חשש.

י. כאשר נוהגים כדעת המחמירים

אם רוב הציבור כבר קיבל שבת, או שהמשפחה נוהגת שהאשה נגררת אחר בעלה, והאשה לא הדליקה נרות, הדרך הטובה ביותר היא לבקש מיהודי אחר שעדיין לא קיבל שבת, כגון מי שמשתתף למניין המאוחר, להדליק. מי שקיבל שבת מבעוד יום רשאי לבקש מישראל חברו שלא קיבל שבת לעשות בעבורו מלאכה, כמו שפסק בשולחן ערוך (סי' רסג סעיף יז): 'יש אומרים שמי שקיבל עליו שבת קודם שחשיכה, מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה'. לפיכך, אם יש במלון מי שמשתתף למניין המאוחר ולא קיבל שבת, ניתן לבקש ממנו להדליק, ואין בכך משום אמירה לאחר לעשות מלאכה בשבת, שהרי לגביו עדיין יום חול.

אם אין יהודי שלא קיבל שבת, הובא ב'שמירת שבת כהלכתה' שתאמר לנכרי להדליק כנ"ל. אולם לעניין ברכה, מאחר שהדין שנוי במחלוקת אם מקיימת מצוות הדלקת הנר כאשר הודלק בידי נכרי, על כן אין לברך באופן כזה. וכן כתב בערוך השולחן (שם סעיף כב) שכאשר רוב הציבור קיבל שבת, גם האנשים וגם הנשים שבמקום נאסרים במלאכה. ואם טרם הודלקו הנרות, ידליקו על ידי נכרי.

יא. הדרך הנכונה לכתחילה

הדרך הנכונה היא לקבוע את זמן הדלקת הנרות לפני שהמניין המוקדם מקבל שבת, או לקיים מניין נוסף בשעה מאוחרת יותר, שאילו יהיו שייכים מי שאינם רוצים לקבל שבת מוקדם.

ראי שמונהל המלון או מארגני הנופש יפרסמו מראש זמן מדויק להדלקה, לאחר פלג המנחה ולפני אמירת 'בואי בשלום' או 'מזמור שיר ליום השבת'. אין די להודיע שהנשים אינן מתכוונות לקבל שבת עם המניין, שכן אם חל עליהן דין גרייה אחר רוב הציבור, אין תנאי פרטי מבטל את קבלת הציבור. כאשר חלק מן הציבור מבקש להמשיך

